

**LATVIJAS UNIVERSITĀTE
EKONOMIKAS UN VADĪBAS FAKULTĀTE
FINANŠU INSTITŪTS**

Pensiju sistēma un otrā pensijas līmeņa analīze Latvijā

MAĢISTRA DARBS

Autors: Ekonomikas maģistra programmas
Finanšu un kredīta virziena 2.kursa
studente Viktorija Dirina
Stud. apl. Nr. Ekon010305

Darba vadītājs: Dr. oec. profesore Veronika Bikse

Rīga 2007

Satura rādītājs

	lpp
Anotācija	3
Ievads	6
1. Pensiju sistēmas rašanās nepieciešamība un līmeņi	9
1.1. Pensiju sistēmas vēsture un attīstība.....	9
1.2. Pensiju sistēmas reforma, tās posmi.....	12
1.3. Pensiju sistēmas trīs līmeņi.....	17
1.3.1. Pirmais pensiju līmenis.....	18
1.3.2. Otrais pensiju līmenis.....	20
1.3.3. Trešais pensiju līmenis.....	27
2. Otrā pensiju līmeņa attīstība Latvijā	36
2.1. Otrā pensiju līmeņa darbības principi.....	36
2.2. Uzkrājumu veidošanās process un izmaksu kārtība.....	39
2.3. Otrā pensiju līmeņa fondu piedāvājums un analīze.....	46
2.3.1. Otrā pensiju līmeņa fondu sadalījums Latvijā.....	46
2.3.2. Dalībnieku skaita dinamika.....	50
2.3.3. Otrā pensiju līmeņa izveidoto plānu ienesīguma rādītāju analīze.....	56
3. Otrā pensiju līmeņa pilnveide Latvijā	59
3.1. Otrā pensiju līmeņa attīstības veicināšana.....	59
3.2. Finanšu aprēķins, izvērtējot otrā pensiju plānu attīstību.....	68
Secinājumi un priekšlikumi	73
Izmantotās literatūras un avotu saraksts	76
Galvojums	78
Pielikumi	79

Anotācija

Maģistra darba tēma ir „Pensiju sistēma un otrā pensijas līmeņa analīze Latvijā”. Maģistra darba mērķis ir apskatīt Latvijas pensiju sistēmas rašanos, attīstību un darbības rezultātus, kā arī izpētīt pensiju fondu darbību un veikt iegūto datu analīzi.

Latvija bija viena no pirmajām Centrāl- un Austrumeiropas valstīm, kas ieviesa vairāklīmeņu pensiju sistēmu un pirmā valsts pasaulē, kam bija valsts obligātās nefondētās pensijas shēma, kas tika bāzēta uz kapitāla uzkrāšanās principa.

Darba struktūru veido trīs nodaļas. Pirmajā nodaļā ir apkopota informācija par pensiju sistēmas vēsturi, attīstību un pensiju reformas mērķiem. Tiek apskatīts kā iedalās pensiju sistēma un sīkāk analizēts katrs pensiju sistēmas līmenis, kā arī iepazīstināts ar pensijas 2. līmeņa ieviešanas nepieciešamību. Otrajā nodaļā tiek noskaidrota pensijas 2. līmeņa likumdošana. Apskatīts valsts fondēto pensiju likums, fondēto pensiju shēmas darbības uzraudzība, administrēšana un līdzekļu pārvaldīšana. Likumā noteiktie pensiju shēmas līdzekļu ieguldījumu ierobežojumi. Trešajā nodaļā tiek apskatīta otrā pensiju līmeņa pilnveide Latvijā. Ieguldījumu struktūra, tirgus, ienesības procents un to izmaiņas noteiktajā laika posmā.

Pētījuma rezultātā autorei radās šādi galvenie secinājumi: pensiju sistēmas 2.līmenis dod iespēju daļu no sociālajām iemaksām ieguldīt dažādos finanšu instrumentos ar valsts fondēto līdzekļu pārvaldītāju starpniecību, ja iedzīvotājs reģistrēts kā pensiju sistēmas otrā līmeņa dalībnieks. Arī tad, ja kādu laiku sociālās iemaksas dalībnieks nav veicis, viņa kontā esošie līdzekļi automātiski turpina pelnīt, jo uzkrātā nauda pieaug uz ieguldījuma peļņas procentu rēķina. Šobrīd Latvijā lielākie valsts fondēto līdzekļu pārvaldītāji pēc dalībnieku skaita ir Hansa fondi, Parex ieguldījumu fondi un SEB unifondi. Autorei radās sekojoši priekšlikumi, valdībai pastiprināt kontroli, lai samazinātu iespējas nodokļu maksātājiem izvairīties no nodokļu maksāšanas, vairāk informēt sabiedrību, par problēmām, kas var rasties personai un valsts ekonomikai kopumā, ja turpinās pastāvēt “ēnu” ekonomika valstī, kā plašāk veikt skaidrojumus par to, kas ir otrais pensiju līmenis.

Annotation

The theme of the Master's paper is „Pension system and analysis of the second pension tier in Latvia”. The purpose of this master paper is to examine implementation of Latvia's pension system, its development and results of activities, as well as to study activities of voluntary private pension fund. There will be also an analysis of obtained data made.

Latvia was one of the first from Central- and Eastern European countries that implemented the multilevel pension system and the first country in the world, which had a state compulsory unfunded pension scheme based on principles of accumulation of capital.

The paper consists of three parts. The information about history of pension system, development and the aims of pension reform have been summarised in the first part of the paper. There will be examined how the pension system divides and in details presented each pension system tier and the necessity of implementation of the second pension tier as well. The second part instructs in the legislative of the second pension tier. The law “On state funded pension”, supervision of funded pension scheme activities and administration of assets have been examined. The second part discusses also about investment restriction of prescribed pension scheme assets by the law. In the third part development of the second pension tier in Latvia has been studied, its contribution structure, market, rate of return and their changes on a certain time period.

The author drew the following main conclusions as a result in this master paper: the second pension tier enables the part of social payments to contribute in different financial instruments with intercession of state funded administration, if a resident is registered as a participant of the second tier. Also if the participant didn't make for a while the contribution, existing assets in his account is going to earn, because the accumulated money will increase at an account of contribution percent. At the moment the biggest state funded assets administrator after number of participant are Hansa Funds, Parex investments funds and SEB funds in Latvia. In conclusion the author made the following proposals: the government needs to tighten control to evade taxation opportunity of tax payment from the side of tax-payers, more inform society about the problems, that can cause for a person and economic of Latvia's Republic in general, if the “shadow” economic will continue to exist, as explain more extensive about that, what is the second pension level.

Annotation

Das Thema der Magisterarbeit ist „Rentensystem und Analyse der zweiten Rentensäule in Lettland“. Der Zweck dieses Magisterarbeits ist, die Entstehung des Rentensystems Lettlands, seiner Entwicklung und Ergebnissen von Tätigkeiten zu untersuchen, sowie Tätigkeiten des freiwilligen privaten Rentenfonds zu studieren. Dort wird auch eine Analyse von erhaltenen Daten gemacht.

Lettland war eine vom ersten von zentralem und osteuropäische Länder, die das Multisäulen-rentensystem eingeführt hat and das erste Land in der Welt, die eine obligatorische unfundierte Rentenregelung des Zustandes hatte, gründeten auf Grundregeln der Kapitalbildung.

Die Magisterarbeit besteht aus drei Abteilungen mit Teilen. In der ersten Abteilung wird die Information über Geschichte des Rentensystems, Entwicklung und die Ziele der Rentenreform zusammengefaßt. Dort wird auch untersucht, wie sich das Rentensystem teilt und ausführlich jede Rentensystemsäule, so wie die Notwendigkeit der Implementierung der zweiten Rentensäule präsentierte. Das zweite Teil weist im gesetzgebenden der zweiten Rentensäule an. In der zweiten Abteilung werden das Gesetz über staatliche Rentenfonds, die Aufsicht von geförderten Altersversorgungsplan-Tätigkeiten und Verwaltung des Vermögens untersucht, sowie über Investitionbeschränkung des vorgeschriebenen Altersversorgungsplan-Vermögens nach dem Gesetz besprochen. In der dritten Abteilung werden die Entwicklung der zweiten Rentensäule in Lettland, seine Investitionsstruktur, Markt, Rate der Rückkehr und ihrer Änderungen auf einem bestimmten Zeitabschnitt studiert.

Der Autor zog die folgenden Hauptzusammenfassungen infolgedessen in dieser Magisterarbeit: die zweite Rentensäule ermöglicht ein Teil von Sozialzahlungen in verschiedenen Finanzinstrumenten durch Vermittlung vom Verwaltung der Vermögensfonds des Staates anzulegen, wenn der Einwohner als der Teilnehmer der zweiten Säule eingeschrieben ist. Auch, wenn der Teilnehmer nicht den Beitrag eine Zeit lang leistete, wird vorhandenes Vermögen in seinem Konto weiterverdienen, weil das angesammelte Geld an einem Konto der Beitragprozent zunehmen wird. Im Augenblick in Lettland die größten Wertverwalter des Vermögensfonds des Staates nachdem Zahl des Teilnehmers sind Hansa Kapital, Parex Investitionskapital und SEB Kapital. Im Beschluss machte der Autor die folgenden Vorschläge: die Regierung muß Kontrolle verstärken um Besteuerunggelegenheit der Steuerzahlung von der Seite der Steuerzahler auszuweichen, mehr die Gesellschaft über die Probleme informieren, die für eine Person und Ökonomik von der Republik Lettlands im allgemeinen entstehen können, wenn Schattenwirtschaft weiterexistieren wird, sowie mehr erklären, was die zweite Rentensäule ist.

Ievads

Jau vairākus gadus visā pasaulē ir novērota tendence, ka palielinās veco ļaužu skaits, salīdzinot ar darbaspējīgajiem iedzīvotājiem. Šī pati problēma ir atrodama arī Latvijā, jo strādājošiem ir jāspēj nodrošināt pašreizējie pensionāri ar pensijām. Latvijā, tāpat kā attīstītajās valstīs ievērojami palielinās pensionāru un strādājošo skaitliskā attiecība, kas rada papildu finanšu slodzi valsts obligātajai sociālās apdrošināšanas sistēmai, kā arī pašam strādājošajam iedzīvotājam radot ekonomisko slogu. Šobrīd uz katriem 1000 darbaspējīgā vecuma iedzīvotājiem ir vairāk kā 380 pensijas vecuma iedzīvotāju, bet, kā liecina prognozes, 2050.gadā šī demogrāfiskā noslodze var pārsniegt jau 500, tātad radot draudus, ka uz katriem diviem strādājošiem būs viena iedzīvotāja pensija, bet ja pieņem, ka mūsu sociālie maksājumi nav domāti tikai pensijām vien, bet arī pabalstiem un citām sociālām izmaksām, kas arī tiek segtas no strādājošo sociālajām iemaksām. Tātad varētu rasties situācija, ka valstī nepietiks līdzekļu sociālo garantiju segšanai. Pastāv iespēja, ka palielinās darbaspējīgo sociālos maksājumus, lai nezustu naudas līdzekļu pieauguma plūsma, bet tas varētu savukārt izraisīt oficiālo ienākumu samazināšanos.

Jau vairākus gadus demogrāfiskā situācija Latvijā vērtējama kā negatīva. Kopš 1991. gada iedzīvotāju dabiskais pieaugums saglabājas negatīvs. Demogrāfisko situāciju Latvijā raksturo divas galvenās tendences - zema dzimstība un strauja sabiedrības novecošanās. Salīdzinot datus par iedzīvotāju sadalījumu vecuma grupā no 0-14 gadiem un vecuma grupā virs 65 gadiem Baltijas un Eiropas valstīs, jāatzīmē, ka Latvija ir viena no demogrāfiski vecākajām valstīm.

Kopš Tautas skaitīšanas 1989. gadā bērnu skaits vecumā līdz 14 gadiem 2003. gada sākumā bija samazinājies gandrīz par 198000, bet viņu īpatsvars iedzīvotāju kopskaitā - par 5,5%.

No ES kandidātvalstīm zemāki rādītāji bija Čehijā, Bulgārijā un Slovēnijā. Veco ļaužu īpatsvara vecumā virs 65 gadiem rādītājs Latvijā ir trešais augstākais no ES kandidātvalstīm aiz Bulgārijas un Igaunijas.

Jāatzīmē pārskata periodā vērojamā demogrāfiskās slodzes pakāpeniska samazināšanās. Šo samazinājumu daļēji ietekmēja pensionēšanās vecuma pakāpeniska paaugstināšana. Lai gan pēdējos gados iedzīvotāju skaita samazinājuma temps kļuvis lēnāks, iedzīvotāju dabiskais pieaugums joprojām saglabājas negatīvs. Starp visām ES dalībvalstīm un kandidātvalstīm šis rādītājs zemāks ir tikai Bulgārijā attiecīgi -4,9 2002. gadā un -5,6 2003. gadā. Pārskata periodā, kas ir no 2003.gada līdz 2006.gadam vērojams neliels dzimstības pieaugums. Taču, ņemot vērā

dzimstības līmeņa izmaiņu svārstības kopš 1995. gada, šo pieaugumu vēl nevar uzskatīt par stabilu pozitīvas attīstības tendenci.

Lai gan summārais dzimstības koeficients pakāpeniski pieaug, tas ir visai tālu no paaudžu nomaiņai nepieciešamā līmeņa (2,15) un ir viens no zemākajiem Eiropā. Pārskata periodā, kas ir no 2003.gada līdz 2005.gadam, pakāpeniski pieauga jaundzimušo mātes vidējais vecums. Uzlabojoties dzīves apstākļiem un iedzīvotāju veselības stāvoklim, pieaug paredzamais mūža ilgums. Līdzīgi kā citās Eiropas valstīs, Latvijā jaundzimušo paredzamais mūža ilgums sievietēm pārsniedz paredzamo mūža ilgumu vīriešiem. Lielo atšķirību starp abiem rādītājiem nosaka augstāki mirstības rādītāji vīriešiem, īpaši no audzējiem un ārējiem nāves cēloņiem. Atbilstoši 2003. gadā veiktā veselības apsekojuma rezultātiem, kā arī citiem iepriekš veiktajiem Pasaules Bankas pētījumiem, vīrieši daudz retāk kā sievietes izmanto veselības aprūpes pakalpojumus.

Izteikta dzimumu atšķirība ambulatoro pakalpojumu izmantošanā novērojama visā darbaspējīgajā vecumā, īpaši 25-29 gadu vecuma grupā. Iedzīvotāju īpatsvars laukos un pilsētās pēdējos gados nav būtiski mainījies. Latvijai raksturīga augsta iedzīvotāju koncentrācija galvaspilsētā - apmēram 30% no iedzīvotāju kopskaita. Šo tendenci sekmē lielākas nodarbinātības un augstāka ienākumu līmeņa gūšanas iespējas Rīgā.

Ņemot vērā demogrāfiskās situācijas attīstības tendences un tās ietekmi uz valsts ekonomisko attīstību, liela nozīme ir sabalansētai sociālās drošības politikai un finanšu plānošanai, lai nodrošinātu sociālās drošības sistēmas ilgtermiņa stabilitāti. Atbilstoši demogrāfiskajām prognozēm, pēc skaitliski mazo 1990-tajos gados dzimušo iedzīvotāju ienākšanas darba tirgū samazināsies darbaspēka resursi. Tas būtiski ietekmēs valsts sociālās apdrošināšanas sistēmas, īpaši, valsts pensiju sistēmas noslodzi. Tādēļ, kā tika norādīts, jāveic savlaicīga naudas līdzekļu uzkrāšana valsts pensiju budžetā, lai tos varētu optimāli izmantot budžeta deficīta segšanai tālākajos gados.

Lai pensijas apmērs spētu sniegt pietiekamu materiālo nodrošinājumu, Latvijā tika izstrādāta un ieviesta sistēma, kuras pamatā ir katra cilvēka ieinteresētība un atbildība savu vecumdienu pietiekamai nodrošināšanai. Latvijā, pēc starptautisko ekspertu atzinuma, ir radīta viena no efektīvākajām un progresīvākajām pensiju sistēmām pasaulē, kurā ietilpst 3 līmeņu pensiju shēma.

Latvijas pensiju sistēma ir salīdzinoši ļoti jauna, jo to ieviest sāka tikai 1995.gadā pēc izstrādātās Pensiju reformas koncepcijas. Tādējādi ir saprotams, ka jaunā izstrādāta Latvijas pensiju sistēma ir pilnīgi atšķirīga no tās, kas pastāvēja pirms Latvijas neatkarības atgūšanas.

Latvijas 3 līmeņu pensiju shēmas nozīmīgs elements ir privātie pensiju fondī, kas aktīvi darboies sākuši tikai kopš 2002.gada. Pēdējos gados Latvijas finanšu un kapitāla tirgū tiek piedāvāts arvien plašāks pakalpojumu klāsts un izvietoti arvien lielāki līdzekļi. Pēdējos gados

makroekonomiskās stabilitātes ietekmē pamazām aug iedzīvotāju uzticība privātajiem pensiju fondiem, kuros uzkrātie līdzekļi varētu kļūt par valsts iekšējo investīciju avotu nākotnē.

Maģistra darba mērķis ir pamatojoties uz speciālās otrā pensiju līmeņa literatūras izpēti, noskaidrot Latvijas pensiju sistēmas rašanās nepieciešamību, tā attīstību un vadoties no pētījuma izstrādāt priekšlikumus otrā pensijas līmeņa pilnveidei, izpētīt otro pensiju līmeņu fondu darbību, veikt iegūto datu analīzi. Lai sasniegtu maģistra darbā izvirzīto mērķi, autore noteica šādus uzdevumus:

1. Izpētīt pensiju sistēmas attīstības aspektus, kas palīdzēja izveidot pašreizējo pensiju sistēmu.
2. Izanalizēt pensiju reformas efektivitāti, reformas nepieciešamību Latvijā.
3. Aplūkot pensiju sistēmas būtību un tās trīs līmeņus. Apskatīt šo līmeņu darbības rezultātus, analizējot pensiju fondu darbības rezultātus.
4. Veikt analīzi otrā pensiju līmeņa piedāvātos ieguldījumu fondos un statistiskajos datos.
5. Veikt pētījumu par otrā pensiju līmeņa sistēmas pilnveidošanu, veicināšanu un izstrādāt priekšlikumus.

Darba struktūru veido trīs nodaļas. Pirmajā nodaļā ir apkopota informācija par pensiju sistēmas vēsturi, attīstību un pensiju reformas mērķiem. Tiek apskatīts kā iedalās pensiju sistēma un sīkāk analizēts katrs pensiju sistēmas līmenis, kā arī iepazīstināts ar pensijas 2. līmeņa ieviešanas nepieciešamību. Otrajā nodaļā tiek noskaidrota pensijas 2. līmeņa likumdošana. Apskatīts valsts fondēto pensiju likums, fondēto pensiju shēmas darbības uzraudzība, administrēšana un līdzekļu pārvaldīšana. Likumā noteiktie pensiju shēmas līdzekļu ieguldījumu ierobežojumi. Trešajā nodaļā tiek apskatīta otrā pensiju līmeņa pilnveide Latvijā. Ieguldījumu struktūra, tirgus, ienesības procents un to izmaiņas noteiktajā laika posmā.

Izstrādājot darbu tiek izmantotas statistiskās un analītiskā metodes, kuru pielietošana tiek pamatota arī ar skaitlisko novērtējumu analīzi. Pētījuma periods ir 2003.-2006.gads.

Darba izstrādē tika izmantota literatūra par pensiju sistēmas, sociālās apdrošināšanas jautājumiem. Galvenokārt tika izmantoti šādi avoti - LR likumi „Par valsts pensijām”, „Par privātajiem pensiju fondiem”, „Valsts fondēto pensiju likums”, elektroniskie resursi, kā arī, runājot par pensiju sistēmas attīstību un vēsturi, E.Dennis, S.Jack un E.Elgar grāmatas un autores privātā pieredze.

1. Pensiju sistēmas rašanās nepieciešamība un līmeņi

1.1. Pensiju sistēmas vēsture un attīstība

Ekonomiski un finansiāli stabilas pensijas sistēmas izveidei atbilstoši Latvijas sociālekonomiskajiem apstākļiem 1995.gadā tika izstrādāta Pensiju reformas koncepcija. Saskaņā ar jaunizveidoto koncepciju Latvijā ir īstenota trīs līmeņu pensiju sistēma. Tā ir apdrošināšanas sistēma, kurā apvienota katra iedzīvotāja personiskā ieinteresētība savu vecumdienu nodrošināšanā un paaudžu solidaritāte. Pensiju sistēmas galvenais princips: jo lielākas sociālās iemaksas tiek veiktas šodien, jo lielāka būs pensija rīt, lai arī ieguldījumu efektivitāte parādās tikai pēc desmit līdz piecpadsmit gadiem. Šī sistēma paredz ilgtermiņa ieguldījumu un attīstību. Visu trīs līmeņu vienlaikus pastāvēšana nodrošina pensiju sistēmas stabilitāti, jo līdzsvaro katrā līmenī iespējamo demogrāfisko vai finansiālo risku, kas piemīt katram no šiem līmeņiem.

Izvērtējot pašreizējo sociālā sektora, īpaši pensiju sistēmas attīstību, nepieciešams ņemt vērā tās vēsturisko izcelšanos, kas ir tieši ietekmējusi tās attīstību vairāk, nekā teorētiskie pieņēmumi.

No vēsturiskā perioda viedokļa var izcelt 3 būtiskākos periodus, kas ir bijuši nozīmīgi sociālās nozares attīstībā:

1. posms-Neatkarīgā Latvija pirms 2. Pasaules kara;
2. posms-Latvija PSRS sastāvā;
3. posms-Latvija pēc neatkarības atgūšanas 1991. gadā.

Apskatītajos trijos laika posmos sociālās aizsardzības galvenie noteikumi un principi ir būtiski mainījušies. Šo attīstību var nosaukt par revolūciju arī sociālajā jomā.

Pirmais posms - Neatkarīgā Latvija pirms 2. Pasaules kara - sākās 1918. gadā ar Latvijas Republikas dibināšanu. Sākuma gadi kā jau jaunai valstij ir raksturojami ar ievērojamu nenoteiktību un neskaidrību. Šī nenoteiktība un neskaidrība skāra arī sociālo jomu. Sociālas sistēmas pamats aprobežojās ar vietējās varas izstrādātajiem likumiem. Ir svarīgi uzsvērt, ka pirmā posma laikā sociālās apdrošināšanas sistēma tika attīstīta pēc šāda principa – likumi deva vietējai administrācijai tiesības regulēt sociālās problēmas. Tiesības uz sociālo palīdzību ļoti lielā mērā bija atkarīgas tieši no iedzīvotāju dzīvesvietas.

Šāda dzīvesvietu sociālā sistēma pastāvēja veselus desmit gadus, līdz 1928. gadā tika pieņemts un publicēts likums „Par sociālo nodrošināšanu”. Tā arī tika izveidota sociālās aizsardzības sistēma. Šīs sistēmas pamatprincipus ir iespējams definēt kā atlīdzības – *ko tu esi izdarījis?* – un kompensācijas – *ko tu par to dabū* – koncepciju. Atlīdzības ideja tika īstenota

vietējā līmenī ar dažādām sociālās palīdzības metodēm un aktivitātēm. Visumā šī perioda sociālās jomas likumdošanu var raksturot kā sadrumstalotu un nepilnīgu.

Otrajā posmā, kas ilga no 1940.gada līdz 1990.gadam, pieeja sociālajiem jautājumiem būtiski mainījās. Iepriekšējā vietēji orientētā sistēma tika reorganizēta, lai kļūtu par ļoti centralizētu, kas tai tobrīd bija arī ļoti ideoloģiski orientēta. Padomju perioda sistēma bija pamatā balstīta uz statusa koncepciju – *kas tu esi*.

Šāda veida pieejas vājš punkts bija nespēja nodrošināt pienācīgu sociālās aizsardzības līmeni. Formāli padomju cilvēku sociālās tiesības tika sludinātas kā labklājīgas, labi apmierinātas valsts tiesības: garantētas pensijas, bezmaksas veselības aizsardzība, vispusīgu un bezmaksas bērnu aprūpi, pilnīgu nodarbinātību utt. Finanšu resursi tika garantēti no kopējā, centralizētā padomju budžeta, ko izstrādāja Maskavā, Krievijā. Visas pensijas, maternitātes pabalsti, slimības pabalsti u.c. tika noteikti un izmaksāti saskaņā ar centralizētajiem standartiem un tikai dažos retajos gadījumos tie tika piemēroti īpaši Latvijas situācijai. Vietējai valdībai nebija savu neatkarīgu finanšu resursu un patiesībā tā bija tikai kā simboliska vienība bez tiešiem pienākumiem sociālo jautājumu jomā.

Šo piecdesmit gadu laikā, dzīvojot padomju režīmā, Latvijas iedzīvotāji bija pieraduši pie valsts atbalsta. Personīgā iniciatīva un ieguldījums nespēlēja nekādu lomu sociālās aizsardzības nosacījumos, kas savukārt šobrīd ir valsts lielākā problēma. Visi aprēķini tika veidoti uz ļoti formalizētu pieeju. Padomju Savienībā oficiāla bezdarba nebija, jo katram iedzīvotājam bija tiesības un pat pienākums strādāt. Ja nebija iespējas atrast sev piemērotu darbu kādā vietā, cilvēks tika nosūtīts uz citu vietu, kur bija nepieciešami strādnieki vai speciālisti. Padomju pārvaldes sistēma izmantoja sociālās politikas līdzekļus kā politiskos instrumentus lai pierādītu sabiedrības viendabīgo, vienlīdzīgo dabu – visi ir vienādi un visiem ir vienādas tiesības un iespējas. Šī sistēma pamatā darbojās kā apvienošanas instruments un noraidīja jebkādu personīgo iniciatīvu, attīstību. Šāda pieeja sekmēja administratīvās elites attīstību un nostiprināšanos.

Laikā, kad darbojās Padomju sistēma, oficiāla bezdarba nebija, tādēļ nepastāvēja nekāda bezdarba pabalstu sistēma; oficiāli nebija arī nabadzības, tādēļ nedarbojās arī nabadzības pabalstu un atvieglojumu sistēma.

Valsts pensiju sistēma, kas tika ieviesta 1956. gadā noteica vienlīdzīgas tiesības un noteikumus saņemt vecuma pensiju. Minimālais darba stāžs vīriešiem tika noteikts 25 gadi un sievietēm – 20 gadi. Turklāt 60 (vīriešiem) un 55 (sievietēm) gadu vecums bija jāsasniedz, lai varētu saņemt vecuma pensiju. Aprēķinot saņemamās pensijas lielumu, tika ņemti vērā vienīgi cilvēka darba algas līmenis pirms pensionēšanās, kā arī darba stāžs. Lai gan vispārējās pensijas lielumu atšķirības bija diezgan nelielas, gandrīz vienādo algu lieluma dēļ, bija arī noteiktas

bīstamas vai privilīģētas profesijas, kuru darbinieki varēja iziet pensijā agrāk un saņemt lielāku pensiju kā citi. Šādas bīstamas un privilīģētas profesijas bija – miliči, skolotāji, smagās rūpniecības strādnieki, ogļrači.

Tomēr padomju laikos no 1964. gada uz kolhozu strādniekiem bija attiecināts speciāls plāns. Šī plāna finansēšanai līdzekļi tika dabūti no valsts budžeta, kurus savukārt ieguva no sociālā nodokļa, ko maksāja visi uzņēmumi un organizācijas. Sociālais nodoklis netika atvilktis no strādājošo algām, jo izmaksas sociālajai apdrošināšanai jau tika ietvertas produkcijas pašizmaksā. Tādējādi katra strādājošā ieguldījums sociālās apdrošināšanas veidošanā nebija saistīts ar sociālās apdrošināšanas pakalpojumu apmēru un strādājošais nebija ieinteresēts savā sociālā nodrošinājuma veidošanā. Padomju laiku pensijas bieži tiek aprakstītas kā relatīvi dāsnas, bet ir jāiegaumē, ka pensija principā bija vienīgie ienākumi pensionāriem.

20.gadsimta astoņdesmito gadu beigās, deviņdesmito gadu sākumā mainoties nestabilajai politiskajai varai, augstākminētā cilvēku nodrošināšana ar darbu beidzās, algu atšķirības palielinājās, ekonomikas ražīgums kritās. Tas viss galu galā noveda pie nesamērīga nodokļu ieņēmumu samazinājuma. Šī krituma sekas bija spēcīgs bezdarba un nabadzības pieaugums. Šī perioda notikumi noveda pie jauna atbildības sadalījuma.

Laika posmā līdz 1991.gadam strādājošo sociālo apdrošināšanu veica uzņēmumi, iestādes un organizācijas bez jebkādiem atvilkumiem no strādājošo algām. Šī sociālās apdrošināšanas sistēma balstījās uz sekojošo: produkcijas pašizmaksā bija ietverts izmaksu postenis sociālajai apdrošināšanai, kura procentuālā likme katrā tautsaimniecības nozarē bija fiksēta, netieši ietverot ražošanas bīstamības pakāpi. Savukārt tās absolūto daļu produkcijas pašizmaksas vienībā aprēķināja, ņemot vērā darbaspēka izmaksas. Šai deklaratīvi pievilcīgajai sistēmai, kas bija iespējama tikai plānveida tautsaimniecības ietvaros, bija vairākas būtiskas nepilnības, kuru dēļ tā nevarēja darboties tirgus ekonomikas apstākļos:

- Individīda ieguldījums sociālajā apdrošināšanā nebija saistīts ar sociālās apdrošināšanas pakalpojumu apmēru;
- Sociālās apdrošināšanas budžets galvenokārt bija saistīts nevis ar pārdoto (realizēto), bet gan ar saražotās produkcijas apjomu;
- Tā kā sistēma sociālās apdrošināšanas pakalpojumu nodrošināja visiem sabiedrības locekļiem, netika stimulēta indivīdu interese.

Pāreja uz tirgus ekonomiku prasīja izmaiņas sociālās apdrošināšanas sistēmā, un neatkarīgas sistēmas radīšanai bija nepieciešams finansēšanas avots. 1990.gada 14.decembrī

Augstākā Padome pieņēma likumu „Par sociālo nodokli”, kas stājās spēkā 1991.gada 1.janvārī. Tā mērķis bija noteikt sociālā nodokļa maksātāju loku un līdzekļu veidošanas kārtību.¹

Cilvēki paši nu jau bija kļuvuši atbildīgi par savām dzīvēm, dzīves apstākļiem un labklājību. Neattīstītā sociālā infrastruktūra, resursu trūkums, lielais nabadzības pieauguma temps un negatīvā attieksme pret problēmu risināšanu bija izšķirošie faktori jaunas sociālās politikas izveidošanai.

Nākamais posms Latvijas pensiju sistēmas vēsturē un attīstībā ir jau posms pēc Latvijas Republikas neatkarības atgūšanas 1991. gadā. Tas sākas ar pensiju sistēmas apjomīgu reformu. Nākamais, trešais posms tiks apskatīts nākamā nodaļā.

1.2.Pensiju sistēmas reforma, tās posmi

Bieži vien notiek tā, ka valstis vai nu ievieš savu politiku ņemot piemēru no vairāk attīstītām valstīm, vai veido savu, jaunu pensiju politiku. Šādu lēmumu pieņemšana ir atkarīga no attiecīgās valsts politiskajiem spēkiem un attīstības līmeņa. Latvijā tā bija diezgan sarežģīta situācija un pārmaiņu process, kamēr tika ieviesta tāda pensiju sistēma, kādu mēs to pazīstam šodien.

Latvija bija viena no pirmajām Centrāl- un Austrumeiropas valstīm, kas ieviesa vairāklīmeņu pensiju sistēmu un pirmā valsts pasaulē, kam bija valsts obligātās nefondētās pensijas shēma, kas tika bāzēta uz kapitāla uzkrāšanās principa.

Līdzīgas shēmas ieviestas arī Zviedrijā, Polijā un Itālijā. Pensiju reforma Latvijā sāka darboties 1995. gadā, kad Saeima apstiprināja pensiju reformas koncepciju, ko izstrādāja 1994. gadā. Pensiju sistēmas reforma bija nepieciešama vairāku iemeslu dēļ:

1. vecā sistēma neatbilda tirgus ekonomikas nosacījumiem un nebija darboties spējīga. Pensiju sistēmas reforma tika uzsākta 1990 – 1992. gadā, lai pārveidotu pensiju sistēmu atbilstoši jaunajiem sociālajiem un ekonomiskajiem apstākļiem valstī. Padomju Savienība bija atstājusi mantojumā dažādus pensijas atvieglojumus, kam nebija nekāda ekonomiska vai finansiāla pamatojuma. Pensiju izmaksas sāka strauji augt. Arī 1991. gadā pieņemtais likums „Par valsts pensijām” bija pārāk „dāsns”, lai atbilstu jaunajām ekonomiskajām iespējām valstī. Tas būtībā bija nerealizējams. Arī 1993. gada likums „Par pagaidu valsts pensiju aprēķināšanas kārtību” noteica, ka galveno atbildību par vecumdienu nodrošināšanu nes valsts, nevis katrs cilvēks individuāli.

---

¹ Punculs J. Privātie pensiju fondi. – R.: Biznesa augstskola Turība, 1999. – 7.lpp.

2. Tobrīd spēkā esošā nodokļu sistēma (augstā sociālā nodokļa likme) veicināja ēnu ekonomikas paplašināšanos. Vājā saikne starp sociālajām iemaksām un pensiju apmēru veicināja darba samaksu izsniegšanu "aploksnē". Pensiju lielums bija atkarīgs tikai no darba stāža un nevis no veikto iemaksu apmēra. Lai strādājošais iegūtu tiesības uz pensiju, pietika ar to, ja darba devējs veica iemaksas atbilstoši valstī noteiktajai minimālajai algai. Laikā starp 1991. un 1995.gadu personu skaits, par kuriem darba devēji veica iemaksas, saruka gandrīz par pusi, tas ir 50%.
3. Agrais pensionēšanās vecums un straujā sabiedrības novecošanās, tā ir lielākā demogrāfijas problēma. Pensionēšanās vecums bija noteikts 55 gadi sievietēm un 60 gadi vīriešiem, kaut gan sievietēm paredzamais mūža ilgums ir ievērojami lielāks.¹ Pastāvot un attīstoties dotajai demogrāfiskajai situācijai, drīz sāktu trūkt finanšu līdzekļi pensiju izmaksām nākotnē. Alternatīvas agras pensionēšanās vecuma saglabāšanai bija vai nu nodokļu palielināšana, vai ieturējumi no citu nozaru līdzekļiem. Tomēr šāda rīcība radītu jaunu spriedzi sabiedrībā, aizkavētu konkurētspējīgo priekšrocību, tādā veidā kavējot valsts ekonomisko izaugsmi.²

Tika izstrādāti arī mērķi pensiju sistēmas reformai³:

1. Izveidot pensiju sistēmas 3 līmeņus, kas ļautu sadalīt valsts un katra indivīda atbildību par nodrošinājumu vecumdienās;
2. Radīt drošu valsts pensiju sistēmu, kurā katra iedzīvotāja pensijas lielums ir atkarīgs no veikto sociālās apdrošināšanas iemaksu apjoma;
3. Izveidot efektīvi administrējamu finansēšanas sistēmu, nododot izdevumu un uzkrājumu administrēšanu autonomas struktūras - Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūras pārziņā;⁴
4. Palielināt pensionēšanās vecumu, tādējādi nodrošinot strādājošo un pensionāru skaitliskās attiecības samazināšanos, un sociālās apdrošināšanas sistēmas slodzes samazināšanos, stimulēt valsts ekonomisko attīstību, nodrošinot iespējas uzkrājumu investēt valsts ekonomikā, un attīstot finanšu un kapitāla tirgu.

Aivars Slokenbergs, Latvijas Centrālā depozitārija prezidents kādā intervijā ir teicis: "Pensiju fondi attīstītajās valstīs ir vieni no svarīgākajiem un aktīvākajiem kapitāla tirgus dalībniekiem. Uzsāktā pensiju reforma Latvijā ir nozīmīgs solis, kas ir sperts valsts ilgtermiņa ekonomikas un kapitāla tirgus attīstībai. Taču svarīgs priekšnoteikums veiksmīgai pensiju reformai Latvijā ir iedzīvotāju zināšanu un izpratnes par jauno pensiju sistēmu paaugstināšana. Kopā ar Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūru un pārējiem finanšu tirgus dalībniekiem,

¹ Punculs J. Privātie pensiju fondi. – R.: Biznesa augstskola Turība, 1999. – 9.lpp

² <http://www.lm.gov.lv/?sadala=284>. Avots apskatīts 06.01.2007.

³ <http://www.pensiju-fonds.lv/par/reforma>, kā arī <http://www.lm.gov.lv/?sadala=284>. Avots apskatīts 07.01.2007.

⁴ Punculs J. Privātie pensiju fondi. – R.: Biznesa augstskola Turība, 1999. – 9.lpp

Latvijas Centrālais depozitārijs ir gatavs atbalstīt valsti, dodot savu ieguldījumu sabiedrības izglītībā. Pensiju portāls "Mana pensija" ir viens šādiem ieguldījumiem."¹

Sagatavošanās pastāvošās sociālās apdrošināšanas shēmas restrukturizācijai (izmaiņai) sākās jau 1990. gadā, kad Latvija bija vēl Padomju Sociālistiskā republika. 1991. gada sākumā Latvijas valdība daudz sociālās programmas, tostarp arī pensiju pabalstus, no valsts budžeta nodeva jaundibinātajai Sociālās apdrošināšanas aģentūras aprūpē.

Tika ieviests jauns sociālais nodoklis, kas bija atkarīgs no algas apmēra. Tā lielums bija 38 %, no kuriem 1% maksāja darba ņēmēji, bet 37% - darba devēji. 2004. gadā šis apmērs jau bija 33.09% no algas – 24.09% maksāja darba devēji un 9% - darba ņēmēji. 1991. gada 1. janvārī stājās spēkā likums „Par valsts pensijām”. Ar šo likumu noteica, ka viss tiek aprēķināts pilnīgi balstoties tikai uz ienākumu bāzes. Minimālais darba stāžs tika noteikts 20 gadi. Vecuma pensijas bija līdz 55% no vidējiem mēneša ienākumiem. Turklāt par katru gadu, kas pārsniedza nepieciešamo darba stāžu, pensija tika palielināta par 2% no izpeļņas.

Jaunā shēma nodrošināja ar pensijām gan pašnodarbinātās personas, gan arī pārējos darbiniekus. Dominēja ideja par jaunas, neatkarīgas sistēmas izveidošanu, taču jaunā kārtība bija izstrādāta bez ekonomiska un demogrāfiska aprēķina, tādējādi likuma „Par valsts pensijām” ieviešana bija pakļauta neparedzētai nesaskaņai ar citām politikas jomām, kas beidzās ar pamatidejas sagrāvi, t.i., sasaistīt vecuma pabalstus ar ienākumiem.

Lai stabilizētu inflācijas ietekmi, Latvijas valdība ieviesa vienotas likmes papildinājumu visām pensijām. Tā periodiski tika palielināta un drīz vien kļuva par pensionāru ienākumu nozīmīgu daļu.

Tātad 1992. gada janvārī tika ieviesta vienotas likmes pamatpensija, kas tika maksāta papildus tai pensijas daļai, kas bija tieši atkarīga no iedzīvotāju ienākumiem. Taču indeksācijas trūkuma dēļ šī pēdējā pensijas formulas daļa kļuva nenozīmīga, kad 1992. gadā inflācija sasniedza 951.3%. Tādējādi faktiski likums „Par valsts pensijām” kļuva bezspēcīgs un ar to brīdi, par neapmierinātību pensionāriem, pensijas bija pamatā pēc vienotas likmes. Tomēr šī politika bija saskaņā ar Pasaules Bankas rekomendācijām, kas noteica maksāt vienotas likmes pabalstus augstas inflācijas periodos.

1993. gada 1. novembrī jaunizveidotā valdība ieviesa pagaidu noteikumus pensiju aprēķināšanai, kas saistīja pensijas gan ar darba stāžu, gan arī ar vidējiem nacionālajiem ienākumiem. Jaunā formula apvienoja vienotās likmes daļu, 30% no vidējiem nacionālajiem ienākumiem iepriekšējā ceturksnī, ar daļu, kurā tika ņemts vērā kopējais darba stāžs. Tā ir

---

¹ Latvijas Centrālā depozitārija mājas lapas arhīvā. - <http://www.lv.omxgroup.com/?id=8915>. Avots apskatīts 07.01.2007.

tradicionāla sistēma, kurā pensijas lielums ir vairāk atkarīgs no nodarbinātības ilguma kā no ienākumu apjoma, un visām pensijām pamatā ir pamata likme.

Taču šī pastāvošā sistēma 1990-ajos gados cieta vairākkārtējus satricinājumus ekonomikas nestabilitātes dēļ. Reforma valstī tika īstenota divos posmos. Vispirms mainot pastāvošo valsts paredzēto pensiju un tad ieviešot jauno fondēto shēmu. Šo sistēmu Latvija „noskatījās” no Zviedrijas, kurā tā bija jau ieviesta un attīstīta. Par spīti jaunajiem noteikumiem sabiedrības neapmierinātība nemazinājās, jo pensijas netika saistītas ar iedzīvotāju katra paša ienākumiem, kas bija kaut kādā mērā tikuši ņemti vērā pat padomju laikos.

1993. gada vēlēšanās uzvarēja konservatīvā partija („Latvijas Ceļš”). Izmaiņas politikā noveda pie pakāpeniskas plānu maiņas, lai sekotu vecuma nodrošinātības reformai. Jaunais labklājības ministrs Jānis Rītenis bija strādājis privātajās apdrošināšanas kompānijās Austrālijā un izstrādāja Latvijai pensiju reformas koncepciju, kas bija pilnībā balstīta uz privāto apdrošināšanu.¹ Kamēr to stipri kritizēja Pensionāru apvienība, arodbiedrības un kreisā spārņa partijas, fondu izveides ideja ieguva ietekmi politiskajās aprindās.

Pasaules Banka bija arī rekomendējusi privāto pensiju nodrošināšanu visaptverošajā pensiju reformā. Pēc Riteņa demisijas 1994. gadā jaunās pensiju reformas koncepcija izstrādāta sadarbībā ar Pasaules Banku. Tas tika pilnībā balstīts uz rekomendācijām, kurās bija iekļautas „Vecuma krīzes novēršana”. Koncepcija noteica obligāto nefondēto līmeni, obligāto fondēto līmeni un brīvprātīgo privāto shēmu.

1995. gadā jaunā daudzpartiju valdība turpināja iesākto strukturālo pensiju reformu, un pirmais pensiju līmenis tika būtiski mainīts. Pašā sākumā pensiju reformas sagatavošanai izveidotajā darba grupā ietilpa tikai divi eksperti no Labklājības ministrijas un trīs zviedru speciālisti.

Visas Saeimas politiskās partijas atbalstīja pensiju reformas principus, ko minētā darba grupa 1995. gada martā prezentēja valdībai. 2 mēnešu laikā speciālisti izstrādāja likumprojektu valsts paredzēto pensiju shēmai, kas 1995. gada novembrī tika pieņemts Saeimā un stājās spēkā 1996. gada janvārī.² Zviedru eksperti ar Pasaules Bankas finansiālu atbalstu piedalījās likuma ieviešanas procesā, nodrošinot tehnisko pusi, uzlabojot informāciju tehnoloģijas.

Izveidotajā shēmā visa valsts garantētā pensija ir atkarīga no katra indivīda ieguldījumu savā „iedomātā” pensijas kontā. Latvija bija celmlauzis pensiju reformas jomā, jo pirmā ieviesa šo Zviedrijas piedāvāto modeli, kas pensiju pirmajam līmenim ieviesa jaunu statistisko formulu.

Jaunais plāns sniedza pagaidu risinājumu starp pabalstiem (iepriekšējiem, kas noteica, ka pensijas ir bāzētas uz nostrādātajiem gadiem un algu) un ieguldījumu plāniem (pensijas, kas

---

¹ Nepublicēti materiāli

² Labklājības ministrijas mājas lapa, www.lm.gov.lv. Avots apskatīts 06.01.2007

bāzētas uz uzkrājošiem pensiju ieguldījumiem un ieņēmumiem no investīcijām tajos). Uzkrājumi pensiju fondā šajā shēmā ir virtuāli. Pabalstu nākotnes apjoms ir saistīts ar mirstības lielumu valstī, tātad demogrāfisko situāciju, pensionēšanās vecuma noteikšanu, kā arī atkarīgs no pagātnes ieņēmumiem un to atdeves likmi. Pēdējais minētais ir faktors, kas noved pie pensiju kapitāla indeksācijas. Latvijas pensiju aprēķina formula, to vienkāršojot, ir sekojoša:

$$P = K/G,$$

kur P – gada pensija, kuras 1/12 daļa ir mēneša pensija, K – kopējais indeksēto pensiju kapitāls, ko uzkrājušas sociāli apdrošinātās personas, G – gadu skaits, par kuriem no pensijas piešķiršanas gada tiek plānota pensijas izmaksa. Ja pensionēšanās vecums ir lielāks, P palielinās, jo K palielinās un G samazinās.

Pārejas periodā vecuma pensija aprēķināma pēc šādas formulas:

$$P = \frac{K_s + K}{G}$$

Kur P - gada pensija, kuras divpadsmitā daļa ir mēneša pensija, K - apdrošinātās personas pensijas kapitāls, ko veido šīs personas personīgajā kontā reģistrētā apdrošināšanas iemaksu summa un ikgadējais kapitāla pieaugums, K_s - sākuma kapitāls, ko aprēķina: **K_s=V_i x A_s x 0.2**

Kur savukārt A_s - apdrošināšanas stāžs par periodu līdz 1995.gadam (ieskaitot), V_i - apdrošinātās personas gada vidējā apdrošināšanas iemaksu alga par laika periodu 1996. - 1999., kas, piemērojot apdrošināšanas iemaksu algu indeksus, izteikta 1996.gada iemaksu algu līmenī, G - laika posms (gados), par kuru no pensijas piešķiršanas gada tiek plānota vecuma pensijas izmaksa.¹

Minimālais sociālās apdrošināšanas periods tika saīsināts līdz 10 gadiem. Līdz 2000. gadam pabalsti tika mainīti divas reizes gadā saskaņā ar patēriņa preču cenu indeksu, vēlāk tas tika darīts vienreiz gadā un kopš 2004. gada pensijas tiek indeksētas 2 reizes gadā 1. aprīlī un 1. oktobrī.

Tādējādi pēc pēdējās apskatītās indeksācijas 2007.g. 1.aprīlī, kuras rezultātā pensijas kopumā palielināsies par vidēji 3,78 latiem. Savukārt vecuma pensiju saņēmēji, kas ir lielākā pensionāru daļa, var rēķināties ar vidēji 4,14 latu pieaugumu, salīdzinot ar iepriekšējo gadu.

¹ Labklājības ministrijas mājas lapā. <http://www.lm.gov.lv/?sadala=362> . Avots apskatīts 08.01.2007.

Aprīļa indeksācijā pensijas palielināsies 538,3 tūkstošiem pensionāru jeb 94% no visiem pensijas saņēmējiem.¹

Tomēr jaunajā likumā garantētās pensijas ietekmē tikai tos iedzīvotāju ienākumus, ko viņi saņem kopš 1996. gada. Sociālās apdrošināšanas periodu līdz 1996. gadam nodēvēja par tā saukto sākuma kapitālu, un pirmajos pēcreformas gados bija spēkā speciāli izstrādāti pārejas noteikumi.

Jaunie noteikumi tika piemēroti tikai personām, kas gāja pensijā pēc 1996. gada 1. janvāra. Tas noveda pie diezgan ilga pārejas perioda un pie tā, ka kopā eksistēja gan jaunā, gan vecā pensiju sistēmu shēma. Lielākā daļa no pensionāriem pensiju saņēma vēl pēc vecajiem noteikumiem. Turklāt 1995. gada likums paredz pensionēšanās vecuma palielināšanos sievietēm, lai pielīdzinātu abu dzimumu pensionēšanās vecumu – 60 gados, šobrīd jau pensionēšanās vecums ir palielināts līdz 62 gadu vecumam.²

1.3. Pensiju sistēmas trīs līmeņi

Pensiju trīs līmeņu sistēma nodrošina sociālās apdrošināšanas sistēmas stabilitāti. Pensiju sistēma ļauj samazināt un pat pilnībā novērst iespējamus riskus visiem līmeņiem, ja tie darbotos atsevišķi: 1. līmenim var draudēt demogrāfiskais risks (dzimstības samazināšanās, mirstības pieaugums, darbaspēka migrācija utt.), savukārt 2. un 3. līmenim var iestāties finanšu risks (procentu likmju, vērtspapīru vērtības svārstības, valūtas risks utt.). Pensiju sistēmas 3 līmeņi vienkāršoti uzrādīti zīmējumā³:

1.3.1. zīmējums

Pensiju reforma likumdošanas jomā ir pabeigta. Ir ieviesti pensiju sistēmas 3 līmeņi. Likums "Par valsts pensijām", kas nodrošināja pensiju 1. līmeņa īstenošanu stājās spēkā 1996.

¹ Labklājības ministrijas mājas lapā. <http://www.lm.gov.lv/index.php?sadala=832&id=3379>. Avots apskatīts 09.01.2007.

² Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūra. <http://www.vsaa.lv/vsaa/content/vsaa/content/?cat=1016>. Avots apskatīts 09.01.2007.

³ http://www.pensiju-fonds.lv/par/reforma/tris_limeni/. Avots apskatīts 08.01.2007

gada janvārī, 1998. gada jūlijā stājās spēkā likums "Par privātajiem pensiju fondiem" (3.līmenis). Ar 2001.gada 1.jūliju stājies spēkā "Valsts fondēto pensiju likums", kas reglamentē 2.pensiju līmeņa darbību.

1.3.1. Pirmais pensiju līmenis

Pirmais pensiju sistēmas līmenis ietver t.s. paaudžu solidaritātes principu. Tas nozīmē, ka pensionāriem pensijas tiek izmaksātas no iemaksām, ko veic pašlaik strādājošie iedzīvotāji. Latvijā paaudžu solidaritātes shēmas ietvaros ir ieviesta pensijas kapitāla reģistrēšana individuālajā kontā. Taču šajā kontā iemaksātā nauda tiek tikai reģistrēta (nevis uzkrāta) un novirzīta pensiju izmaksai šodienas pensionāriem. Kontā glabājas informācija, kas kļūst nozīmīga brīdī, kad persona pieprasa pensiju.

Pensiju 1.līmeni ieviesa 1996. gada 1.janvārī, un tajā iesaistās visi sociālās apdrošināšanas iemaksu veicēji. Šis līmenis nodrošina vecuma pensijas visiem, kuri strādājuši algotu darbu vismaz 10 gadus.

Valsts Sociālās apdrošināšanas aģentūra aprēķina un nodrošina 1.līmeņa vecuma pensiju izmaksu. Pašlaik sociālā iemaksa ir 33,09% no katra strādājošā aprēķinātās algas, un pensijas kapitālā tiek reģistrēti 20%. Katram iedzīvotājam ir atvērts personīgais konts, kurā reģistrē veiktās iemaksas.

Pirmā pensiju sistēmas līmeņa darbību regulē likums "Par valsts pensijām". Pensijas kapitāls pirmajā līmenī tiek uzkrāts visiem Latvijas iedzīvotājiem, kas veic vai par kuriem tiek veiktas valsts sociālās apdrošināšanas iemaksas. 1.līmenis paredz - jo cilvēks ilgāk strādā un maksā sociālās iemaksas, jo lielāku pensiju viņš saņems.

Kopējais iemaksu apjoms pensiju kapitālam paliek nemainīgs - 20 % no strādājošo algas. Turklāt pensiju sistēmas 1. līmenis nodrošina minimālas pensijas iedzīvotājiem, kuri ir strādājuši algotu darbu tikai 10 gadus. Ja cilvēks sociālās apdrošināšanas iemaksas nav veicis, viņam piešķirs valsts sociālā nodrošinājuma pabalstu¹.

Lai paaudžu solidaritātes shēma varētu ilgstoši sekmīgi darboties, strādājošo veiktajām iemaksām jābūt pietiekamām pensiju izmaksai esošajiem pensionāriem. Jau ilgāku laiku Latvijā pieaug vecu cilvēku īpatsvars. Lai nebūtu jāpalielina iemaksas slogs darba devējiem un strādājošajiem, paralēli tiek ieviests arī otrais un trešais pensiju sistēmas līmenis, kas paredz alternatīvu pensiju finansējumu nākotnē.

Cilvēki, kas tagad saņem pensijas, saņem tikai 1. līmeņa pensijas, jo fondētā shēma tika ieviesta tikai 2001.gada 1.jūlijā. Iedzīvotājiem, kuri jau ir pensijas vecumā, vienīgā iespēja

¹ <http://www.manapensija.lv/11.php>. Avots apskatīts 10.01.2007.

palielināt savu pensiju ir gaidīt indeksāciju, kas notiek 2 reizes gadā. Bet jebkurā gadījumā pieaugums no indeksācijas netiek līdzī cenu kāpumam valstī, kas kļūst arvien lielāks un nav vairs tie 2-3%, kas bija līdz iestājamies Eiropas Savienībā. Visvairāk pensionāru saņem ik mēnesi pensiju 60.00-80.00 latu apmērā. Statistiskos datus par pensiju saņēmēju skaita sadalījumu pēc pensijas vidējiem apmēriem, var aplūkot klāt pievienotajā tabulā ¹:

1.3.1.1.tabula

Pensiju saņēmēju skaita sadalījums pēc pensijas vidējiem apmēriem					
	Pensiju saņēmēju kopskaits				
	2001	2002	2003	2004	2005
pavisam (lati)	620 947	609 771	598 140	589 598	580 964
30.01-40.00	68 641	53 120	38 859	23 016	5 973
40.01-50.00	69 349	73 117	75 339	38 116	30 954
50.01-60.00	297 866	264 426	212 797	108 665	45 490
60.01-70.00	117 373	141 415	174 152	250 254	117 003
70.01-80.00	27 452	31 603	43 867	91 115	217 207
80.01-90.00	11 209	12 778	14 591	26 360	77 898
90.01-100.00	6 413	7 560	9 472	13 284	26 870
100.01-150.00	14 300	16 185	18 102	24 373	39 929
150.01-200.00	4 331	5 144	6 006	8 748	12 706
200.01-400.00	3 478	3 777	4 201	4 761	5 811
> 400.01	535	646	754	906	1 123

Aplūkotajā statistisko datu tabulā var redzēt, ka no 2001.gada līdz 2005.gadam ir samazinājies iedzīvotāju skaits, kas saņem pensiju no 620 947 iedzīvotājiem līdz 580 964 iedzīvotājiem, kas ir par 39 983 iedzīvotājiem mazāk, toties ir mainījies sadalījums pa pensijas apjomiem latos. 2001.gadā visvairāk iedzīvotāju saņēma pensiju 50.00 latu līdz 70.00 latu apmēram, toties jau 2005.gadā vidējā pensija ir augusi un svārstās starp 60.00 latu un 80.00 latu robežas.

Lai arī tikko apskatītie dati norāda uz pensiju palielināšanos, tik un tā pastāv ekonomiska rakstura problēma iztikt ar šiem līdzekļiem, kas pat neatbilst iztikas minimumam, tātad ir viegli secināt, ka lielākā daļa Latvijas pensionāru saņem pat uz pusi mazāk naudas, kas vajadzīga minimālai izdzīvošanai.

¹ Statistiskie dati no Centrālās statistikas pārvaldes datu bāzes – <http://data.csb.gov.lv/Dialog/varval.asp?ma=12-04&ti=12%2D4%2E+PENSIJU+SA%D2%C7M%C7JU+SKAITA+SADAL%CEJUMS+P%C7C+PENSIJAS+VID%C7JIEM+APM%C7RIEM&path=../DATABASE/Iedzsoc/Ikgad%E7jie%20statistikas%20dati/Soci%E2%E2%20dro%F0%EEba/&lang=16>. Avots apskatīts 10.02.2007.

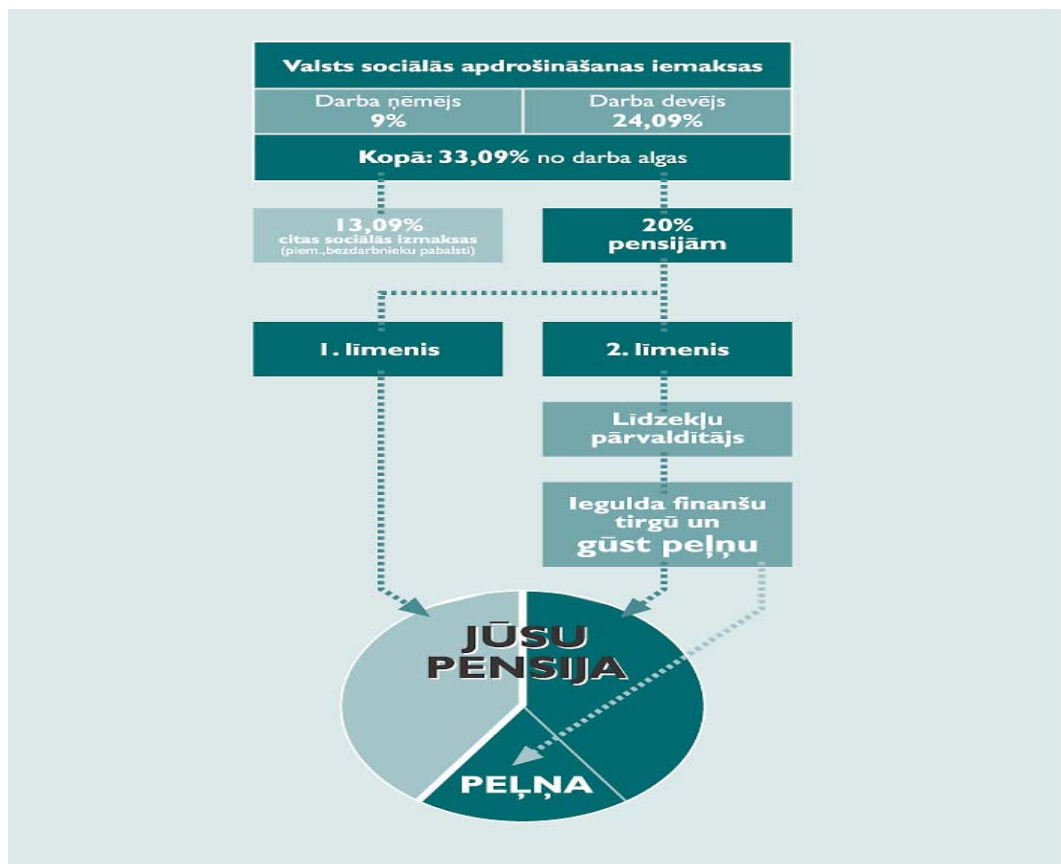
1.3.2. Otrais pensiju līmenis

Otrais pensiju sistēmas līmenis ietver valsts fondēto pensiju shēmu. Tā paredz daļu no personas veiktajām valsts sociālās apdrošināšanas iemaksām nevis izmaksāt esošajiem pensionāriem, bet investēt ārpus paaudžu solidaritātes shēmas. Uzkrātā nauda šīm personām paralēli pirmā pensiju sistēmas līmeņa pensijai dos papildu ienākumus vecumdienās.

Obligātas fondēto pensiju shēmas ir ieviestas vai tuvākajā laikā tiek plānots tās ieviest arī lielākajā daļā Centrālās Eiropas un Austrumeiropas valstu - Polijā, Ungārijā, Čehijā, Horvātijā u.c.

Tā ir lieliska iespēja katram iedzīvotājam veidot uzkrājumu pašam neveicot nekādas iemaksas, arī darba dēvējam nav papildus izdevumi saistībā ar otro pensiju līmeni, ir pat tā, ka darba devējs var pat nezināt, vai darbinieks ir pieteicies kādam otrā līmeņa plānam vai nē. Tādējādi sanāk, ka otrais pensiju līmenis ir bez zaudējuma uzkrājums, ko veic attiecīgie pensiju fondi. Rodas divpusēja sadarbība starp nodokļu maksātāju un pensiju fondu, vienam otram ļaujot nopelnīt, pensiju fondam uzreiz veicot naudas ieguldījumus, bet iedzīvotājam saņemot pensiju.

Tiek piedāvāts apskatīt sociālo iemaksu sadalījumu attēlu:

1.3.2.1. attēls. Valsts sociālo apdrošināšanas iemaksu sadalījums¹

¹ A/s Lateko bankas mājas lapā. www.lateko.lv. Avots apskatīts 10.01.2007.

Piedāvātais attēls parāda iedzīvotāju sociālo iemaksu sadalījumu, kas ļauj vienkāršāk un vieglāk uztvert otrā pensiju līmeņa nepieciešamību.

Pensiju sistēmas otrais līmenis tika ieviests, lai:

1. nodrošinātu pensionārus ar iespējami lielāku pensiju (to pensiju sistēmas 1. līmenis nespēj nodrošināt, nepaaugstinot sociālās apdrošināšanas iemaksu likmi);
2. samazinātu strādājošo noslodzi ar obligātajām sociālās apdrošināšanas iemaksām pensiju sistēmas 1.līmenī - solidaritātes shēmā (daļa no sociālās apdrošināšanas iemaksām pensiju sistēmas 2. līmenī tiks ieguldīta un nesīs augļus, kuri nākotnē piederēs pašam iemaksu veicējam);
3. veicinātu valsts ekonomisko attīstību, jo valsts fondēto pensiju shēmas kapitāls nākotnē būs mērojams simtu miljonos latu, kas tiks ieguldīti tautsaimniecībā, tādējādi nodrošinot jaunu darba vietu rašanos, darba algas un līdz ar to arī pensijas pieaugumu;
4. pasargātu Valsts pensiju speciālā budžeta naudas līdzekļu rezerves no tuvredzīgas izsaimniekošanas, kas nākotnē radītu valstij lielas finansiāla rakstura problēmas.

2001.gada 1. jūlijā Latvijā sāka darboties pensiju sistēmas 2. līmenis - valsts fondēto pensiju shēma. Iedzīvotāji, kas dzimuši pēc 1971.gada 1.jūlija - šajā līmenī tiek iesaistīti obligāti, savukārt tie, kas ir dzimuši laika posmā starp 1951.gada 2.jūliju (ieskaitot) un 1971.gada 1.jūliju (ieskaitot), var izvēlēties - pievienoties otrajam pensiju līmenim vai nē, tātad pastāv brīvprātīga izvēle.

Kopējais iemaksu apjoms pensiju kapitālam ir 20% no darba ienākumiem. Šis iemaksu apjoms paliks nemainīgs arī turpmāk, bet 2. pensiju līmeņa dalībniekiem tas tiks sadalīts divās daļās - viena, tāpat kā līdz šim, tiks reģistrēta 1. līmeņa kapitālam, otra - uzkrāta tieši šīs personas 2. līmeņa pensijai.

No šobrīd noteiktajām obligātajām sociālās apdrošināšanas iemaksām pensiju kontā (20% no algas), daļa iemaksu tiks novirzīta 2.līmenim. Sākumā no 2001.gada 2.līmenim tiek novirzīti 2%, bet līdz 2010.gadam iemaksu apjoms 2.līmenī pieaugs līdz 10% no iemaksām pensiju kontā, precīzāk piedāvāju aplūkot naudas līdzekļu procentuālo sadalījumu starp pirmo un otro pensiju fondiem:

Kopējā pensijas iemaksu apjoma (20%) pārdale starp pensiju sistēmas 1. un 2. līmeni¹

Laika periods	Pensiju pirmais līmenis	Pensiju otrais līmenis
2001.- 2006. gads	18%	2%
2007. gads	16%	4%
2008. gads	12%	8%
2009. gads	11%	9%
2010. gads	10%	10%

Tieši šīs 2. līmenim novirzītās iemaksas ir tās, kas nesīs reālu pensijas kapitāla pieaugumu katram iedzīvotājam, kas aktīvi iesaistīsies valsts fondētajā pensiju shēmā.

Ieguldot 2. līmenim novirzītās sociālās apdrošināšanas iemaksas, tiks reāli uzkrāti naudas līdzekļi, kas ļaus gūt peļņu un līdz ar to - lielāku pensijas kapitālu vecumdienām.

Līdz 2003. gadam veiktās iemaksas pensiju sistēmas 2. līmenī pārvaldīja tikai Valsts kase, līdzekļus ieguldot Latvijas valsts vērtspapīros un termiņnoguldījumos bankās. Kopš 2003. gada 1. janvāra shēmas dalībnieki var izvēlēties arī privātos līdzekļu pārvaldītājus ieguldījumu sabiedrības, kas būs saņēmušas Finanšu un kapitāla tirgus komisijas (FKTK) licenci valsts fondēto pensiju shēmas līdzekļu pārvaldīšanai. Pasaulē ir pierādījies, ka privātais sektors spēj strādāt efektīvāk nekā valsts. Turklāt ieguldījumu drošība nebūt nesamazinās. Privātos pārvaldītājus stingri kontrolē un pārvalda valsts. Tie darbojas uz tādiem pašiem nosacījumiem kā Valsts kase.

Privātajiem līdzekļu pārvaldītājiem ir iespējas 2. līmeņa naudu ieguldīt plašākā finansu tirgus instrumentu piedāvājumu klāstā - ne tikai Latvijas valsts vērtspapīros un termiņnoguldījumos bankās, bet arī ārzemju ieguldījumu fondos. Konkrētus ieguldīšanas noteikumus un ieguldījumu ierobežojumus, kuri ir saistoši privātajiem līdzekļu pārvaldītājiem, ir izstrādājusi un apstiprinājusi Finanšu un kapitāla tirgus komisija. Saskaņā ar „Valsts fondēto pensiju likumu” līdzekļu pārvaldītāju ir atļauts mainīt vienu reizi gadā, bet ieguldījumu plānus divas reizes gadā, ja līdzekļu pārvaldītājs piedāvā divus vai vairāk ieguldījumu plānus. Ir atļauts mainīt gan plānus, gan pārvaldītājus arī biežāk, ja:

1. FKTK anulē līdzekļu pārvaldītājam izsniegto licenci līdzekļu pārvaldīšanai;
2. līdzekļu pārvaldītājs pats atsakās no līdzekļu pārvaldīšanas;
3. ir notikusi fondēto pensiju shēmas izraudzītā līdzekļu pārvaldītāja reorganizācija;

¹ Mana pensija. - <http://www.manapensija.lv/news/121.php>. Avots apskatīts 10.01.2007.

4. līdzekļu pārvaldītājs savu plānu apvieno ar citu plānu un FKTK reģistrē jaunu ieguldījumu plāna prospektu.

Otrajā pensiju līmenī uzkrāto līdzekļu apjoms būs tieši atkarīgs no tā, cik ilgi shēmas dalībnieks ir bijis iesaistīts 2. līmenī, kāds ir bijis iemaksu apmērs un kāda ir ieguldījumu peļņa. Fondēto pensiju shēmas līdzekļu ieguldījumu mērķis ir nodrošināt pensijas kapitāla pieaugumu straujāk, nekā pieaug inflācija un vidējā darba alga valstī. Pasaules finansu tirgus pieredze liecina, ka vērtspapīru peļņa ilgākā laika periodā ir augusi straujāk nekā inflācija un algas pieaugums valstī. Jo veiksmīgāk un izdevīgāk tiks ieguldīti uzkrātie līdzekļi, jo lielāka būs 2. pensiju līmeņa uzkrātās pensijas daļa.

Ieguldījuma plāns, kurā dalībnieks nolemj ieguldīt savu pensijas kapitālu, lielā mērā ir atkarīgs no šīs personas vecuma, kā arī attieksmes pret risku - jo lojālāks indivīds ir pret risku, jo agresīvāku (riskantāku, bet ar iespēju nopelnīt vairāk) ieguldījumu plānu viņš izvēlēsies.

Cilvēki, kuri ir negatīvi noskaņoti pret risku, kā arī tie, kuri jau tuvojas pensijas vecumam un negrib pakļaut savu pensijas kapitālu straujām akciju tirgus svārstībām, izvēlēsies konservatīvāku ieguldīšanas plānu ar zemāku, bet stabilāku ienesīgumu.

Ne tik senā pieredze, kad daudzi Latvijas iedzīvotāji zaudēja savus naudas uzkrājumus dažādās ieguldījumu sabiedrībās (piemēram, *Dzīves līnijā* un *Auseklītī*), kā arī banku krīzes laikā (piemēram, *Banka Baltija* un *Olimpija*), nav vēl aizmirsta. Šī negatīvā pieredze, kopā ar pasaules praksi pensiju līdzekļu pārvaldīšanā, ir ņemta vērā, izstrādājot 2. pensiju līmeņa drošības mehānismus.

Tika izstrādāti Ministru kabineta noteikumi, kas regulē naudas apriti pensiju 2. līmenī un paredz atbildīgo organizāciju darbību prognozējamās riska situācijās. Tāpat ir izstrādāta arī iedzīvotāju fondētās pensijas kapitāla ieguldījumu drošības sistēma, kas paredz stingru līdzekļu pārvaldītāju un turētāj banku darbības uzraudzību un kontroli, vēl tiks izstrādāti un apstiprināti ieguldīšanas noteikumi, kā arī privāto līdzekļu pārvaldītāju licencēšanas noteikumi.

Turētāj bankām 2. līmeņa līdzekļi ir jāglabā šķirti no citiem aktīviem. Tādējādi otrajā līmenī ieguldītā nauda nevar pazust arī tad, ja turētāj banka vai līdzekļu pārvaldītājs bankrotē. Naudas pārvaldīšanu veic līdzekļu pārvaldītājs, bet shēmas līdzekļi (nauda un vērtspapīri) glabājas ieguldījuma plāna kontos turētāj bankā. Līdzekļu pārvaldītāja ikdienas darbību uzrauga arī turētāj banka, kas seko līdzi, lai visi līdzekļu pārvaldītāja dotie rīkojumi par līdzekļu pārskaitīšanu atbilstu ieguldījuma plāna prospektā definētajai ieguldīšanas politikai. Tāpat „Valsts fondēto pensiju likums” paredz drošības naudu iemaksas vismaz 50 000 latu apmērā, kas

privātajiem līdzekļu pārvaldītājiem ir jānogulda FKTK licencētā bankā gadījumam, ja nāktos atlīdzināt shēmas dalībniekiem radītos zaudējumus¹.

Ikviens shēmas dalībnieks arī pats varēs kontrolēt savu ieguldījumu stāvokli, regulāri saņemot informāciju no Valsts Sociālās apdrošināšanas aģentūras (VSAA). VSAA šo informāciju nosūta vienu reizi gadā. Ja dalībnieks nomaina plānu, arī tad VSAA atsūta informāciju, ka maiņa ir apstiprināta, kā arī parāda jaunā pārvaldītāja plānu daļas vērtību. Tādējādi cilvēks var uzreiz redzēt, vai pārvaldītāja maiņa ir bijusi veiksmīga.

Otrā līmeņa uzkrājumi veicinās arī valsts tautsaimniecības attīstību, nodrošinot investīcijas ilgtermiņa projektiem. Tātad paralēli savam pamatuzdevumam - nodrošināt pensiju kapitāla pieaugumu, 2. pensiju shēmas ieviešana veicinās arī Latvijas kapitāla tirgus attīstību.

Otrā līmeņa dalībniekam ir tiesības mainīt līdzekļu pārvaldītāju vienu reizi gadā, tādējādi no 2.līmeņa dalībnieka izvēles, kuram no līdzekļu pārvaldītājam uzticēt savus līdzekļus, ir atkarīga ieguldījumu peļņa. Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūras filiālēs shēmas dalībniekiem ir iespēja iepazīties ar visu līdzekļu pārvaldītāju:

1. Ieguldījumu plānu prospektiem ;
2. Ceturkšņa un gada pārskatiem par shēmas līdzekļu pārvaldīšanu ;
3. Ziņojumiem par visu ieguldījumu plānu darbību iepriekšējā ceturksnī.

Tomēr tik pat svarīgi ir zināt arī galvenās līdzekļu pārvaldītāju funkcijas, kas ir sekojošas:

1. pieņemt lēmumus par līdzekļu ieguldīšanu;
2. dot rīkojumus turētāj bankai par līdzekļu ieguldīšanu;
3. katru dienu noteikt savā pārvaldīšanā esošo līdzekļu vērtību;
4. katru dienu noteikt līdzekļu vienas daļas vērtību un paziņot VSAA;
5. sniegt informāciju VSAA par VSAA rīkojumu izpildīšanu par naudas līdzekļu nodošanu pārvaldīšanā un līdzekļu atsaukšanu;
6. sastādīt gada un ceturkšņa pārskatus par līdzekļu pārvaldīšanu².

Līdz 2003.gada sākumam pakāpeniski tika veidots ieguldījumu portfelis, kuru veidoja no 90% valsts vērtspapīru un 10% termiņnoguldījumu. Ienākumi, kas tiek saņemti darījumos ar pensiju sistēmas shēmas līdzekļiem, tiek reinvestēti.

Fondēto pensiju shēmas līdzekļi ieguldāmi, ievērojot šādus pamatprincipus:

1. kapitāla vērtības saglabāšana, tātad nevarētu rasties situācija, ka izejot pensija mēs vēl būtu valstij parādā;

¹ „Valsts fondēto pensiju likums”, 11.7 pants

² <http://www.manapensija.lv/kadrosh.php>. Avots apskatīts 10.01.2007.

2. ilgtermiņa peļņas, kas pārsniedz inflācijas līmeni, lai arī uzkrājuma apjoms būtu sociāli jūtams;
3. izmaksu vajadzībām adekvāta likviditāte, kas neļautu iedzīvotājiem zaudēt savus naudas līdzekļus.

Līdzekļu ieguldīšana notiek ar līdzekļu turētāja (turētāj bankas) starpniecību. Turētāj bankas galvenās funkcijas ir:

1. glabāt ieguldījumu plāna līdzekļus šķirti no citiem šīs bankas aktīviem;
2. izpildīt līdzekļu pārvaldītāja rīkojumus par līdzekļu pārskaitīšanu;
3. kontrolēt, vai līdzekļu pārvaldītāja rīkojumi atbilst likumdošanai un apstiprinātajiem ieguldīšanas noteikumiem;
4. atlīdzināt zaudējumus, ja turētāj bankas vainas dēļ ir izpildīti nelikumīgi līdzekļu pārvaldītāja rīkojumi¹.

Uz doto brīdi pensiju sistēmas otrā līmeņa līdzekļus pārvalda šādas ieguldījumu pārvaldes sabiedrības:

1. A/S „Ieguldījumu sabiedrība „Astra fondi””;
2. A/S „Baltikums asset management”;
3. IS „Hansa fondi”;
4. Investīciju A/S „Parekss ieguldījumu sabiedrība”;
5. A/S „LVA ieguldījumu sabiedrība”;
6. IS „Optimus fondi”;
7. A/S „Ieguldījumu sabiedrība „Suprema fondi””;
8. Valsts kase².

No šīm pieminētajām sabiedrībām četras ir Latvijas komercbanku meitas uzņēmumi – IS „Hansa fondi” – Hansabankas, IS „Optimus fondi” – Latvijas Unibankas, A/S „Baltikums asset management” – komercbankas Baltikums un IA/S „Parekss ieguldījumu sabiedrība” – Parekss bankas. Pārvaldes sabiedrības un Valsts kase kopā piedāvā 26 ieguldījumu plānus. „Vecākais” no piedāvātajiem plāniem ir Valsts kases ieguldījumu plāns, kurš darbojas jau kopš 2001. gada 7. septembra, savukārt jaunākie no pieejamajiem plāniem ir „Astra krājfundu” plāns Ekstra Plus.

Visi plāni ir sadalīti pa kategorijām – konservatīvie, sabalansētie un aktīvie. Aktīvajos plānos līdzekļi tiek ieguldīti mazliet riskantākos vērtspapīros, taču atdeve no tiem ir lielāka un pensiju kapitālam ir tendence pieaugt diezgan strauji, taču arī svārstības ir ievērojamas. Konservatīvajā un sabalansētajā plānā līdzekļus iegulda mazāk riskantos vērtspapīros, tādēļ

¹ Mana pensija. – <http://www.manapensija.lv>

² Finanšu un kapitāla tirgus komisijas mājas lapā. -http://www.fktk.lv/texts_files/VFP_Vispariga_info.doc

ienesīgums ir mazliet mazāks, taču ienākumi no ieguldījumiem svārstās mazāk un pieaug ne tik strauji, taču ļoti stabili.

Latvijā visvairāk tiek piedāvāti aktīvie plāni – 12, sabalansētie ir 4, konservatīvie – 10. Klāt pievienotajā tabulā būs iespējams apskatīt piedāvātos ieguldījumu plānus:

1.3.2.2.tabula

**Valsts kases un privāto uzkrājumu fondu piedāvātie ieguldījumu veidi uz
18.01.2007.gadu, LVL¹**

Konservatīvie plāni		
	Darbības sākums	Daļas vērtība uz 18.01.2007 LVL
Valsts kases ieguldījumu plāns	07.Sep.01	1.2440414
Astra Krājfondi IP "KLASIKA"	19.Aug.04	1.1142203
Baltikums konservatīvais IP	21.Jan.03	1.1424752
BTB konservatīvais IP	30.Jūn.06	1.0206021
Hansa pensiju IP "Stabilitāte"	07.Jan.03	1.0981538
LVAIS ieguldījumu plāns "Daugava"	21.Mar.03	1.2035792
"DnB NORD 1" Konservatīvais IP	02.Mar.05	1.0513721
Parex Universālais pensiju plāns	07.Jan.03	1.1848703
SEB Latvijas plāns ***	07.Jan.03	1.1468726
Suprema/EVLI IP "Jūrmala"	09.Jan.04	1.0145248
Sabalansētie plāni		
Astra Krājfondi IP "KOMFORTS"	12.Jul.06	1.0294789
LVAIS ieguldījumu plāns "Venta"	25.Nov.03	1.2178038
"DnB NORD 2" Sabalansētais IP	01.Mar.05	1.0697763
SEB sabalansētais plāns	07.Jan.03	1.2022198
Aktīvie plāni		
Astra Krājfondi IP "EKSTRA"	19.Aug.04	1.1637312
Astra Krājfondi IP "EKSTRA PLUS"	12.Jul.06	1.0316563

¹ <http://www.manapensija.lv/plans/ip00000.php>

Baltikums universālais IP	07.Jan.03	1.2147283
BTB aktīvais IP	15.Jūn.06	1.0407121
Hansa pensiju IP "Dinamika"	07.Jan.03	1.2837125
LVAIS ieguldījumu plāns "Gauja"	05.Nov.03	1.2551784
"DnB NORD 3" Aktīvais IP	01.Mar.05	1.0854431
SEB aktīvais plāns	07.Jan.03	1.2477583
SEB Eiropas plāns	07.Jan.03	1.2266141
Parex Aktīvais pensiju plāns	07.Jan.03	1.3461722
Suprema/EVLI IP "Rivjera"	25.Jūn.03	1.0626629
Suprema/EVLI IP "Safari"	19.Jūn.03	1.3554615

Piedāvātajā tabulā ir iespējams aplūkot ne tikai piedāvātos pensiju ieguldījumu plānus, bet arī plānu darbības sākumu, līdz ar to var izvēlēties sev tīkamāko ieguldīšanas veidu, vai nu ilgstošos plānus, ar redzamu jau esošu attīstības dinamiku, vai arī jaunā, pieļaujot, ka jaunie sākotnēji attīstās straujāk.

Plašāk un konkrētāk par otro pensiju līmeni un ieguldījumu plānu dinamikām un attīstībām būs iespēja iepazīties darba turpinājumā, bet turpinot domu par trīs līmeņu pensiju sistēmu, nevar nepieminēt trešo pensiju līmeni.

1.3.3. Trešais pensiju līmenis

Pensiju trešais līmenis ir brīvprātīgā pensiju sistēma. Šis līmenis sniedz iespēju katram brīvprātīgi veidot papildus uzkrājumus pensijai. Neskatoties uz piedalīšanos pirmajā un otrajā pensiju līmenī, katrs cilvēks individuāli, vai ar sava darba devēja starpniecību var ieguldīt naudu dzīvības apdrošināšanas sabiedrībās vai kādā no pensiju fondiem. Uzkrāto pensijas kapitālu, jūs varat atstāt mantojumā. Ikmēneša iemaksu apjomu varat mainīt atkarībā no jūsu finansiālās situācijas, tāpat varat mainīt arī uzkrājuma valūtu, pagarināt vai saīsināt pensijas uzkrāšanas termiņu.

„Privāto pensiju fondu jeb pensiju 3.līmeņa kā viena no ilgtermiņa uzkrājumu veidiem galvenās priekšrocības ir nodokļu atlaides, elastīgā iemaksu politika, mainīgais ienesīgums un iespēja līdzekļus saņemt jau no 55 gadu vecuma, kā arī uzkrāto naudu nodot mantojumā.

Nodokļu atlaides — par ieguldīto summu (bet maksimums 10% apjomā no gada bruto ienākumiem jeb algas "uz papīra") iemaksu veicējs var saņemt iedzīvotāju ienākuma nodokļa atlaidi 25% apjomā. Proti, iemaksājot gada laikā privātajā pensiju fondā 100 latu, nākamajā gadā valsts atmaksās 25 latus. Lai saņemtu nodokļu atmaksu Valsts ieņēmumu dienestā jāiesniedz gada ienākumu deklarācija.

Elastīga iemaksu politika — papildus pienākumus neuzliekošs uzkrājumu produkts, ko var atļauties iedzīvotāji ar praktiski jebkuru ienākuma līmeni. Uzkrājumu veicēji pensiju fondos var brīvi izvēlēties ieguldījuma summas apjomu, un ieguldījumu veicējam neveidojas saistības izvēlēto summu maksāt arī nākotnē.

Inesīgums — ilgtermiņa uzkrājumu produkts, kuram nav fiksēts ienesīgums, ļaujot uzkrājumu veicējiem saglabāt naudas pirkjspēju.

Mantošanas iespēja — ieguldīto un uzkrāto kapitālu var saņemt no 55 gadu vecuma ieguldītājam vēlamā veidā — vienā summā, pa daļām, kā regulārus maksājumus, kā mūža pensiju, uzkrāto kapitālu var arī atstāt mantojumā.

Iemaksas privātajos pensiju fondos var veikt darba devējs par saviem darbiniekiem, pats darbinieks vai arī iemaksas var veikt par kādu trešo fizisko personu. Nav mazsvarīgi, ka privāto pensiju fondu darbību, tāpat kā banku un citu finanšu pakalpojumu sniedzēju darbību, uzrauga Finanšu un kapitāla tirgus komisija (FKTK).¹

"Bieži pārrunāts aspekts, ko uzkrājumu veicēji vēlas izprast, ir saistīts ar mainīgo ienesīgumu — cilvēkam ir svarīgi jau iepriekš precīzi zināt, cik daudz viņš nopelnīs, līdzīgi kā tas ir ar termiņ depozītiem, kur procentu likme ir fiksēta. Bet jāatzīst, ka fiksētajai likmei ir viens trūkums — tajos ekonomikas posmos, kad fiksētā ienākuma vērtspapīru tirgus un kapitāla vērtspapīru tirgus ļauj pelnīt vairāk, ieguldītājiem, kuru peļņas iespējas nosaka tikai fiksēta procentu likme, nav iespējams palielināt savu kapitālu. Cilvēkiem nebūtu jābaidās, ka viņu ieguldījumu ienesīgums mainās. Dažādos ekonomiskajos ciklos ir dažādi ienesīguma rādītāji, un tas nodrošina naudas pirkjspējas saglabāšanu ilgākā laika periodā. Augstas inflācijas un straujas ekonomikas apstākļos ienesīgums samazinās, jo pensiju plāniem ar piesardzīgu ieguldījumu pieeju lielu daļu vērtspapīru portfeļa veido salīdzinoši mazāk riskantās obligācijas," stāsta privātā pensiju fonda SEB Unipensija izpilddirektore Dace Brencēna.

Savukārt Hansa atklātais pensiju fonds valdes priekšsēdētājs Anrijs Čeksters skaidro, ka pensiju plānu ienesīgums atšķiras, jo ieguldījumu politikas nosaka dažādus risku samazinošos ierobežojumus. Pensiju plāniem, kuru mērķis ir saglabāt pensiju kapitālu lieki neriskējot, ienesīgums salīdzināms ar depozītu likmēm, bet plāniem, kas aktīvi pārvalda līdzekļus un daļu

---

¹ Laikraksta Diena mājas lapa.- Anete Skurbe,23.04.2007, <http://www.diena.lv/lasit.php?id=303279>. Avots apskatīts 24.04.2007.

vai visus līdzekļus iegulda akcijās, vēsturiskais ienesīgums ir augstāks, piemēram, fonda piedāvātā pensiju plāna Dinamika+60 ienesīgums 2006.gadā bija 13,42%.

Pensiju fondu dalībniekiem jāērķinās arī ar komisijas maksām, kuras noteiktas, lai pensiju fondi varētu nodrošināt klientu iemaksu administrēšanu, bet līdzekļu pārvaldītāji — šo aktīvu profesionālu pārvaldīšanu.

"Svarīgi, ka pensiju fondiem ir bezpeļņas statuss un starpība starp nopelnīto un izdevumiem ir krājēju rīcībā. Komisijas maksu nosaka visi pensiju fondi Latvijā. Cits jautājums — cik caurspīdīga ir šo komisiju maksu atspoguļošana klientiem," piebilst SEB Unipenijas speciālisti, sakot, ka SEB Unipensija aprēķina un ietur samaksu no pensiju plānu vidējās aktīvu vērtības — pensiju fonda administratīvajiem izdevumiem 1,5% gadā, Latvijas SEB Unibankai par fonda līdzekļu turēšanu 0,2% gadā, ieguldījumu pārvaldes sabiedrībai SEB Unifondi par fonda līdzekļu pārvaldīšanu 0,9% gadā, bet FKTK finansēšanai, kas nodrošina valsts uzraudzību, tiek ieturēti 0,39% no katras veiktās iemaksas fondā.¹

Veidojot uzkrājumu ir būtiski apzināties ne tikai riskus, bet laiku, cik ilgi konkrētie uzkrājumi veidosies un pelnīs, tādējādi rodas jautājums, kad ir labāk sākt uzkrāt? "Atbilde nenoliedzami ir — jo ātrāk, jo labāk. Tieši tad var izjust pensiju fonda kā uzkrājumu veida efektu. Parasti cilvēki sāk par šāda veida uzkrājumiem domāt tikai tad, kad pensijas vecums jau tuvojas, un tad secina, ka uzkrāt vajadzēja laikus," saka D.Brencēna, lēšot, ka vidējais SEB Unipensija pensiju plānu dalībnieks ir labākajos gados — vidēji no 40 līdz 45 gadiem.

A.Čeksters stāsta, ka nepieciešamību veidot uzkrājumus cilvēki visvairāk sāk izjust aptuveni no 40 gadu vecuma, tomēr līdzšinējā pensiju plānu dalībnieku struktūra ir diezgan vienmērīgi sadalīta vecumā starp 26 un 45 gadiem. "Par pensiju plāna dalībniekiem kļūst arī jaunāki cilvēki, bet acīmredzot tādi, kas ir ieguvuši zināmu izglītību un saprot šī lēmuma nozīmi," saka Hansa atklātais pensiju fonds valdes priekšsēdētājs, uzsverot, ka arī cilvēkiem pēc 45 gadu vecuma noteikti ir vērts uzkrāt līdzekļus privātajos pensiju fondos, jo līdz pensijas vecumam ir vēl pietiekami ilgs laiks.

Lai rastu atbildi uz šo jautājumu, pirmkārt, ir jāzina, kāds ir uzkrājuma veidošanas periods, sagaidāmais ienesīgums un iemaksu apjoms. Kaut arī prognozes nesniedz garantiju, tomēr, veicot vienkāršu aprēķinus, var uzzināt arī pensijas kapitāla lielumu. Piemēram, cilvēkam 45 gadu vecumā sākot veikt iemaksas par 20 latiem mēnesī un darot to turpmākos 10 gadus, pensijas uzkrājums varētu sasniegt aptuveni 2900 latu, pieņemot 5% gada ienesīgumu. Tomēr, ja ienesīgums ir lielāks, līdzīgi kā aktīvajiem plāniem, piemēram, 9%, tad varam prognozēt pensijas kapitālu aptuveni 3800 latu apjomā, stāsta A.Čeksters.

---

¹ Laikraksta Diena mājas lapa.- Anete Skurbe,23.04.2007, <http://www.diena.lv/lasit.php?id=303279>. Avots apskatīts 24.04.2007.

SEB Unipensijas speciālisti piebilst, ka pensiju plāni ir veidoti tā, lai katrs klients varētu izvēlēties savai riska tolerancei atbilstošu ieguldīšanas stratēģiju — "ar savu izvēli klients arī apstiprina, uz cik lielām svārstībām ienesīgumā ir gatavs. Kā zināms, ienesīgums ir atkarīgs no akciju tirgus svārstībām, procentu likmju svārstībām un citiem faktoriem. Iespējams, kādā laika periodā ienesīgums ir zemāks".

D.Brencēna prognozē, ka pensiju fondu industrijas attīstību nākotnē varētu veicināt darba devēju iemaksas, kā arī turpmāk pensiju fondi attīstīsies kopā ar uzkrājošo dzīvības apdrošināšanu, lai iesaistītu arī savus ģimenes locekļus sociālo garantiju nodrošināšanā.¹

Trešo pensiju līmeni gan veido, gan uzrauga privātie pensiju fondi. Privātais pensiju nodrošinājums radās pretstatā valsts piedāvātajam sociālajam nodrošinājumam. Valsts sociālais nodrošinājums nevarēja apmierināt strādājošo iedzīvotāju augošas intereses.

Piedalīšanos pensiju fondos ir obligāta daudzās Eiropas valstīs, toties Latvijā iedzīvotājs pats izvēlas, vai vēlas iesaistīties trešajā līmenī vai nē.

Pensiju fondu darbība ir tieši saistīta ar investīciju politiku. Ir jānosaka stingri dalībnieku interešu aizsardzības mehānismi, kuri palielinātu uzticības pakāpi sabiedrībā. Tāpēc, bieži vien, pensiju fondi izvēlas pašu vieglāko ieguldītā kapitāla investēšanas stratēģiju: iegulda tos valsts vērtspapīros, obligācijās.

Eiropas Komisijas direktīva par vienotu pensiju fondu tirgus izveidošanu Eiropā (1994.gads) nosaka, ka pensiju fondu galvenais saimniekošanas princips ir darboties maksimāli efektīvi, lai saglabātu un vairotu fondā ieguldītos līdzekļus. Līdz ar to viegli var nonākt pie secinājuma, ka pensiju fondu darbība ir stingri reglamentēta kā nacionālās saimniecības ietvaros, tā arī starptautiskajā līmenī.

Privātais pensiju fonds ir komercregistrā reģistrēta finanšu un kredīta akciju sabiedrība, kas saskaņā ar likumu un pensiju plāniem uzkrāj un iegulda pensiju plānu dalībnieku pašu izdarītās un viņu labā brīvprātīgi izdarītās naudas līdzekļu iemaksas, lai nodrošinātu šiem dalībniekiem vecuma papildpensijas kapitālu.²

Pensiju fondi var būt slēgti vai atklāti. Par slēgtā pensiju fonda dalībnieku var kļūt to uzņēmumu vai organizāciju darbinieki, kas to dibinājuši. Par atklātā pensiju fonda dalībnieku var kļūt ikviena fiziskā persona tieši vai ar darba devēja starpniecību.³

Patlaban Latvijā darbojas seši privātie pensiju fondi, tajā skaitā pieci atklātie (Baltic Trust Banka atklātais pensiju fonds, Hansa atklātais pensiju fonds, Parex atklātais pensiju fonds, Pirmais atklātais pensiju fonds, SEB Unipensija) un viens slēgtais pensiju fonds (Pirmais slēgtais

¹ Laikraksta Diena mājas lapa.- Anete Skurbe,23.04.2007, <http://www.diena.lv/lasit.php?id=303279>. Avots apskatīts 24.04.2007.

² Likums „Par privātajiem pensiju fondiem”. Spēkā no 05.06.1997. 3.1. pants

³ Valsts sociālās apdrošināšanas mājas lapā. - <http://www.vsaa.lv/vsaa/content/?cat=706>. Avots apskatīts 12.01.2007.

pensiju fonds) — tajā līdzekļus var ieguldīt uzņēmums, kas to izveidojis. Fondi kopumā piedāvā uzkrāt līdzekļus 15 pensiju plānos.¹

2006. gadā pensiju plānos tika veiktas iemaksas 14,1 miliona latu apjomā (2005.gadā — 9,1 miliona latu), tajā skaitā 63% no šīm iemaksām veica darba devēji (2005.gadā — 69%).

2006.gada 31.decembrī privātajos pensiju plānos bija iesaistījušies 99 596 dalībnieki (2005.gada beigās — 67904) jeb 8,5% no Latvijas ekonomiski aktīvajiem iedzīvotājiem.

No kopējā privāto pensiju plānu dalībnieku skaita 10,8% jeb 10 775 bija pasīvie dalībnieki, kuri, lai gan vēl nav sasnieguši pensiju plānā noteikto pensijas vecumu, pēdējā gadā nebija veikuši iemaksas. Savukārt pensiju plānā noteikto pensijas vecumu 2006.gada beigās bija sasnieguši 8826 pensiju plānu dalībnieku, kas ir 8,9% no kopējā dalībnieku skaita. Pagājušā gada beigās no visiem pensiju plānu dalībniekiem nedaudz vairāk bija vīriešu — 52,4%, bet 47,6% bija sievietes.

Gan slēgtajiem, gan atklātajiem pensiju fondiem var būt viens vai vairāki pensiju plāni. Galvenā atšķirība starp šiem fondiem ir potenciālie dalībnieki. Atklātajos fondos var iesaistīties jebkura fiziska persona, kas pati veic iemaksas pensiju plānos vai viņu labā iemaksas veic darba devējs. Savukārt slēgtā pensijas fonda dalībnieks var būt tikai pensiju fonda dibinātāja (akcionāra) darbinieki. Par slēgtā pensiju fonda dibinātājiem (akcionāriem) var būt tikai tādas personas (darba devēji), kuras noslēdz ar pensiju fondu kolektīvās dalības līgumu.

Par atklāta pensiju fonda dibinātājiem (akcionāriem) var būt tikai:

1. banka, ja tai Latvijā ir atļauts piesaistīt fizisko personu noguldījumus;
2. Latvijā reģistrēta dzīvības apdrošināšanas sabiedrība.²

Pensiju kapitāla līdzekļi ieguldāmi atbilstoši pensiju plānu noteikumiem, lai saglabātu un palielinātu līdzekļus pensiju plānu dalībnieku labā. Pensiju plāna līdzekļus var ieguldīt:

1) Latvijas, citu Eiropas Savienības dalībvalstu vai Eiropas Ekonomikas zonas valstu (turpmāk — dalībvalsts) valsts un pašvaldību emitētajos vai garantētajos vērtspapīros vai naudas tirgus instrumentos;

2) Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācijas dalībvalstu valsts emitētajos vai garantētajos vērtspapīros vai naudas tirgus instrumentos, ja attiecīgās valsts ilgtermiņa kredītreitings ārvalstu valūtā, pēc starptautisko reitinga aģentūru vērtējuma, ir investīciju kategorijā;

3) tādu starptautisku finanšu institūciju emitētajos vai garantētajos vērtspapīros vai naudas tirgus instrumentos, kuru locekles ir viena vai vairākas dalībvalstis;

¹ Laikraksta Diena mājas lapa.- Anete Skurbe,23.04.2007, <http://www.diena.lv/lasit.php?id=303279>. Avots apskatīts 24.04.2007.

² Likums "Par privātajiem pensiju fondiem". Spēkā no 05.06.1997. 6.2. pants

4) akcijās un citos kapitāla vērtspapīros, ja tie ir iekļauti dalībvalstī reģistrētas fondu biržas (regulēta tirgus) oficiālajā vai tam pielīdzināmā sarakstā (turpmāk — oficiālais saraksts), kā arī šīs daļas 2.punktā minētajās valstīs reģistrētas fondu biržas — Starptautiskās fondu biržas pilntiesīgas biedres (locekles) — oficiālajā sarakstā, vai tiek tirgoti citos regulētos un atklāti pieejamos finanšu instrumentu tirgos;

5) komercsabiedrību parāda vērtspapīros, ja tie ir iekļauti šīs daļas 4.punktā minēto fondu biržu (regulētu tirgu) oficiālajos sarakstos vai tiek tirgoti citos regulētos un atklāti pieejamos finanšu instrumentu tirgos;

6) komercsabiedrību kapitāla un parāda vērtspapīros, ja tie nav iekļauti fondu biržas (regulēta tirgus) oficiālajā sarakstā, bet attiecīgo vērtspapīru emisijas noteikumos ir paredzēts, ka vērtspapīri šīs daļas 4.punktā minēto fondu biržu (regulētu tirgu) oficiālajos sarakstos tiks iekļauti gada laikā no dienas, kad uzsākta parakstīšanās uz šiem vērtspapīriem;

7) termiņnoguldījumos kredītiestādē, kura saņēmusi licenci kredītiestādes darbībai dalībvalstī un kurai ir tiesības sniegt finanšu pakalpojumus minētajās valstīs;

8) ieguldījumu fondos vai tiem pielīdzināmos kopīgo ieguldījumu uzņēmumos (turpmāk - ieguldījumu fonds), ja ieguldījumu fonds ir reģistrēts šīs daļas 1. un 2.punktā minētajā valstī un tā ieguldītāji ir tiesīgi bez ierobežojumiem atsavināt savas ieguldījumu apliecības;

9) nekustamajā īpašumā, kas ir reģistrēts šīs daļas 1.punktā minētajās valstīs;

10) atvasinātajos finanšu instrumentos;

11) riska kapitāla tirgū.¹

Tomēr veicot ieguldījumus privātajiem pensiju fondiem ir jāsaskaras ar ierobežojumiem ieguldījumu apjomu veikšanā. Pensiju plāna aktīvi ieguldāmi, ievērojot šādus ieguldījumu ierobežojumus:

1) ieguldījumi vienas valsts, pašvaldības vai starptautiskas finanšu institūcijas emitētajos vai garantētajos vērtspapīros vai naudas tirgus instrumentos nedrīkst pārsniegt 35 procentus no pensiju plāna aktīviem. Minēto ierobežojumu drīkst pārsniegt attiecībā uz valsts emitētajiem vērtspapīriem vai naudas tirgus instrumentiem, ja pensiju plāna aktīvos ir vērtspapīri vai naudas tirgus instrumenti no sešām vai vairākām viena emitenta emisijām un katras emisijas vērtspapīru un naudas tirgus instrumentu vērtība atsevišķi nepārsniedz 20 procentus no pensiju plāna aktīviem;

2) ieguldījumi vienas komercsabiedrības emitētajos parāda vērtspapīros nedrīkst pārsniegt 10 procentus no pensiju plāna aktīviem;

¹ Likums "Par privātajiem pensiju fondiem". Spēkā no 05.06.1997. 23.3.pants

3) ieguldījumi vienas komercsabiedrības emitētajos kapitāla vērtspapīros nedrīkst pārsniegt 10 procentus no pensiju plāna aktīviem un 10 procentus no attiecīgā emitenta pamatkapitāla un balsstiesīgo akciju skaita;

4) noguldījumi vienā kredītiestādē nedrīkst pārsniegt 20 procentus no pensiju plāna aktīviem, bet kopējās prasības pret vienu kredītiestādi nedrīkst pārsniegt 25 procentus no pensiju plāna aktīviem, izņemot prasības pēc pieprasījuma pret līdzekļu turētāju;

5) ieguldījumi vienā ieguldījumu fondā nedrīkst pārsniegt 10 procentus no pensiju plāna aktīviem un 10 procentus no attiecīgā ieguldījumu fonda neto aktīviem;

6) ieguldījumi vienā nedalītā nekustamajā īpašumā nedrīkst pārsniegt 10 procentus no pensiju plāna aktīviem, bet kopējie ieguldījumi nekustamajā īpašumā nedrīkst pārsniegt 15 procentus no pensiju plāna aktīviem;

7) ieguldījumi finanšu instrumentos, ko emitējušas ar pensiju fondu koncernā esošas komercsabiedrības, nedrīkst pārsniegt 5 procentus no attiecīgā pensiju fonda izveidoto pensiju plānu kopējiem aktīviem, un ieguldījumus drīkst veikt tikai ar regulētā tirgus starpniecību;

8) ieguldījumi finanšu instrumentos, ko emitējušas komercsabiedrības, kuras ar pensiju fondu noslēgušas kolektīvās dalības līgumu, nedrīkst pārsniegt 5 procentus no pensiju plāna aktīviem, ieguldījumu kopsomma iemaksas veicošo darba devēju vienā koncernā esošās komercsabiedrībās nedrīkst pārsniegt 10 procentus no pensiju plāna aktīviem, un ieguldījumus drīkst veikt tikai ar regulēta tirgus starpniecību;

9) ieguldījumi vienā koncernā esošu komercsabiedrību emitētajos finanšu instrumentos nedrīkst pārsniegt 25 procentus no pensiju plāna aktīviem.¹

Privāto pensiju fonda valsts uzraudzību veic Finanšu un kapitāla tirgus komisija. Pirms tam uzraugošā iestāde bija Apdrošināšanas uzraudzības inspekcija.

Neskatoties uz to, ka pensiju fondu aktīvi ir salīdzinoši lieli, kā arī ir noteikti vairāki atvieglojumi to darbībā, pastāv arī riska iespējamība. Pensiju plānu dalībniekiem skaidri jāapzinās, ka vērtspapīra cena, kā arī ienākumi no tiem ir pakļauti svārstībām, kas tieši ietekmē plāna dalībniekiem piederošo papildpensijas kapitālu. Ar pensiju plāna darbību var būt saistīti sekojoši riski, ko savas darbības ietvaros katrs privātais pensiju fonds un līdzekļu pārvaldītājs apzinās, analizē un iespēju robežās cenšas samazināt - likviditātes risku; emitenta kredītrisku; procentu likmju svārstību risku; atklāto valūtas pozīciju risku; darījuma partnera kredītrisku; ar papildpensijas kapitāla izmaksāšanu pa daļām saistītais risku; citus riskus.

Lai maksimāli samazinātu šos riskus, ieguldījumiem jābūt maksimāli diversificētiem pamatojoties uz pensiju plānos kopīgi uzkrāto līdzekļu apjomiem un no tā izrietošām iespējām. Risku diversifikācija ir ieguldījumu izvietošana, tā, lai ilgākā termiņā svārstības atsevišķos

---

¹ Likums "Par privātajiem pensiju fondiem". Spēkā no 05.06.1997. 23.4.pants

aktīvos neatstātu ievērojamu ietekmi uz portfeli kopumā un uz katru dalībnieku personīgi. Apzināta risku sadalīšana nenozīmē tikai iegādāties daudzus, dažādus vērtspapīrus. Riska sadalīšanas pamatprincips ir kombinēt ieguldījumus mērķtiecīgi, lai mazinātu risku.

Pensiju plāns ir sistematizētu noteikumu kopums, saskaņā ar kuru pensiju fondā notiek pensiju uzkrāšana, uzkrāto līdzekļu ieguldīšana un izmaksa. Pensiju plānu izstrādā attiecīgais pensiju fonds, bet to licencē FKTK.

Ieguvumi no iesaistīšanās privātajā pensiju fondā Latvijas iedzīvotājiem ir vairāki:

- Jau 55 gadu vecumā, tātad pašlaik 7 gadus ātrāk nekā valsts pensiju 1. un 2. līmenī, var saņemt uzkrāto papildpensijas kapitālu;
- Var veikt iemaksu par trešo fizisku personu un saņemt iedzīvotāju ienākumu nodokļa atvieglojumu;
- Noteiktos apstākļos ieguldījumu nestā peļņa var būt lielāka nekā bankas depozīta procenti, kuriem visā pasaulē patlaban ir tendence samazināties;
- Ir iespēja pašam izvēlēties naudas iemaksu valūtu un biežumu, un tieši šajā valūtā vēlāk visu uzreiz vai pa daļām saņemt uzkrāto papildpensijas kapitālu;
- Iemaksas pensiju fondā, līdz 10% no aprēķinātās bruto darba samaksas taksācijas gadā, netiek apliktas ar iedzīvotāju ienākuma nodokli;
- Uzkrāto papildpensijas kapitālu var saņemt Pensiju fondā gan pa daļām, gan visu uzreiz;
- Uzkrāto kapitālu var saņemt mantinieki.

Ieguvumi no iesaistīšanās savu darbinieku privātajos pensiju fondos ir arī uzņēmumiem:

- Iemaksas Pensiju fondā netiek apliktas ar sociālo un uzņēmuma ienākuma nodokli (līdz 10% no darbinieka bruto izpeļņas);
- Iemaksas Pensiju fondā ļauj ietaupīt uzņēmuma līdzekļus efektīvas nodokļu politikas dēļ;
- Iemaksas Pensiju fondā ir lieliska iespēja radīt papildu motivāciju saviem darbiniekiem, piesaistīt uzņēmumam profesionālākus speciālistus, prasīt lielāku atdevi darbā, kā arī mazināt sociālo spriedzi kolektīvā. Privātie pensiju fondi ir instruments, kas jau sen ir izmēģināts un efektīvi darbojas visās attīstītajās valstīs.

Pastāv arī garantijas pensiju plānu dalībniekiem:

- Pensiju fonds ir bezpeļņas akciju sabiedrība, kuras dibinātāji drīkst būt tikai bankas un dzīvības apdrošināšanas kompānijas, kas nepretendē uz dividenžu saņemšanu no Pensiju fonda darbības.
- Pensiju plāna dalībniekam bez jebkādiem papildu nosacījumiem ir tiesības uz visu viņa individuālajā kontā uzkrāto papildpensijas kapitālu, sākot ar pirmo iemaksu.

- Ar pensiju plānu aktīvu izvietojumu nodarbojas FKTK licencēts līdzekļu pārvaldītājs, kurš naudas līdzekļus izvieta drošos finanšu instrumentos saskaņā ar likumā noteiktiem ierobežojumiem, lielākā līdzekļu daļa tiek ieguldīta Latvijas valsts vērtspapīros, kuriem ir valsts garantija.
- Papildpensijas kapitāls nekādā gadījumā nevar tikt atsavināts par labu trešajām personām, un uz to attiecas mantojuma tiesības.
- Pensiju fonds reizi gadā sniedz rakstveida informāciju katram pensiju plāna dalībniekam par viņa individuālā konta stāvokli. Dalībniekam ir tiesības vienreiz gadā mainīt pensiju fondu.
- Pensiju fonda finansiālās darbības rezultātus ne retāk kā vienreiz gadā pārbauda starptautiska auditoru firma un zvērināti revidenti. Viņu atzinumi ir publiski pieejami fonda telpās.
- Pensiju fondam aizliegtas jebkuras augsta riska finanšu operācijas, arī kreditēšana un citu veidu darbība, kas ir pretrunā ar Pensiju fonda Statūtiem, tā izvirzītajiem mērķiem un uzdevumiem.
- Finanšu un kapitāla tirgus komisija ir izstrādājusi stingru, modernu un profesionālu pensiju fondu uzraudzības sistēmu, kas atbilst Eiropas Savienības valstu standartiem un ir vērsta uz to, lai nodrošinātu aizsardzību pensiju plānu dalībnieku uzkrājumiem.
- Papildpensijas kapitāls ir ārpus līdzekļu turētāja un līdzekļu pārvaldītāja bilances, kas pilnībā nodrošina tā saglabāšanu neatkarīgi no viņu finansiālā stāvokļa.¹

Iemaksas privātajā pensiju fondā var salīdzināt ar iemaksām atvērtajā depozītā. Tas nozīmē, ka iemaksas var veikt par jebkuru summu un jebkuros termiņos. Bet speciālisti ir pārliecināti, ka krāt pensiju fondā ir izdevīgāk nekā bankas noguldījumā, jo depozītu likmes ar katru gadu samazinās, bet fondu plānu ienesīgums caurmērā ir ap 6% gadā, kas ir vismaz par 1.5-2% vairāk nekā banku termiņnoguldījumiem.

Pensiju plānu ienesīgums ir atbilstošs finanšu tirgus likmēm, kas nedaudz, bet apsteidz inflāciju – tādējādi ir samazināts risks, kas saistīts ar ienesīguma garantijām. Procenti pelna procentus – saliktais ienesīgums.

Trešais pensiju līmenis paredz ikviena tiesības uz papildu uzkrājumu veidošanu savai pensijai dzīvības apdrošināšanas kompānijās vai privātajos pensiju fondos, novirzot daļu no saviem ienākumiem papildpensijas uzkrāšanai.²

---

¹ Juris Punculs, Kāpēc dalība privātajos pensiju fondos ir objektīvi nepieciešama 15.03.2004. Intervija portālam Apollo.- <http://www.apollo.lv/portal/life/48/articles/15422/0>

² Raksts portālā Apollo. Trešdaļa iedzīvotāju neko nezina par pensiju trešo līmeni. - <http://www.apollo.lv/portal/life/48/articles/29959/0>

2. Otrā pensiju līmeņa attīstība Latvijā

2.1. Otrā pensiju līmeņa darbības principi

Sarežģītā demogrāfiskā situācija bija viens no iemesliem, kāpēc bija nepieciešams pārveidot pensiju sistēmu Latvijā. Pensiju reforma paredz izveidot tādu pensiju sistēmu, kas maksimāli elastīgi spēj uztvert demogrāfiskās svārstības un nodrošināt ilgtermiņa stabilitāti šādā situācijā. Tieši ar ilgtermiņa stabilitātes potenciālu Latvijas pensiju reforma ir kļuvusi slavena visā pasaulē.

Pensiju sistēmas finansu stabilitāti ilgtermiņā nodrošina pensiju aprēķināšanas formula, kur pensijas apmērs atkarīgs gan no iemaksu apjoma (pensiju kapitāla), gan no vecuma, kad persona izvēlējusies aiziet pensijā, t.i., no plānotā gadu skaita, kad pensija tiks izmaksāta. Tieši uz paredzamā mūža ilguma prognozēm balstītie aprēķini, kad uzkrātais pensijas kapitāls tiek vienmērīgi sadalīts pa gadiem, ko pensionārs pavadīs pensijā, pasargā pensiju sistēmu pret demogrāfisko risku — to, ka sakarā ar mūža ilguma palielināšanos varētu nepietikt naudas pensiju izmaksai. Kā zināms, šāda problēma pastāv vai apdraud jau tuvākajā nākotnē gandrīz visas attīstītās Eiropas valstis.

Tāpēc tiek atzīts, ka Latvijā ir pasaulē viena no visefektīvākajām un progresīvākajām pensiju sistēmām, jo tā ietver paaudžu solidaritātes principu (šodien strādājošie «maksā» par esošajiem pensionāriem, savukārt par šodien strādājošajiem vecumdienās rūpēsies nākamā paaudze) un vienlaikus tā darbojas pēc apdrošināšanas principa — cik tiek uzkrāts (ar procentiem), tik tiek arī izmaksāts. Katra paša ziņā ir izvēles iespēja, vai uzkrāto pensijas kapitālu saņemt īsākā laikā, saņemot ikmēneša izmaksas lielākā apjomā (t.i., izejot pensijā pēc iespējas vēlāk), vai saņemt nelielas naudas summas ilgā laika posmā (izejot pensijā maksimāli agri). Cilvēks, kas pensijā aiziet agri, nevar cerēt uz tikpat lielu pensiju kā tad, ja viņš pensionētos vēlāk, jo viņa uzkrātais kapitāls «jāizvelk» ilgākam pensiju izmaksu periodam.

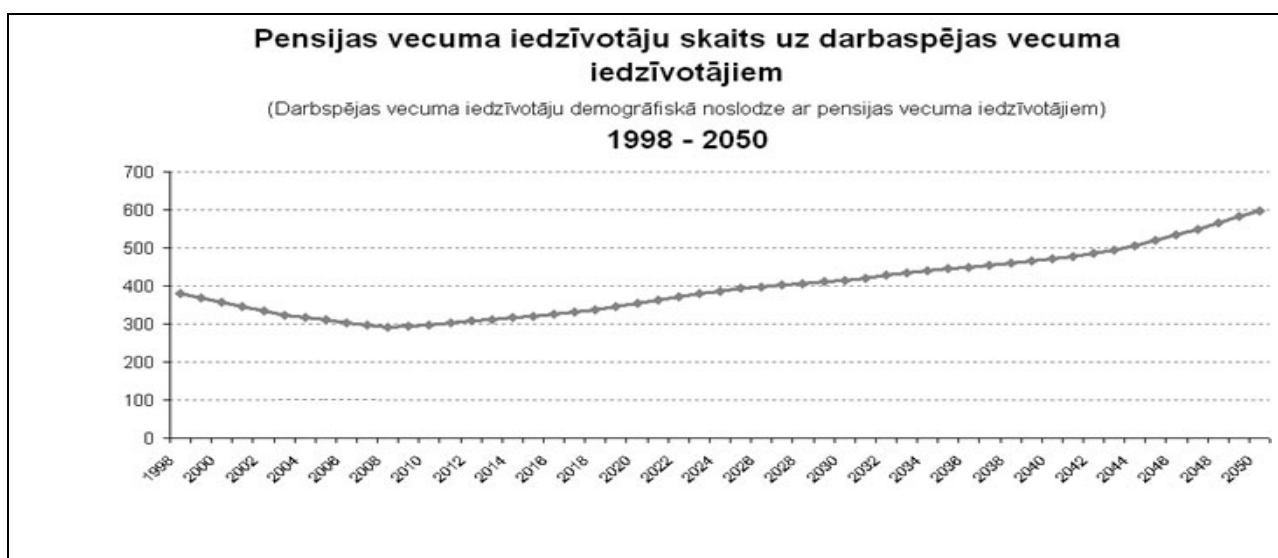
Nenoliedzami, šāda pensiju aprēķināšanas metode stimulē cilvēkus uzkrāt lielāku pensijas kapitālu un iziet pensijā pat vēlāk par likumā noteikto pensijas vecumu. Sākot reformu, tika pieņemts, ka vidējais vecums, kad cilvēki dodas pensijā, valstī pakāpeniski paaugstināsies un pensiju sistēmas demogrāfiskās problēmas atrisināsies pašas par sevi. Tomēr šajos pirmajos četros pensiju reformas gados stimulēt iziešanu pensijā uz vēlāku laiku iedarbojas visai gausi. Sabiedrība, pieradusi pie iepriekšējā likumdošanā garantētā nepamatoti zemā pensijas

vecuma, ir inerta. Protams, būtiska loma ir ekonomiskajām problēmām — ēnu ekonomika, nodokļu nemaksāšana, bezdarbs, un glābiņu no tā cilvēki cenšas rast, pieprasot pensiju agrāk.

Šobrīd, neskatoties uz nodokļu maksātāju lielo noslodzi ar pensijā esošajiem cilvēkiem, demogrāfiskā situācija, salīdzinot ar perspektīvu no pensiju sistēmas viedokļa, visumā jāvērtē kā labvēlīga, jo pensijā iet skaitliski mazās Otrā pasaules kara laikā dzimušās paaudzes. Savukārt darbaspējīgā vecumā ieiet paaudze, kas ir dzimusi astoņdesmitajos gados, kad pēc statistikas datiem dzimstība bija divreiz lielāka nekā pašlaik. Taču šis efekts ir īslaicīgs. Jau tuvākajā nākotnē darbaspējīgā vecumā nonāks deviņdesmitajos gados dzimušie, kuru ir skaitliski maz, jo dzimstība šajā laikā samazinājās. Savukārt pensijā ies tie, kas ir dzimuši gados, kad dzimstība bija pietiekami augsta. Tas nozīmē, ka daudz būs pensionāru un maz to, kas sāks strādāt un veiks sociālās apdrošināšanas iemaksas.

Iedzīvotāju novecošanās ietekme uz pensiju budžetu nav tikai Latvijas problēma vien. Lai izklātu no sarežģītās demogrāfiskās situācijas, daudzas valstis jau ir palielinājušas pensijas vecumu: Igaunijā sāka pakāpeniska pensionēšanās vecuma paaugstināšana līdz 63, Lietuva pāriet uz 65 gadu pensionēšanās vecumu; Vācija plāno pāriet uz 67 gadiem; Dānijā, Norvēģijā un Islandē pensionēšanās vecums jau ir 67 gadi. Arī Latvijai nav citu alternatīvu.¹

Veicot statistisko datu analīzi tika konstatēts, ka šobrīd uz katriem 1000 darbaspējīgā vecuma iedzīvotājiem ir apmēram 380 pensijas vecuma iedzīvotāju, bet, kā liecina prognozes 2050.gadā šī demogrāfiskā noslodze var pārsniegt jau 500. Tiek piedāvāts grafiks, kurā ir norādīts pensijas vecuma iedzīvotāju skaits uz 1000 darba spējīgo iedzīvotāju:

2.1.1. attēls. **Pensijas vecuma iedzīvotāju skaits uz darbaspējas vecuma iedzīvotājiem no 1998.gada līdz 2050.gadam.**²

¹ Inta Vanovska. Demogrāfiskie draudi pensiju sistēmai. Apaļā galda diskusijas materiāli.2000.g. 4.lpp.

² Valsts centrālā statistikas biroja mājas lapa.- <http://www.csb.lv>. Avots apskatīts 10.01.2007.

Otrais pensiju sistēmas līmenis ietver valsts fondēto pensiju shēmu. Tas paredz daļu no personas veiktajām valsts sociālās apdrošināšanas iemaksām nevis izmaksāt esošajiem pensionāriem, bet gan investēt, ieguldīt ārpus paaudžu solidaritātes shēmas. Veiktie naudas uzkrājumi šīm personām paralēli pirmā pensiju sistēmas līmeņa pensijai dos papildu ienākumus vecumdienās. Obligātas fondēto pensiju shēmas ir ieviestas vai tuvākajā laikā tiek plānots tās ieviest arī lielākajā daļā Centrālās Eiropas un Austrumeiropas valstu - Polijā, Ungārijā, Čehijā, Horvātijā u.c.

Pensiju sistēmas 2. līmenis tika ieviests, lai:

1. Nodrošinātu pensionārus ar iespējami lielāku pensiju (to pensiju sistēmas 1. līmenis nespēj nodrošināt, nepaaugstinot sociālās apdrošināšanas iemaksu likmi);
2. Samazinātu strādājošo noslodzi ar obligātajām sociālās apdrošināšanas iemaksām pensiju sistēmas 1.līmenī - solidaritātes shēmā (daļa no sociālās apdrošināšanas iemaksām pensiju sistēmas 2. līmenī tiks ieguldīta un nesīs augļus, kuri nākotnē piederēs pašam iemaksu veicējam);
3. Veicinātu valsts ekonomisko attīstību, jo valsts fondēto pensiju shēmas kapitāls nākotnē būs mērojams simtu miljonos, kas tiks ieguldīti tautsaimniecībā, tādējādi nodrošinot jaunu darba vietu rašanos, darba algas un līdz ar to arī pensijas pieaugumu,
4. Pasargātu Valsts pensiju speciālā budžeta naudas līdzekļu rezerves no tuvredzīgas izsaimniekošanas, kas nākotnē radītu valstij lielas finansiālas problēmas.

Katra otrā pensiju līmeņa dalībnieka uzkrātās iemaksas nākotnes pensijai pieaugs, naudu ieguldot vērtspapīros, tajā skaitā akcijās, nekustamajos īpašumos un banku depozītos. Ieguldījumu veiks Jūsu paša izvēlēts līdzekļu pārvaldītājs (Līdzekļu pārvaldītājs - Valsts kase vai shēmas līdzekļu pārvaldīšanai licencēta ieguldījumu sabiedrība, kas ir noslēgusi līgumu ar VSAA par shēmas līdzekļu pārvaldīšanu).

Ieguldījumu veidošanas mērķis ir nodrošināt, lai pensijas kapitāls pieaugtu straujāk kā inflācija un vidējā darba alga valstī. To, ka vērtspapīru tirgus peļņa apsteidz inflāciju un algas pieaugumu valstī, apliecina ilgstoša pasaules pieredze.

Ja esat reģistrēts kā pensiju sistēmas 2. līmeņa dalībnieks, bet kādu laiku nestrādājat algotu darbu un sociālās iemaksas nepapildina naudas daudzumu 2. līmenī, Jūsu kontā esošie līdzekļi automātiski turpinās pelnīt, jo uzkrātā nauda pieaugs, darbojoties ieguldījuma peļņas procentiem.

2.2. Uzkrājumu veidošanās process un izmaksu kārtība

Precīzāk nosakot uzkrājumu veidošanās procesu, ir svarīgi gūt zināšanas par ienākumiem pensiju uzkrājumu fondos, tātad darba ņēmēja obligātās iemaksas shēmas dalībnieka kontā tiek reģistrētas:

1. Pamatojoties uz darba devēja ziņojumu par obligātajām iemaksām no darba ņēmēju darba ienākumiem pārskata mēnesī (mēnesis, par kuru pienācis termiņš veikt obligātās iemaksas) un ziņām par darba ņēmējiem;

2. 15 darbdienu laikā no dienas, kad darba devējs Valsts ieņēmumu dienestā iesniedzis darba devēja ziņojumu par obligātajām iemaksām, ar kuru tiek precizēti darba ņēmēja darba ienākumi un obligātās iemaksas pārskata mēnesī, bet ne vēlāk kā 70 darbdienu laikā no dienas, kad darba devējs Valsts ieņēmumu dienestā iesniedzis ziņojumu par pārskata mēnesi.¹

Pašnodarbinātā, iekšzemes darba ņēmēja pie darba devēja ārvalstnieka un ārvalstu darba ņēmēja pie darba devēja ārvalstnieka obligātās iemaksas shēmas dalībnieka kontā tiek reģistrētas:

1. Pamatojoties uz pašnodarbinātā, iekšzemes darba ņēmēja pie darba devēja ārvalstnieka un ārvalstu darba ņēmēja pie darba devēja ārvalstnieka ziņojumu par obligātajām iemaksām pārskata ceturksnī (ceturksnis, par kuru pienācis termiņš veikt obligātās iemaksas) un Valsts ieņēmumu dienesta izziņu par veiktajām obligātajām iemaksām;

2. Ne vēlāk kā 35 darbdienu laikā no dienas, kad pašnodarbinātais, iekšzemes darba ņēmējs pie darba devēja ārvalstnieka un ārvalstu darba ņēmējs pie darba devēja ārvalstnieka Valsts ieņēmumu dienestā iesniedzis ārvalstnieka ziņojumu par obligātajām iemaksām par pārskata ceturksni.²

No valsts pamatbudžeta un no valsts sociālās apdrošināšanas speciālā budžeta sociāli apdrošināmās personas obligātās iemaksas shēmas dalībnieka kontā tiek reģistrētas:

1. Pamatojoties uz ministriju iesniegto personu sarakstu, par kurām pārskata mēnesī veicamas obligātās iemaksas no valsts pamatbudžeta, kā arī uz aģentūras rīcībā esošo informāciju par attiecīgajiem pabalstiem, pensijām un atlīdzību, kas piešķirti par pārskata mēnesi;

2. Ne vēlāk kā 30 dienu laikā pēc tā mēneša pēdējās darbdienu, par kuru attiecīgā ministrija aģentūrā iesniegusi personu sarakstu par kurām pārskata mēnesī veicamas obligātās

¹ Latvijas Republikas Ministru kabineta noteikumi Nr. 272. Noteikumi par valsts fondēto pensiju shēmas darbību 46.punkts

² Latvijas Republikas Ministru kabineta noteikumi Nr. 272. Noteikumi par valsts fondēto pensiju shēmas darbību. 47.punkts

iemaksas no valsts pamatbudžeta, kā arī uz aģentūras rīcībā esošo informāciju par attiecīgajiem pabalstiem, pensijām un atlīdzību, kas piešķirti par pārskata mēnesi.

3. Ne vēlāk kā 30 dienu laikā pēc tā mēneša pēdējās darbdienu, kurā piešķirti attiecīgie pabalsti, pensijas un atlīdzības.¹

Tādas personas obligātās iemaksas shēmas dalībnieka kontā, kurai izziņas iestādes, prokuratūras vai tiesas nelikumīgas vai nepamatotas rīcības rezultātā ir nodarīts zaudējums, tiek reģistrētas:

1. Pamatojoties uz Tieslietu ministrijas vai Ģenerālprokuratūras ziņojumu par obligātajām iemaksām par personām, kurām izziņas iestādes, prokuratūras vai tiesas nelikumīgas vai nepamatotas rīcības rezultātā ir nodarīts zaudējums;

2. Ne vēlāk kā 15 darbdienu laikā no dienas, kad Tieslietu ministrija vai Ģenerālprokuratūra aģentūrā iesniegusi Tieslietu ministrijas vai Ģenerālprokuratūras ziņojumu par obligātajām iemaksām par personām, kurām izziņas iestādes, prokuratūras vai tiesas nelikumīgas vai nepamatotas rīcības rezultātā ir nodarīts zaudējums par pārskata mēnesi.²

Tādas personas iemaksas shēmas dalībnieka kontā, kura brīvprātīgi pievienojusies valsts sociālajai apdrošināšanai, tiek reģistrētas pamatojoties uz konta izrakstu par veiktajām brīvprātīgajām iemaksām un ne vēlāk kā 15 darbdienu laikā no dienas, kad aģentūra saņēmusi konta izrakstu par veiktajām brīvprātīgajām iemaksām.³

Pēc iemaksu reģistrēšanas shēmas dalībnieku kontos un pamatojoties uz dalībnieku izvēli par līdzekļu pārvaldītāju, kā arī gadījumos, kad aģentūra pieņēmusi lēmumu par līdzekļu nodošanu pārvaldīšanā Valsts kasei vai (pēc saskaņošanas ar komisiju) citam līdzekļu pārvaldītājam, aģentūra ne vēlāk kā piecu darbdienu laikā iemaksas pārskaita atbilstošā ieguldījumu plāna kontā turētāj bankā.⁴

Lai nodrošinātu shēmas administrēšanas procesu, ieguldījumu plāna līdzekļi tiek izteikti ieguldījumu plāna daļās. Ieguldījumu plāna daļa ir ieguldījumu plāna līdzekļu uzskaites vienība, kas tiek izmantota ieguldījumu plāna līdzekļu uzskaitē un darījumos ar šiem līdzekļiem. Ieguldījumu plāna daļa nav vērtspapīrs.⁵

Ieguldījumu plāna daļas vērtību nosaka, ievērojot šādus nosacījumus:

---

¹ Latvijas Republikas Ministru kabineta noteikumi Nr. 272. Noteikumi par valsts fondēto pensiju shēmas darbību. 48.punkts

² Latvijas Republikas Ministru kabineta noteikumi Nr. 272. Noteikumi par valsts fondēto pensiju shēmas darbību. 49.punkts

³ Latvijas Republikas Ministru kabineta noteikumi Nr. 272. Noteikumi par valsts fondēto pensiju shēmas darbību. 50.punkts

⁴ Latvijas Republikas Ministru kabineta noteikumi Nr. 272. Noteikumi par valsts fondēto pensiju shēmas darbību. 51.punkts

⁵ Latvijas Republikas Ministru kabineta noteikumi Nr. 272. Noteikumi par valsts fondēto pensiju shēmas darbību. 52.punkts

1. Katras darbdienas beigās noteiktā laikā, kas norādīts ieguldījumu plāna prospektā (turpmāk — aprēķina brīdis), līdzekļu pārvaldītājs aprēķina ieguldījumu plāna līdzekļu vērtību un ieguldījumu plāna daļas vērtību;

2. Ieguldījumu plāna daļas vērtība ir attiecība starp ieguldījumu plāna līdzekļu vērtību uz aprēķina brīdi un uz aprēķina brīdi reģistrēto ieguldījumu plāna daļu skaitu;

3. Ieguldījumu plāna līdzekļi ir shēmas līdzekļu daļa, kas tiek pārvaldīta saskaņā ar noteiktu ieguldījumu plānu šķirti no līdzekļu pārvaldītāja citiem aktīviem un pārējo ieguldījumu plānu līdzekļiem. Ieguldījumu plāna vērtība ir ieguldījumu plāna līdzekļu aktīvu un saistību vērtības starpība;

4. Ieguldījumu plāna līdzekļu vērtība tiek izteikta latos ar precizitāti līdz ne mazāk kā četrām zīmēm aiz komata un tiek aprēķināta atbilstoši spēkā esošajiem normatīvajiem aktiem un ieguldījumu plāna prospekta noteikumiem par ieguldījumu plāna aktīvu un saistību novērtējumu. Ieguldījumu plāna daļas vērtība ieguldījumu plāna darbības sākšanas brīdī ir viens lats;

5. Ieguldījumu plāna daļas vērtību lieto ieguldījumu plāna daļu aprēķināšanai un dzēšanai, kas tiek veikta periodā no pēdējā aprēķina brīža līdz nākamajam aprēķina brīdim.¹

Ieguldījumu plāna daļas aprēķina, ievērojot šādus nosacījumus:

1. Jaunas ieguldījumu plāna daļas līdzekļu pārvaldītājs aprēķina, līdzekļus, kas no valsts sociālās apdrošināšanas aģentūras konta ieskaitīti ieguldījumu plāna kontā turētāj bankā, izsakot ieguldījumu plāna daļās;

2. No jauna aprēķinātās ieguldījumu plāna daļas ir attiecība starp no valsts sociālās apdrošināšanas aģentūras konta vienā aprēķina periodā ieskaitītajiem līdzekļiem un ieguldījumu plāna daļas vērtību attiecīgajā aprēķina periodā;

3. Ieguldījumu plāna daļu skaits tiek aprēķināts ar precizitāti līdz ne mazāk kā četrām zīmēm aiz komata.²

Ieguldījumu plāna daļas dzēš, ievērojot šādus nosacījumus:

1. Ieguldījumu plāna daļas līdzekļu pārvaldītājs dzēš, saņemot no valsts sociālās apdrošināšanas aģentūras rakstisku rīkojumu par ieguldījumu plāna daļu dzēšanu ar norādi par dzēšamo ieguldījumu plāna daļu skaitu. Šādā gadījumā līdzekļu pārvaldītājs aprēķina dzēšamajām ieguldījumu plāna daļām atbilstošo naudas summu un pārskaita to aģentūras kontā;

2. Pārskaitāmā summa ir no aģentūras vienā aprēķina periodā saņemtā rīkojumā vai rīkojumos norādītā dzēšamo ieguldījumu plāna daļu skaita reizinājums ar ieguldījumu plāna daļas vērtību attiecīgajā aprēķina periodā;

---

¹ Latvijas Republikas Ministru kabineta noteikumi Nr. 272. Noteikumi par valsts fondēto pensiju shēmas darbību. 53.punkts

² Latvijas Republikas Ministru kabineta noteikumi Nr. 272. Noteikumi par valsts fondēto pensiju shēmas darbību. 54.punkts

3. Pārskaitāmo summu līdzekļu pārvaldītājs pārskaita uz aģentūras norādīto kontu ne vēlāk kā triju darbdienu laikā pēc ieguldījumu plāna daļu dzēšanas rīkojuma saņemšanas, izņemot ja valsts sociālās apdrošināšanas aģentūra līdzekļu pārvaldītājam ar vienu rīkojumu vai ar vairākiem rīkojumiem, taču vienas darbdienu laikā pieprasa pārtraukt tāda līdzekļu apjoma pārvaldīšanu, kura vērtība pārsniedz 5 % no attiecīgajā ieguldījumu plānā esošo līdzekļu vērtības, vai ar diviem vai vairākiem rīkojumiem, taču vienas nedēļas laikā pieprasa pārtraukt tāda līdzekļu apjoma pārvaldīšanu, kura vērtība summāri pārsniedz 15 % no attiecīgajā ieguldījumu plānā esošo līdzekļu vērtības, līdzekļu pārvaldītājs ir tiesīgs to līdzekļu daļu, kas pārsniedz minētos procentus, pārskaitīt uz aģentūras norādīto kontu ne vēlāk kā 10 darbdienu laikā pēc attiecīgā valsts sociālās apdrošināšanas aģentūras rīkojuma saņemšanas. Līdzekļu pārvaldītājs iespējami ātri, bet ne vēlāk kā triju darbdienu laikā informē aģentūru par tās rīkojuma izpildes paredzamajiem termiņiem;

4. Iepriekš iesniegta valsts sociālās apdrošināšanas aģentūras rīkojuma par ieguldījumu plāna daļu dzēšanu atsauksana ir iespējama, ja līdzekļu pārvaldītājs vēl nav uzsācis rīkojuma izpildi, kā arī valsts sociālās apdrošināšanas aģentūrai un līdzekļu pārvaldītājam savstarpēji vienojoties. Ja līdzekļu pārvaldītājs ir uzsācis rīkojuma izpildi un tā atsauksana samazina ieguldījumu plāna līdzekļu vērtību vai rada zaudējumus līdzekļu pārvaldītājam, šādus zaudējumus sedz valsts sociālās apdrošināšanas aģentūra.¹

Ieguldījumu plāna daļas reģistrē, ievērojot šādus nosacījumus:

1. Līdzekļu pārvaldītājs izveido un uztur ieguldījumu plāna daļu reģistru, kurā tiek reģistrētas visas un jebkuras darbības ar ieguldījumu plāna daļām (daļas vērtības aprēķināšana, jaunu daļu aprēķināšana un daļu dzēšana). Reģistra forma un uzturēšanas kārtība tiek noteikta līgumā;

2. No jauna aprēķinātās ieguldījumu plāna daļas reģistrē ieguldījumu plāna daļu reģistrā ne vēlāk kā līdz aprēķina brīdim, kas seko aprēķina periodam, kurā līdzekļi ieskaitīti ieguldījumu plāna kontā turētāj bankā;

3. Ne vēlāk kā nākamajā darbdienu pēc no jauna aprēķināto ieguldījumu plāna daļu reģistrēšanas līdzekļu pārvaldītājs nosūta valsts sociālās apdrošināšanas aģentūrai apstiprinājumu, kurā norādīta saņemtā naudas summa, ieskaitīšanas datums, reģistrēto daļu skaits, reģistrēšanas datums un laiks, kā arī aprēķinā lietotā ieguldījumu plāna daļas vērtība;

4. Ieguldījumu plāna daļu dzēšanu reģistrē ieguldījumu plāna daļu reģistrā ne vēlāk kā līdz aprēķina brīdim, kas seko aprēķina periodam, kurā saņemts valsts sociālās apdrošināšanas aģentūras rīkojums par ieguldījumu plāna daļu dzēšanu;

---

¹ Latvijas Republikas Ministru kabineta noteikumi Nr. 272. Noteikumi par valsts fondēto pensiju shēmas darbību. 55.punkts

5. Ne vēlāk kā nākamajā darbdienu pēc ieguldījumu plāna daļu dzēšanas reģistrēšanas līdzekļu pārvaldītājs nosūta aģentūrai apstiprinājumu, kurā norādīts rīkojuma par ieguldījumu plāna daļu dzēšanu saņemšanas datums un laiks, dzēsto ieguldījumu plāna daļu skaits, lietotā ieguldījumu plāna daļas vērtība, ieguldījumu plāna daļu dzēšanas reģistrēšanas datums un laiks, kā arī valsts sociālās apdrošināšanas aģentūrai pārskaitāmā naudas summa;

6. Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūra izveido un uztur visu ieguldījumu plānu daļu reģistrus, kuros, pamatojoties uz apstiprinājumiem, kas saņemti no līdzekļu pārvaldītājiem, pēc to pārbaudes un salīdzināšanas ar aģentūras rīcībā esošo informāciju, tiek reģistrēti dati par darbībām ar ieguldījumu plānu daļām;

7. Aģentūra un līdzekļu pārvaldītājs regulāri salīdzina ieguldījumu plānu daļu reģistru datus, kā arī iespējami ātri, bet ne vēlāk kā 10 darbdienu laikā izmeklē un novērš visas atklātās neatbilstības;

8. No jauna aprēķināto ieguldījumu plāna daļu reģistrēšanas līdzekļu pārvaldītājs nosūta valsts sociālās apdrošināšanas aģentūrai apstiprinājumu pēc apstiprinājuma saņemšanas un reģistrēšanas ieguldījumu plāna daļu reģistrā aģentūra sadala no jauna aprēķinātās ieguldījumu plāna daļas shēmas dalībniekiem un reģistrē tās shēmas dalībnieku kontos. No jauna aprēķinātās ieguldījumu plāna daļas tiek pievienotas shēmas dalībnieka kontā iepriekš reģistrētajām ieguldījumu plāna daļām;

9. Shēmas dalībniekam piekrītošo ieguldījumu plāna daļu skaits tiek aprēķināts proporcionāli dalībniekam piekrītošajai shēmas līdzekļu daļai tajā līdzekļu summā, kas attiecīgajā aprēķina periodā bija pārskaitīta līdzekļu pārvaldītājam un tika izmantota jauno ieguldījumu plāna daļu aprēķināšanai;

10. Pēc šo noteikumu 5.punktā minētā apstiprinājuma un pārskaitāmās summas saņemšanas valsts sociālās apdrošināšanas aģentūra reģistrē ieguldījumu plāna daļu dzēšanu ieguldījumu plāna daļu reģistrā un dzēš (noraksta) ieguldījumu plāna daļas shēmas dalībnieku kontos;

11. Ieguldījumu plāna daļu skaits valsts sociālās apdrošināšanas aģentūras ieguldījumu plāna daļu reģistrā katras darbdienu beigās sakrīt ar ieguldījumu plāna daļu skaitu shēmas dalībnieku kontos. Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūra regulāri salīdzina ieguldījumu plāna daļu reģistra datus ar shēmas dalībnieku kontu datiem, kā arī iespējami ātri, bet ne vēlāk kā desmit darbdienu laikā izmeklē un novērš visas atklātās neatbilstības.¹

Līdzekļu pārvaldītājam ir pienākums atlīdzināt zaudējumus, kas līdzekļu pārvaldītāja, tā darbinieku vai amatpersonu vainas dēļ, pārkāpjot līguma nosacījumus, nodarīti shēmas

---

¹ Latvijas Republikas Ministru kabineta noteikumi Nr. 272. Noteikumi par valsts fondēto pensiju shēmas darbību. 56.punkts

dalībniekiem. Šādos gadījumos aģentūrai atmaksājama zaudējumu summa, kuru aģentūra sadala to shēmas dalībnieku kontos, kuriem zaudējumi nodarīti, un pēc tam pārskaita attiecīgo ieguldījumu plānu kontos jaunu ieguldījumu plāna daļu aprēķināšanai. No jauna aprēķinātās ieguldījumu plāna daļas tiek reģistrētas shēmas dalībnieku kontos iepriekšminētajā kārtībā.¹

Ministru kabineta noteikumos nr.272 noteiktā ieguldījumu plāna daļu aprēķināšanas, dzēšanas un reģistrēšanas kārtība ir izsmeļoša. Nav pieļaujamas nekādas citas darbības, kas maina ieguldījumu plāna daļu skaitu, izņemot normatīvajos aktos paredzētajos ieguldījumu plāna reorganizācijas gadījumos.²

Ja normatīvajos aktos noteiktajos gadījumos:

1. Tiek samazināts iemaksu objekts, no kura aprēķinātās iemaksas aģentūra ir nodevusi pārvaldīšanā līdzekļu pārvaldītājam, valsts sociālās apdrošināšanas aģentūra piecu darbdienu laikā pēc attiecīgās informācijas saņemšanas dod līdzekļu pārvaldītājam rīkojumu par attiecīga ieguldījumu plāna daļu skaita dzēšanu un naudas summas pārskaitīšanu valsts pensiju speciālajā budžetā;

2. Tiek palielināts iemaksu objekts, no kura aprēķinātās iemaksas aģentūra ir nodevusi pārvaldīšanā līdzekļu pārvaldītājam, valsts sociālās apdrošināšanas aģentūra attiecīgās iemaksas pārskaita līdzekļu pārvaldītājam pēc iemaksu reģistrēšanas shēmas dalībnieku kontos un pamatojoties uz dalībnieku izvēli par līdzekļu pārvaldītāju, kā arī gadījumos, kad valsts sociālās apdrošināšanas aģentūra pieņēmusi lēmumu par līdzekļu nodošanu pārvaldīšanā Valsts kasei vai (pēc saskaņošanas ar komisiju) citam līdzekļu pārvaldītājam, aģentūra ne vēlāk kā piecu darbdienu laikā iemaksas pārskaita atbilstošā ieguldījumu plāna kontā turētāj bankā.³

Otrā pensiju līmeņa shēmas dalībnieka fondētās pensijas kapitāls (shēmas dalībniekam piekrītošā shēmas līdzekļu daļa) var būt nodots pārvaldīšanā līdzekļu pārvaldītājam un šādā gadījumā izteikts ieguldījumu plāna daļās vai arī ieskaitīts valsts sociālās apdrošināšanas aģentūras kontā (līdzekļu pārvaldītāja maiņas, valsts vecuma pensijas (turpmāk — vecuma pensija) pieprasīšanas vai dalībnieka nāves gadījumā) un šādā gadījumā izteikts latos.⁴

Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūra nodrošina, ka fondētās pensijas kapitālu, kas izteikts ieguldījumu plāna daļās, jebkurā brīdī var izteikt latos. Fondētās pensijas kapitāla vērtību

---

¹ Latvijas Republikas Ministru kabineta noteikumi Nr. 272. Noteikumi par valsts fondēto pensiju shēmas darbību. 57.punkts

² Latvijas Republikas Ministru kabineta noteikumi Nr. 272. Noteikumi par valsts fondēto pensiju shēmas darbību. 58.punkts

³ Latvijas Republikas Ministru kabineta noteikumi Nr. 272. Noteikumi par valsts fondēto pensiju shēmas darbību. 59.punkts

⁴ Latvijas Republikas Ministru kabineta noteikumi Nr. 272. Noteikumi par valsts fondēto pensiju shēmas darbību. 60.punkts

latos aprēķina kā shēmas dalībnieka kontā reģistrēto ieguldījumu plāna daļu skaita reizinājumu ar ieguldījumu plāna daļas vērtību attiecīgajā aprēķina periodā.¹

Lai noteiktu fondētās pensijas kapitāla vērtību, līdzekļu pārvaldītājs reizi darb dienā sniedz aģentūrai informāciju par tā pārvaldījumā esošo ieguldījumu plānu daļu vērtībām.

Aģentūra par katru shēmas dalībnieku nodrošina šādas informācijas uzskaiti shēmas dalībnieka kontā:

1. Informācija, kas ļauj identificēt shēmas dalībnieku (personas kods (personām, kurām nav personas koda, — cits identifikācijas numurs), vārds un uzvārds, dzimšanas datums un dzīvesvietas adrese);

2. Informācija par dalību shēmā (datums, kad uzsākta dalība shēmā, un izvēlēta līdzekļu pārvaldītāja un ieguldījumu plāna nosaukums, datums, kad izbeigta dalība shēmā, un izvēlētais fondētās pensijas kapitāla izmaksas veids);

3. Informācija par veiktajām iemaksām (iemaksu objekts, shēmā veikto iemaksu likme, shēmā veiktās iemaksas un datums, kad tās reģistrētas shēmas dalībnieka kontā);

4. Informācija par aģentūras shēmas administrēšanas izdevumiem (uz shēmas dalībnieku attiecinātie aģentūras izdevumi shēmas administrēšanai, izdevumu veids, likme un datums, kad minētie izdevumi ieturēti);

5. Informācija par iemaksu pārskaitīšanu līdzekļu pārvaldītājam (datums, kad iemaksas pārskaitītas līdzekļu pārvaldītājam, no jauna aprēķināto ieguldījumu plāna daļu skaits un ieguldījumu plāna daļas vērtība);

6. Informācija par šādiem darījumiem ar fondētās pensijas kapitālu: fondētās pensijas kapitāla pārskaitīšana līdzekļu pārvaldītāja maiņas gadījumā, vecuma pensijas pieprasīšanas vai shēmas dalībnieka nāves gadījumā (atsevišķi par katru darījumu — darījuma veids, datums, līdzekļu pārvaldītāja un ieguldījumu plāna nosaukums, aprēķināto vai dzēsto ieguldījumu plāna daļu skaits, ieguldījumu plāna daļas vērtība un fondētās pensijas kapitāls).²

Apskatot normatīvos aktus ar otrā pensiju līmeņa ieguldījumu nosacījumiem un ierobežojumiem, nākas secināt, ka nav jau nemaz tik plašas iespējas liela pieauguma iegūšanai vai sasniegšanai, bet tajā pašā laikā ar rūpīgiem pārskatiem un atskaitēm ir iespēja izsekot un jau laicīgi atklāt kādu iespējamo nepilnību vai pārkāpumu. Tad, kad pensijas uzkrājums jau ir izveidots, nodokļu maksātājs izejot pensijā atgūst savus ieguldītos naudas līdzekļus lielākas pensijas veidā.

---

¹ Latvijas Republikas Ministru kabineta noteikumi Nr. 272. Noteikumi par valsts fondēto pensiju shēmas darbību. 61.punkts

² Latvijas Republikas Ministru kabineta noteikumi Nr. 272. Noteikumi par valsts fondēto pensiju shēmas darbību. 62. un 63.punkti

Dodoties pensijā, iedzīvotājs varēs izvēlēties, vai pensiju 2.līmenī uzkrāto kapitālu pievienot 1.līmenī uzkrātajam pensijas kapitālam un saņemt abas pensijas kopā, vai arī, iegādājoties mūža polisi, pensiju 2.līmenī uzkrāto pensijas kapitālu uzticēt paša izvēlētai apdrošināšanas sabiedrībai, kas katru mēnesi izmaksās 2. līmenī uzkrāto pensiju.

No apdrošināšanas sabiedrības iegādājoties mūža pensijas polisi, tiks nodrošināta noteikta apjoma ikmēneša pensijas izmaksa līdz iedzīvotāja mūža beigām. Iegādājoties mūža pensijas polisi, iedzīvotājam ir iespēja veikt līdz apdrošināšanu, kas nozīmē, ka, noslēdzot līgumu ar apdrošināšanas sabiedrību, būs iespēja norādīt dzīvesbiedru, kurš pēc pensijas 2.līmeņa dalībnieka nāves līdz pat sava mūža beigām varēs saņemt viņa uzkrāto pensiju.

Ja pensiju 2.līmeņa dalībnieks nomirst pirms vecuma pensijas pieprasīšanas, pensijas kapitāls un laika gaitā gūtā peļņa tiks ņemti vērā, aprēķinot apgādnieka zaudējuma pensiju mirušā 2.līmeņa dalībnieka apgādībā bijušajiem ģimenes locekļiem. Tiešā veidā mantot uzkrāto 1.un 2.līmeņa pensiju kapitālu nevar.¹

2.3. Otrā pensiju līmeņa fondu piedāvājums un analīze

2.3.1. Otrā pensiju līmeņa fondu sadalījums Latvijā

Darba pirmajā daļā autore jau minēja un norādīja uz to, kādi otrā pensiju līmeņa ieguldījumu fondi Latvijā ir, kā arī to, kas tos piedāvā, tātad, kas ir šo fondu turētāji. Svarīgi ir atcerēties, ka iedzīvotāju pensiju kapitāla pieaugums ir tieši atkarīgs no šo fondu turētāju prasmes veikt veiksmīgus ieguldījumus lielākas peļņas gūšanai.

Aplūkojot statistiskos datus par iedzīvotāju atsaucību piesakoties otrā pensiju līmeņa ieguldījumu fondiem, nākas secināt, ka ieguldījuma fondu turētājiem ir iespēja veikt lielākus un plašākus ieguldījumus, tajā pašā laikā gūt peļņu arī sev.

Otrā pensiju līmeņa līdzekļu pārvaldītāji 2006. gada 31. decembrī:

1. pārvaldīja 90,4 % jeb 115 miljonus LVL valsts fondēto pensiju shēmas līdzekļu;
2. bija piesaistījuši 87,4 % jeb 786 485 pensiju 2.līmeņa dalībnieku.

2006. gada 31. decembrī valsts fondēto pensiju shēmā bija reģistrēti 900,1 tūkstoši dalībnieku: 419,8 tūkstoši jeb 47% vīriešu un 480,3 tūkstoši jeb 53% sievietes. Kā obligātie valsts fondēto pensiju shēmas dalībnieki bija reģistrēti 525,6 tūkstoši personu, t.i., par 57 tūkstošiem vairāk nekā 2005.gada 31.decembrī: 260,6 tūkstoši jeb 49,6% vīriešu un 265,0 tūkstoši jeb 50,4% sievietes.

¹ <http://www.manapensija.lv/kasanemt.php>. Avots apskafīts 10.01.2007.

Tiesības brīvprātīgi uzsākt dalību pensiju 2. līmenī līdz 2006. gada 31. decembrim izmantojuši 374,5 tūkstoši personu, t.i., par 70 tūkstošiem vairāk nekā 2005. gada 31. decembrī.¹ Tieši statistiskie dati ir tie, kas parāda, ka jau šobrīd otrajam pensiju līmenim ir pieteikušies gandrīz 88% no iedzīvotājiem, kuri var iesaistīties uzkrājuma veidošanā pensijas otrajam līmenim.

Ieguldījumu plānu ienesīgums 2005. gadā bija robežās no 0.6% līdz 16.5% (2004. gadā tas bija robežās no 0.8% līdz 7%). Ieguldījumu plānu pārvaldīšanas izdevumi veidojas no atlīdzības līdzekļu pārvaldītājam, atlīdzības turētāj bankai un pārējiem ieguldījumu plānu pārvaldes izdevumiem.

Ieguldījumu plānu pārvaldīšanai 2005. gadā tika izlietoti 1.29% no ieguldījumu plānu gada vidējiem aktīviem (2004. gadā – 1.14%). Atkarībā no ieguldījumu plānu pārvaldītāju darbības aktivitātes un izraudzītās ieguldījumu politikas atsevišķu ieguldījumu plānu pārvaldīšanas izdevumi bija robežās no 0.17% līdz 1.81% no ieguldījumu plānu 2005.gada vidējiem aktīviem.

Ieguldījumu struktūra 2003.gadā salīdzinājumā ar 2004. gada beigām būtiski nav mainījusies, saglabājoties ieguldījumu ar zemu ieguldījumu risku pārsvaram, – 41 milj. latu jeb 50.3% no ieguldījumu kopsummas bija ieguldīti parāda vērtspapīros un citos vērtspapīros ar fiksētu ienākumu (2004. gadā – 56.1% no ieguldījumu kopsummas) un 30.4% no ieguldījumu kopsummas jeb 24.8 milj. latu bija ieguldīti termiņnoguldījumos kredītiestādēs (2004. gadā – 35.1%).

Gandrīz četras reizes ir palielinājies ieguldīto līdzekļu apmērs ieguldījumu fondu ieguldījumu apliecībās, sasniedzot 12.8% no ieguldījumu kopsummas jeb 10.4 milj. latu apmēru.

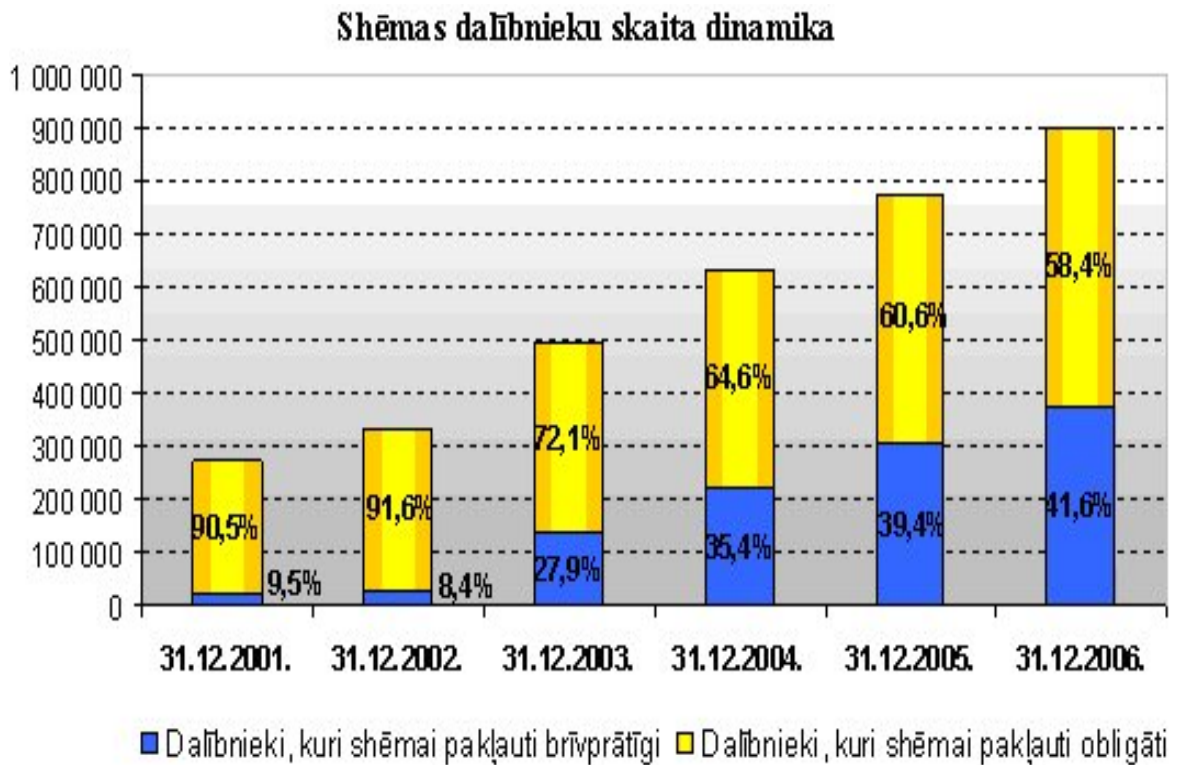
2005. gadā turpinājās tendence palielināties ieguldījumu īpatsvaram ārvalstīs. Ieguldījumu īpatsvars Latvijā samazinājās par 13.5 procentpunktiem un bija 71.6% no ieguldījumu kopsummas jeb 58.4 milj. latu (2004. gada beigās – 40.4 milj. latu), un 23.2 milj. latu bija ieguldīti 28 citās valstīs, t.sk. Eiropas Savienības valstīs – 80.6% no ārvalstu ieguldījumiem.

Valsts fondēto pensiju shēmas dalībnieku kopējā skaita pieauguma un brīvprātīgo dalībnieku īpatsvara pieauguma dinamika līdz 2006. gada beigām dota attēlā².

---

¹ Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūras mājas lapā. <http://www.vsaa.lv/vsaa/content/?lng=lv&cat=5519>. Avots apskatīts 12.01.2007.

² Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūras mājas lapā. - <http://www.vsaa.lv/vsaa/content/?lng=lv&cat=5519>. Avots apskatīts 12.01.2007.

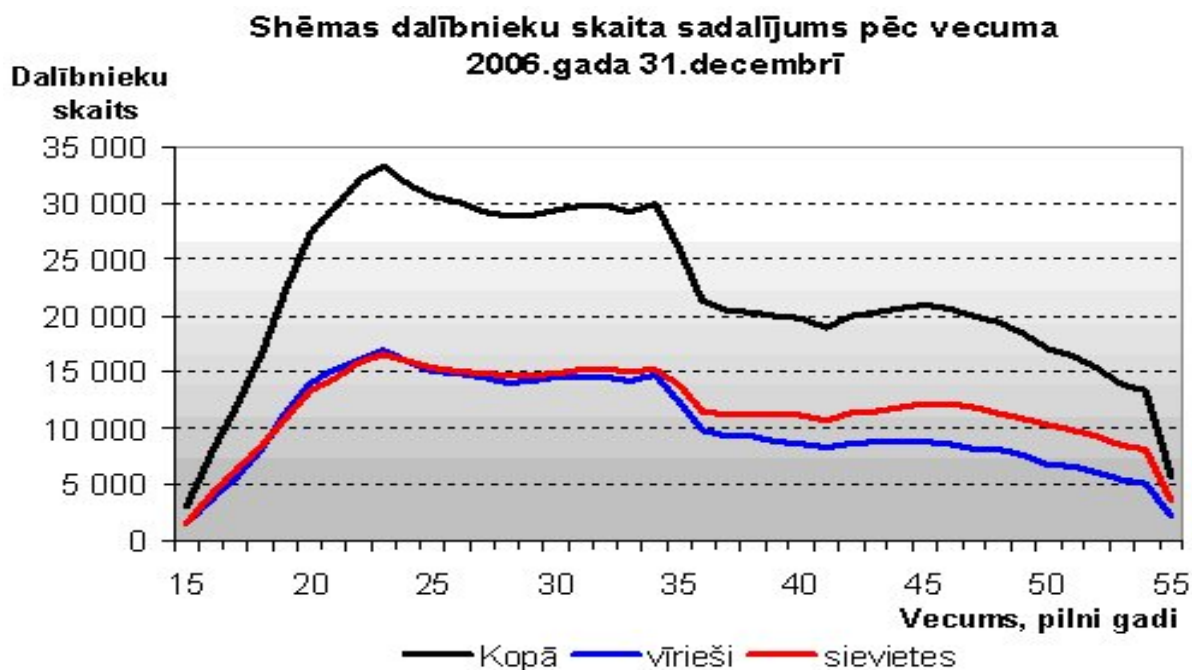
2.3.1.1.attēls. Valsts fondēto pensiju shēmas dalībnieku kopējā skaita pieauguma un brīvprātīgo dalībnieku īpatsvara pieauguma dinamika līdz 2006. gada beigām.

Attēlā ir redzams, ka pieaug dalībnieku, kas pensiju plāniem piesakās brīvprātīgi, skaits ar katru gadu, savukārt samazinās to dalībnieku skaits, kuri tiek piesaistīti obligāti, kas parāda, ka iedzīvotāji cenšas sekot aktuālai informācijai par nākotnes ieguldījumiem.

Valsts fondēto pensiju shēmas dalībnieku vidējais vecums ir 34,2 gadi. Obligāto dalībnieku vidējais vecums ir 26,6 gadi, brīvprātīgo – 44,8 gadi.

Brīvprātīgo dalībnieku vecums šobrīd ir virs 35 gadiem un viņu kopskaits ir ievērojami mazāks nekā obligāto shēmas dalībnieku skaits, tādēļ nākamajā attēlā¹ redzami līkņu kritumi pie vecuma grupas, kas ir vienāda ar 35 gadiem. Shēmas dalībnieku – vīriešu skaits ir lielāks nekā sieviešu skaits vecuma grupā no 19 līdz 24 gadiem. Toties vecumu grupās no 20 gadiem līdz 35 gadiem ir vienlīdzīga. Tiek piedāvāts apskatīt dalībnieku skaita sadalījums pēc vecuma.

¹ Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūras mājas lapā. - <http://www.vsaa.lv/vsaa/content/?lng=lv&cat=5519>. Avots apskatīts 12.01.2007.

2.3.1.2.attēls. Shēmas dalībnieku skaita sadalījums pēc vecuma 2006.gada 31.decembrī.

Apskatot un izvērtējot visus 26 pensiju ieguldījumu plānus, autore secināja, ka katrs no tiem ir citādāks gan ieguldījuma ziņā, gan kapitāla uzkrājuma ziņā. Tālāk tiek piedāvāts aplūkot visus ieguldījumu fondus, to ienesīgumus dažādos laika periodos.

Informācija tika iegūta no interneta mājas lapas, kurā tiek apkopoti pensiju plāni un to ienesīgumi uz katru dienu. Autore piedāvā izvērtēšanai tieši 27.04.2007 statistiskos datus (skat. 2.pielikumu): Tajā ir dots konkrētu plānu ienesīgums uz noteiktu dienu, izvērtējot ienākumu pēdējo trīs, sešu mēnešu, kā arī viena, divos un trīs gados, kopš fonda darbības sākuma.

Tādējādi ir iespēja arī autorei veiksmīgāk izvērtēt fondu ienākumus, redzot tos dinamikā.

No pielikumā apskatītajiem datiem var secināt, ka no konservatīvajiem plāniem lielāks ienesīgums no darbības sākuma ir Astra krāj fondu individuālajam plānam „Klasika” ar ienesīgumu 4,32 %, tam seko NORVIK individuālā pensiju shēmas plāns „Daugava” ar 4,26 % ienesību un Parekss universālais pensiju plāns ar ienesību 3,96 %.

Toties, ja aplūko dalībnieku skaitu, tad visvairāk dalībnieku ir Valsts kases ieguldījumu plānam, tie ir 100 149 dalībnieku, tam seko Hansa pensiju individuālais plāns „Stabilitāte” ar 50 083 dalībniekiem un kā nākamos var minēt Parekss universālais pensiju plāns ar 29 423 dalībniekiem.

Izvērtējot piedāvātos sabalansētos plānus, nākas secināt, ka ienesīgums ir lielāks kā konservatīvajiem plāniem. Lielākie ienesīgumi ir Astra krāj fondam IP „Komforts” ar 7,56 % ienesīguma, no darbības sākuma, kas ir nepilns gads, tādējādi vēl nav iespējas izvērtēt ienesīgumu objektīvi. Nākamais pensiju plāns ar lielu ienesīgu ir NORVIK IPS plāns „Venta” ar 5,71 % ienesīgumu.

Veicot pētījumu par dalībnieku skaitu, tad lielāks dalībnieku skaits ir vērojams tieši SEB sabalansētajam plānam, kurā ir 22 744 dalībnieku, gandrīz uz pusi mazāk ir 11 510 dalībnieku ir „DnB 2” sabalansētajā pensiju plānā.

Veicot datu apstrādi par aktīvajiem plāniem, nācās secināt, ka šie plāni ir ar pietiekami augstu ienesību un ir vairāk piemēroti patreizējai valsts ekonomiskajai un sociālai situācijai. Lielākais ienesīgums uz datu izpētes brīdi ir Suprema/EVLI IP „Safari” ar 8,56 % ienesīguma, nākamais ieguldījumu plāns ar lielu ienesīgumu ir Parekss aktīvais pensiju plāns ar 7,47 % ienesīguma un NORVIK IPS plāns „Gauja” ar ienesību 6,68 %.

Tomēr, ja apskata tos pensiju fondus, kuros ir visvairāk dalībnieku, tad lielākais dalībnieku skaits – 302 417 – ir Hansa pensiju IP „Dinamika”, tad seko Parekss aktīvais pensiju plāns ar 150 226 dalībniekiem un nedaudz mazāk, t.i. 141 895 dalībnieku, ir SEB aktīvajam pensiju plānam.

2.3.2. Dalībnieku skaita dinamika

2006. gada 31. decembrī valsts fondēto pensiju shēmā bija reģistrēti 900,1 tūkstoši dalībnieku: 419,8 tūkstoši jeb 47% vīriešu un 480,3 tūkstoši jeb 53% sievietes. Kā obligātie valsts fondēto pensiju shēmas dalībnieki bija reģistrēti 525,6 tūkstoši personu, t.i., par 57 tūkstošiem vairāk nekā 2005.gada 31.decembrī: 260,6 tūkstoši jeb 49,6% vīriešu un 265,0 tūkstoši jeb 50,4% sievietes. Statistiskie dati liecina, ka vīriešu skaits pensiju shēmā ir mazāk kā sievietes skaits, tomēr tas ir izskaidrojams ar to, ka Latvijā dzimumu struktūrā sievietes ir vairāk kā vīrieši.

Tiesības brīvprātīgi uzsākt dalību pensiju 2. līmenī līdz 2006. gada 31. decembrim izmantojuši 374,5 tūkstoši personu, t.i., par 70 tūkstošiem vairāk nekā 2005. gada 31. decembrī.¹

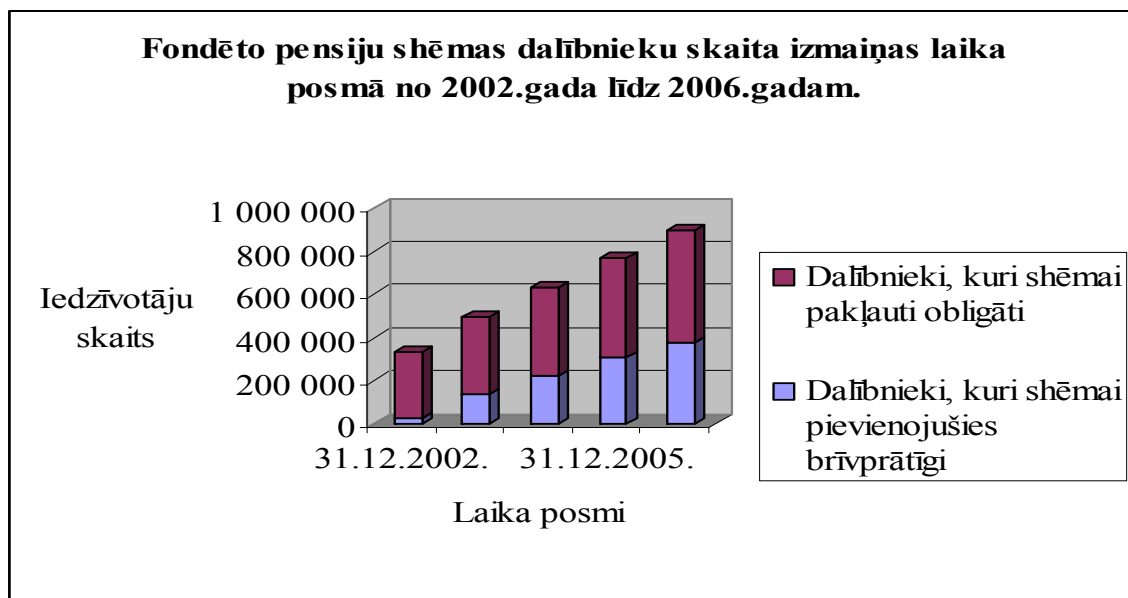
---

¹ Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūras mājas lapā.- <http://www.vsaa.lv/vsaa/content/?lng=lv&cat=5519>. Avots apskatīts 12.01.2007.

Fondēto pensiju shēmas dalībnieku skaita izmaiņas

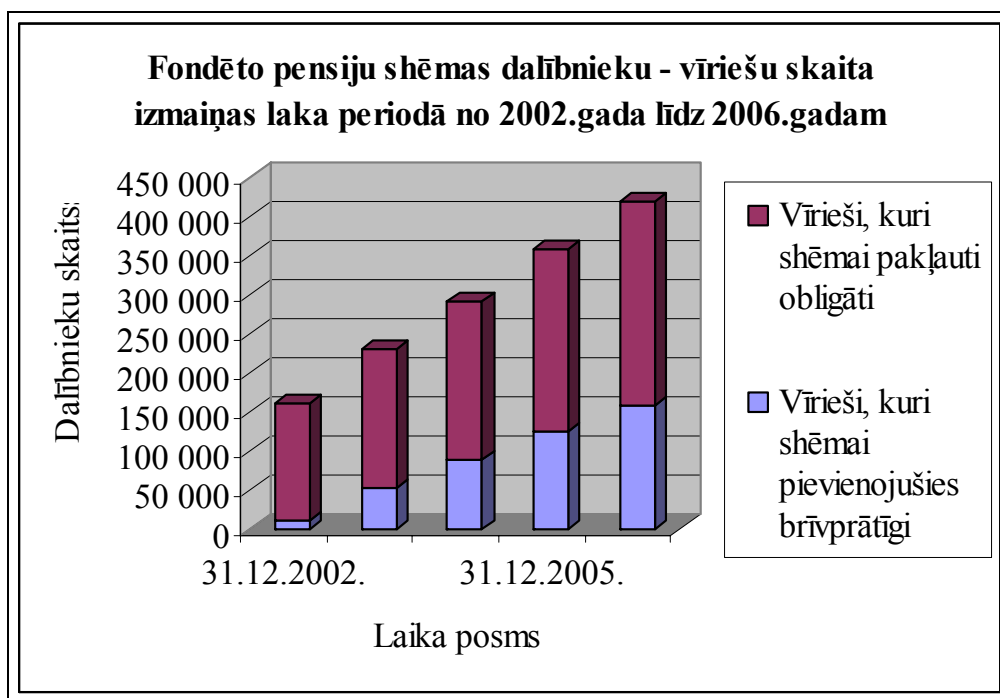
	31.12.2002.	31.12.2003.	31.12.2004.	31.12.2005.	31.12.2006.
Dalībnieki, kuri shēmai pievienojušies brīvprātīgi	28 131	138 138	224 219	304 662	374 523
vīrieši	10 908	54 281	90 173	124 637	159 213
sievietes	17 223	83 857	134 046	180 025	215 310
Dalībnieki, kuri shēmai pakļauti obligāti	307 916	356 924	409 466	468 608	525 575
vīrieši	149 513	175 659	202 232	231 992	260 596
sievietes	158 403	181 256	207 234	236 616	264 979
Dalībnieku skaits, kopā	336 047	495 062	633 685	773 270	900 098
vīrieši	160 421	229 940	292 405	356 629	419 809
sievietes	175 626	256 122	341 280	416 641	480 289

Aplūkojot piedāvātos datus ir iespēja veikt arī grafiskos pētījumus, kas ļautu veiksmīgāk uztver izmaiņas un vērot dinamiku.

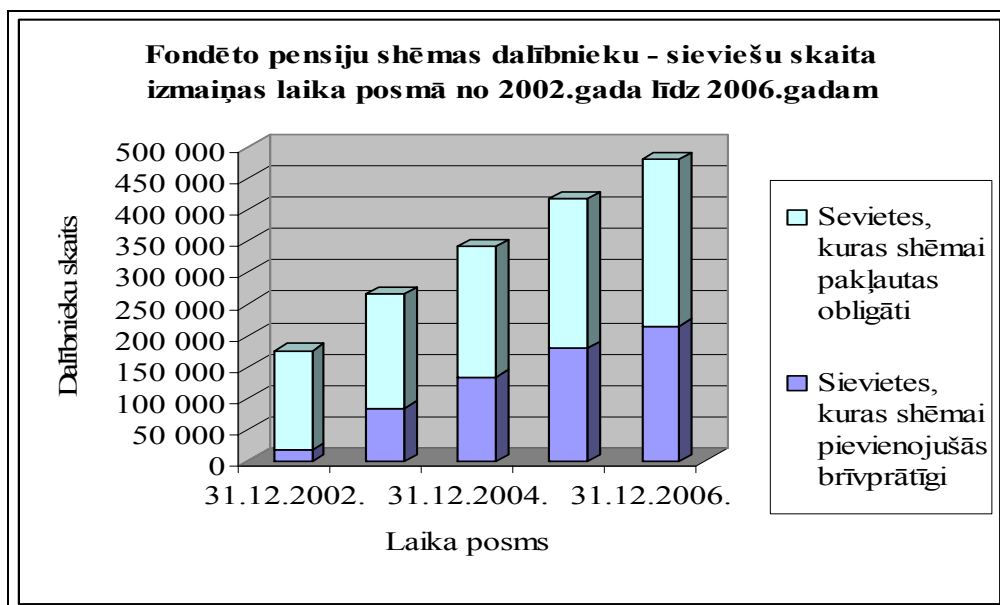
2.3.2.1. attēls. **Fondēto pensiju shēmas dalībnieku skaita izmaiņas laika posmā no 2002.gada līdz 2006.gadam.**

Attēlā var redzēt, ka ar katru gadu pieaug to iedzīvotāju skaits, kuri iesaistās pensiju plānos. Nākamajos attēlos būs iespēja iepazīties ar datiem par iedzīvotāju pievienošanas dinamiku pensiju plāniem sadalot sieviešu aktivitātē un vīriešu dinamikā¹:

2.3.2.2. attēls. **Fondēto pensiju shēmas dalībnieku – vīriešu skaita izmaiņas laika periodā no 2002.gada līdz 2006.gadam (ieskaitot).**

Kā arī sieviešu dinamikas sadalījums pa gadiem, ko var aplūkot 2.3.2.3.attēlā:

2.3.2.3. attēls. **Fondēto pensiju shēmas dalībnieku – sieviešu skaita izmaiņas laika posmā no 2002.gadam līdz 2006.gadam (ieskaitot).**

¹ Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūras mājas lapā. - <http://www.vsaa.lv/vsaa/content/?lng=lv&cat=5519>. Avots apskatīts 12.01.2007.

Izvērtējot iepriekšējos datus, nākas secināt, ka sievietes vairāk piesakās pensiju sistēmai brīvprātīgi, kā to dara vīrieši. Ja salīdzina pēdējo 2006.gadu, tad jau situācija sāk vienādoties, t.i. vīriešu un sieviešu skaits līdzsvarojas, ja apskata tieši obligāto pievienošanas pensiju fondiem.

Līdz 2006. gada 31. decembrim privāto līdzekļu pārvaldītāju piedāvātajos ieguldījumu plānos reģistrēti 786 485 dalībnieki:

- no Valsts kases ieguldījumu plāna pie privātajiem līdzekļu pārvaldītājiem 2006.gada laikā pārgājuši 63 594 dalībnieki;
- no jauna reģistrēti 111 373 dalībnieki.

Ieguldījumu plāni, kuru prospektos paredzēta līdzekļu ieguldīšana akcijās līdz 30% no plāna līdzekļiem, tiek klasificēti par aktīvajiem plāniem un līdz 15% - par sabalansētajiem plāniem.

Konservatīvo plānu prospektos līdzekļu ieguldīšana akcijās nav paredzēta. Plānus ar aktīvu ieguldījumu politiku ir izvēlējušies 71%, ar konservatīvu ieguldījumu politiku – 25%, ar sabalansētu ieguldījumu politiku – 4% dalībnieku.¹

Līdz 2006. gadam ieskaitot pensiju sistēmas 2. līmenim tiek novirzīti 2 % no personas sociālās apdrošināšanas iemaksu objekta. No shēmas darbības sākuma līdz 2006. gada 31. decembrim nodoti pārvaldīšanā 115,36 milj. latu, no tiem 41,16 milj. latu nodoti 2006. gadā. Privātajiem līdzekļu pārvaldītājiem pavisam pārskaitīti 105,43 milj. latu.

Salīdzinot 2005. gada vidējo iemaksu summu vienam dalībniekam ar iepriekšējo gadu redzams, ka brīvprātīgo dalībnieku vidējās gada iemaksas palielinājušās par Ls 9,03, bet obligāto dalībnieku – par Ls 8,65. izmaiņas ir iespējams aplūkot klāt pievienotā tabulā²:

2.3.2.2.tabula

Vidējo iemaksu summu vienam dalībniekam pensiju fondā viena gada ietvaros. LVL

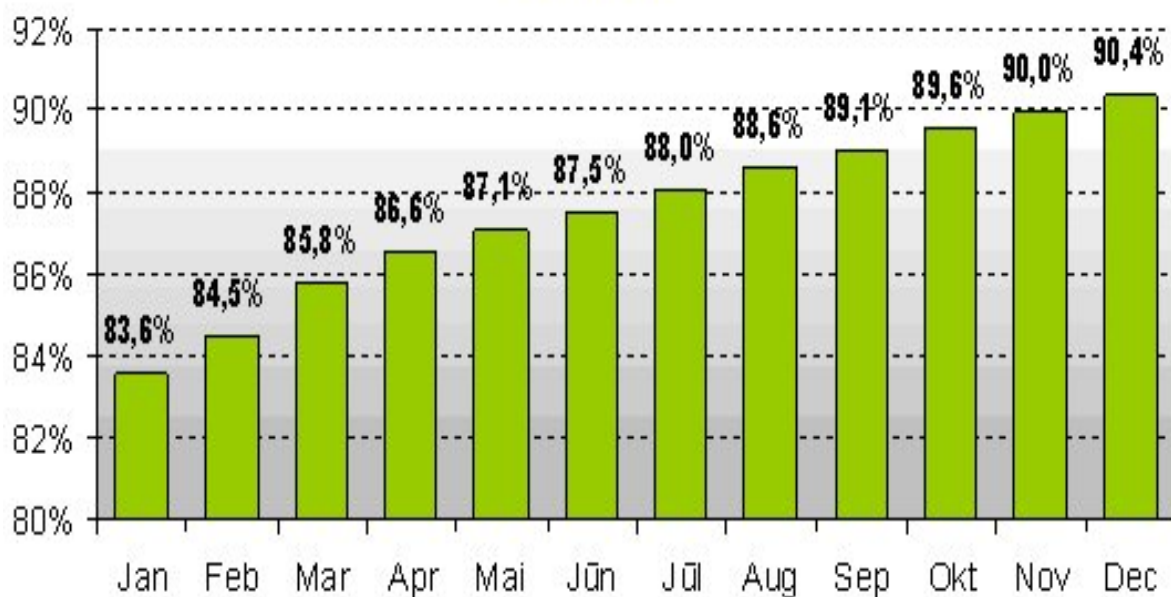
	2003.gadā	2004.gadā	2005.gadā	2006.gadā
Brīvprātīgajiem	33,1	44,03	50,59	59,62
vīriešiem	37,25	47,55	54,6	63,01
sievietēm	30,46	41,7	47,9	57,17
Obligātajiem	25,76	33,41	38,51	47,16
vīriešiem	27,9	36,49	42,08	51,86
sievietēm	23,71	30,51	35,14	42,72
Kopā	27,55	37,26	43,43	52,65

¹ Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūras mājas lapā. - <http://www.vsaa.lv/vsaa/content/?lng=lv&cat=5519>. Avots apskatīts 12.01.2007.

² Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūras mājas lapā. - <http://www.vsaa.lv/vsaa/content/?lng=lv&cat=5519>. Avots apskatīts 12.01.2007.

Vienīgajam valstiskajam līdzekļu pārvaldītājam – Valsts kasei – 2006. gada 31. decembrī pieder 9,6% tirgus daļas pēc plāna aktīvu vērtības; privātajiem līdzekļu pārvaldītājiem kopā – 90,4%.¹

**Privāto līdzekļu pārvaldītāju tirgus daļa
(pēc neto aktīviem,%)
2006.gadā**

2.3.2.4.attēls. **Privāto līdzekļu pārvaldītāju tirgus daļa (pēc neto aktīviem, %) 2006.gadā.**

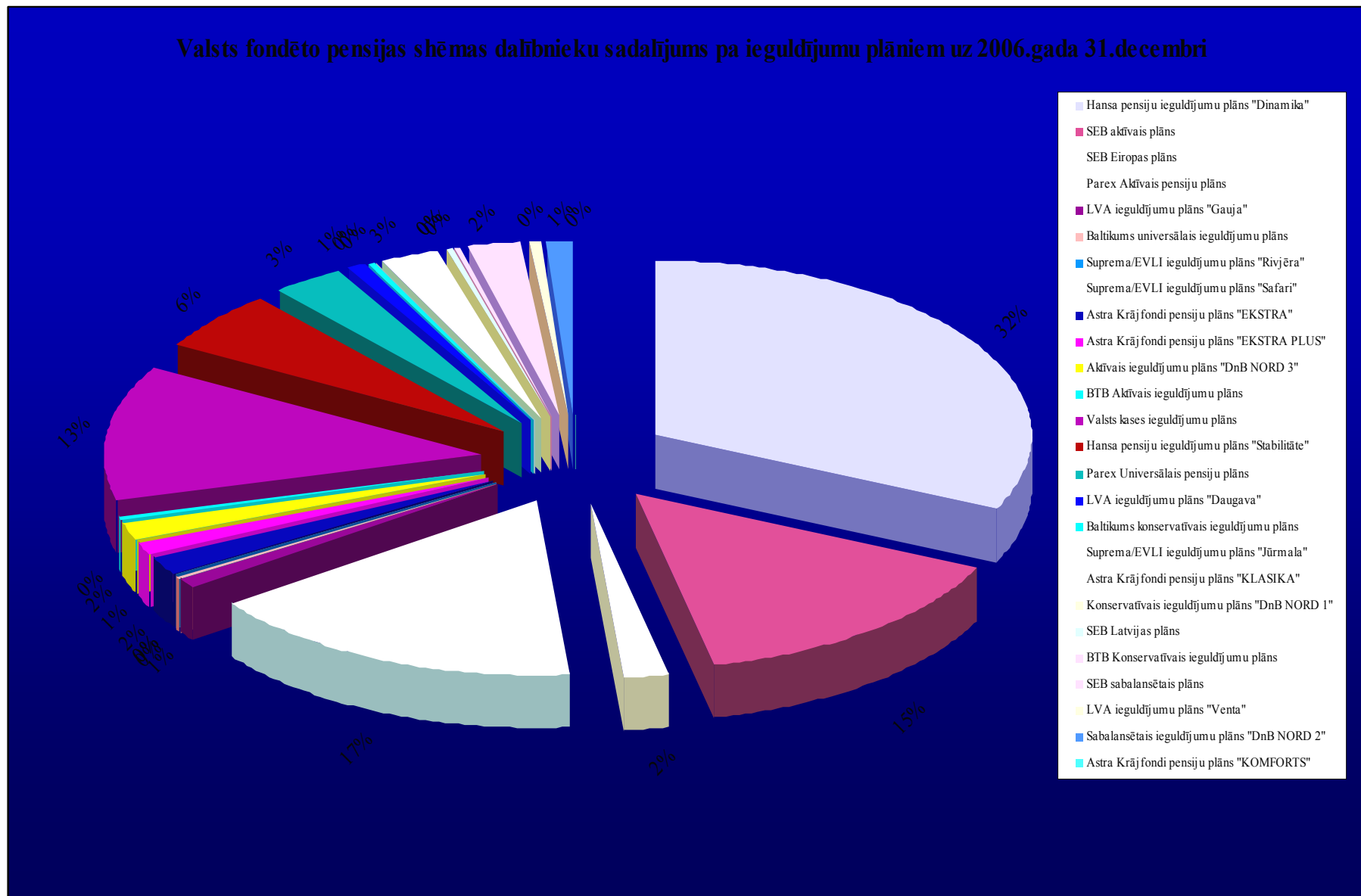
Viens no būtiskākajiem ieguldījumu plāna darbības rezultatīvajiem rādītājiem ir plāna daļas vērtība. Jebkura plāna darbības sākuma datumā daļas vērtība ir viens lats, bet turpmākas daļu vērtību izmaiņas ir atkarīgas no līdzekļu pārvaldītāja īstenotās ieguldījumu stratēģijas, no tā rīcībā esošo kopējo līdzekļu apjoma un no plāna darbības ilguma.²

Visvairāk dalībnieku ir IPS “Hansa fondi” – 336,8 tūkstoši, IPAS ”Parex Asset Management” – 176,9 tūkstoši, IPS “SEB Unifondi” – 174,4 tūkstoši, Valsts kasei – 113,6 tūkstoši. No 374 523 brīvprātīgajiem dalībniekiem 369 556 jeb 98,7 % ir izvēlējušies privātos līdzekļu pārvaldītājus.

Valsts fondēto pensiju shēmas dalībnieku sadalījums pa ieguldījumu plāniem 2006. gada 31. decembrī dinamiskā:

¹ Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūras mājas lapā.- <http://www.vsaa.lv/vsaa/content/?lng=lv&cat=5519>. Avots apskatīts 12.01.2007.

² Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūras mājas lapā.- <http://www.vsaa.lv/vsaa/content/?lng=lv&cat=5519>. Avots apskatīts 12.01.2007.

2.3.2.5.attēls. Valsts fondēto pensiju shēmas dalībnieku sadalījums pa ieguldījumu plāniem uz 2006.gada 31.decembri.

Shēmas dalībnieka uzkrātā pensijas kapitāla lielums ir atkarīgs no veikto iemaksu apmēra, dalības ilguma valsts fondēto pensiju shēmā un izvēlēta ieguldījumu plāna darbības rezultātiem. Fondēto pensiju shēmas darbības rezultātus līdz 2006. gada beigām raksturo šādi vidējie rādītāji:

Fondēto pensiju shēmas darbības rezultāti uz 2006. gada beigām un uzkrātā kapitāla pieaugums atkarībā no dalības ilguma.¹

2.3.2.4.tabula

Dalības ilgums shēmā (pilni gadi)	Dalībnieku skaits	Kopējās iemaksas		Uzkrātais kapitāls		Uzkrātā kapitāla pieaugums pret iemaksām, %
		visiem dalībniekiem, tūkst. Ls	vidēji uz 1 dalībnieku, Ls	visiem dalībniekiem, tūkst. Ls	vidēji uz 1 dalībnieku, Ls	
līdz 1 gadam	119 806	1 762	14,71	1 801	15,04	2,22%
1	137 198	6 537	47,65	6 742	49,14	3,13%
2	134 313	12 642	94,12	13 383	99,64	5,86%
3	143 812	21 947	152,61	23 803	165,51	8,46%
4	73 616	10 802	146,74	11 885	161,45	10,03%
5	291 353	61 672	211,68	69 640	239,02	12,92%
Kopā	900 098	115 363	128,17	127 254	141,38	10,31%

No apskatītās tabula ir redzams, ka jo ilgāk dalībnieks ir iesaistīts pensiju fondā, jo lielāks veidojas uzkrājums, protams, dati ir apskatīti izvērtējot vidējos rādītājus, bet katrs ieguldījumu plāns dod citādāku ienesīgumu, tādējādi arī izmaksas un uzkrātais kapitāls katram ieguldījumu plānam ir citādāks.

2.3.3. Otrā pensiju līmeņa izveidoto plānu ienesīguma radītāju analīze

Latvijā ir iespēja pieteikties 26 pensiju plāniem, kur katrs ir citādāks. Autore ienesīguma analīzi veiks populārākiem otrā pensiju līmeņa plāniem – Parekss universālais pensiju plāns un Valsts kases ieguldījumu plāns, kā arī Hansa pensiju IP „Dinamika” un SEB aktīvais plāns.

¹ Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūras mājas lapā. - <http://www.vsaa.lv/vsaa/content/?lng=lv&cat=5519>. Avots apskatīts 12.01.2007.

Pārskats par valsts fondēto pensiju shēmas ieguldījumu plāniem, ienesīguma dinamika uz 2007.gada aprīļa beigām, %.¹

2.3.3.1.tabula

Ieguldījumu plāni pēc kategorijām	Ienesīgums pēdējo 3 mēnešos %	Ienesīgums kopš gada sākuma %	Ienesīgums pēdējo 6 mēnešos %	Ienesīgums pēdējā 1 gada laikā %	Ienesīgums pēdējos 2 gados %	Ienesīgums pēdējos 3 gados %	Ienesīgums kopš darbības sākuma %
Valsts kases ieguldījumu plāns	-1,94	-1,76	-1,69	-1,63	0,07	1,95	3,61
Parex Universālais pensiju plāns	-0,32	-0,12	0,37	1,68	2,00	3,42	3,96
Hansa pensiju IP "Dinamika"	-0,75	-0,06	1,87	2,14	5,86	6,28	5,84
SEB aktīvais plāns	1,51	2,06	2,89	3,81	6,31	6,14	5,73

Vispirms salīdzināsim divus konservatīvos pensiju plānus. Valsts kases ieguldījumu plāns ir reģistrēts 2001.gada 27.jūlijā, fonda turētāj banka ir A/S „Parex banka”. Plāna pārvaldīšanas izmaksas sastāda 0,75 %, kas ir maksimālie maksājumi par ieguldījumu plāna pārvaldi. Valsts kases ieguldīju politika ir konservatīva, tā ir balstīta uz kapitāla vērtības saglabāšanu, kapitāla iespējami pastāvīgu pieaugumu un ieguldījumu drošību ar vismazāko riska pakāpi. Valsts kase naudas līdzekļus drīkst ieguldīt Latvijas valsts vērtspapīros, hipotekārajās ķīlu zīmēs, noguldījumu sertifikātos un termiņnoguldījumos bankās.²

Savukārt Parex universālais pensiju plāns tika reģistrēts 2002.gada 11.janvārī. Tā ieguldīšanas mērķis ir gūt pēc iespējas lielāku aktīvu atdevi pie zemas ieguldījumu riska pakāpes, veicot investīcijas, galvenokārt, ES dalībvalstu un Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācijas dalībvalstu vērtspapīros - valsts, centrālo banku, kredītiestāžu un komercsabiedrību parāda vērtspapīros un kredītiestāžu noguldījumos. Ne mazāk kā 25% no Plāna aktīviem tiks ieguldīti valsts parādzīmēs.³

Apskatāmo konservatīvo ieguldījumu plānu ienesīgums no darbības sākuma, t.i. pēc aptuveni 5 gadiem, ir gandrīz vienāds. Pareksa ieguldījumu plānam ienesīgums ir 3,96 %, bet valsts kases ieguldījumu plānam 3,61 %. Kā var redzēt tad īstermiņā abiem ieguldījumu plāniem

¹ <http://www.manapensija.lv/plans/ip00000.php>. Avots apskatīts 10.01.2007.

² <http://www.manapensija.lv/plans/ip01001.php>. Avots apskatīts 10.01.2007.

³ <http://www.manapensija.lv/plans/ip04008.php>. Avots apskatīts 10.01.2007.

ir negatīvs ienesīgums, toties Parekss bankas ieguldījuma fonds jau aptuveni pēc ½ gada sāk darboties ar pozitīvu ienesīgumu, kad valsts kases ieguldījumu plānam pozitīvs ienesīgums parādās tikai pēc pāris gadiem. Tādējādi ir iespējams jau veikt vērtējumu pensiju plānu ieguldījumu politikai, kas abiem ieguldījumu plāniem ir atšķirīga. Kopumā vērtējot šos abus pensiju plānus nākas atzīmēt, ka būtisku atšķirību starp šiem pensiju plāniem, vērtējot tieši ienesīgumu, pie esošās statistiskās bāzes, nav saskatāmas, tādējādi katrs iedzīvotājs var izvēlēties sev tīkamāko ieguldījumu plānu.

Nākamais solis ir aktīvo plānu analīze. Tātad Hansa Pensiju ieguldījumu plāns „Dinamika” un SEB aktīvais plāns.

Hansa pensiju ieguldījumu plāns "Dinamika" tika reģistrēts 2002.gada 2.augustā. Ieguldījumu plāna ieguldījumu politika ir sabalansēta, jo Ieguldījumu plāna līdzekļi tiks ieguldīti finanšu instrumentos ar fiksētu ienesīgumu un arī kapitāla vērtspapīros. Tā Ieguldījumu plāna līdzekļu daļa, kas tiks ieguldīta finanšu instrumentos ar fiksētu ienesīgumu, nodrošina stabilu Ieguldījuma plāna vērtības pieaugumu. Savukārt, tā daļa, kas tiks ieguldīta kapitāla vērtspapīros (akcijās), dod iespēju straujākam Ieguldījumu plāna vērtības pieaugumam.¹

Savukārt SEB aktīvais plāns tika reģistrēts 2002.gada 21.augustā. Šis plāns ir izveidots tiem, kas vēlas aktīvu un dinamisku ieguldīšanas stratēģiju nolūkā nopelnīt lielāku pensiju. Augstāks pieauguma potenciāls ilgtermiņā ir ieguldījumiem akcijās, tādēļ līdz 30 % līdzekļu tiks izvietoti akcijās. Pārējie līdzekļi tiks ieguldīti procentu ienākuma vērtspapīros un banku depozītos, lai pasargātu plānu no straujām īstermiņa svārstībām. Ieguldījumi ārvalstīs tiks veikti maksimāli atļautajās robežās, uzsvāru liekot uz vadošajiem pasaules tirgiem.²

Apskatot aktīvo pensiju ieguldījumu plānu parametrus un statistiskos datus dinamikā, var novērot, ka ienesīgums no darbības sākuma ir gandrīz vienlīdzīgs, ja Hansa ieguldījumu plānam „Dinamika” ienesīgums ir 5,84 %, tad SEB aktīvajam plānam tas ir 5,73 %. Tātad tomēr aktīviem plāniem ienesīgums ir lielāks nekā konservatīvā pensiju ieguldījumu plāniem, tas jau arī ir saprotams, jo aktīvo plānu turētāji ieguldījumus veic aktīvāk un ne tikai Latvijā, bet arī ārzemēs, cenšoties panākt lielāku peļņu. Tomēr īsākā laika periodā Hansa ieguldījumu plānam „Dinamika” ienesīguma procents ir negatīvs, t.i. -0,75%, savukārt SEB aktīvā plāna ienesīgums īsākā laika periodā ir pozitīvs, t.i. 1,51 %. Izvērtējot šos abus pensiju plānus, nākas secināt, ka SEB aktīvajam pensiju plānam ir straujāka augošā ienesīguma dinamika, tādējādi izvēloties pensiju plānu no šeit apskatītajiem autors priekšroku dotu tieši SEB aktīvajam plānam.

¹ <http://www.manapensija.lv/plans/ip02003.php>. Avots apskatīts 10.01.2007.

² <http://www.manapensija.lv/plans/ip03005.php>. Avots apskatīts 10.01.2007.

3. Otrā pensiju līmeņa pilnveide Latvijā

3.1. Otrā pensiju līmeņa attīstības veicināšana

Starp 25 valstīm ar stabilām pensiju sistēmām Latvija ierindojas 4.vietā, kas ir diezgan labs rādītājs. Pensiju sistēmu stabilizēšanai būtisks ir vēlāks pensionēšanas vecums un vairāk privāto pensiju uzkrājumu, tomēr arī bez tā Latvija ierindojusies starp valstīm ar stabilākajām pensiju sistēmām. Vienmēr aktuālais jautājums par pensiju sistēmu stabilitāti jau ilgu laiku satrauc gan ekonomistus, gan politiķus, gan arī parastos iedzīvotājus. Pensiju, pabalstu un personālvadības konsultāciju kompānija *Aon Consulting* laidusi klajā pētījumu «Eiropas pensiju barometrs 2006», kas pārsteidzošā kārtā Latviju barometra pētījumā no 25 Eiropas valstīm ierindo augstajā ceturtajā vietā, tā kopējā salīdzinājumā aiz sevis atstājot daudz attīstītākās - vecās Eiropas valstis (Lielbritānija, Zviedrija, Spānija) un arī kaimiņvalsti Lietuvu. Igaunija ieņem vēl augstāku - otro vietu, pēc rādītājiem atpaliekot tikai no Dānijas.¹

Lai novērtētu pensiju sistēmu stabilitāti, Eiropas pensiju barometra pētījumā tika ņemti vērā demogrāfiskie rādītāji, valsts pensiju atbilstība dzīves līmenim, pensiju sistēmas resursi un tās stabilitāte, kompāniju pensiju shēmas.

„Pensiju barometrā viens no četriem rādītājiem ir pensiju izdevumu pieauguma ātrums attiecībā pret IKP pieaugumu. Šis mērījums ir galvenais, kas rada ilūziju par Latvijas augsto rezultātu – 4.vietu starp 25 valstīm,» skaidro apdrošināšanas brokeru un risku vadības speciālistu kompānijas *Aon Latvia* vadītāja Ņina Kukuškina. Valstu pensiju barometra 4 rādītāji tiek vērtēti – jo zemāk, jo labāk, redzams, ka Latvijai vislabākais rādītājs ir pensiju sistēmas resursi un stabilitāte, kas attēlo, kā valsts var nodrošināt pašreizējos pensiju apmērus, tas tiek novērtēts, ņemot vērā pensiju izdevumus pret IKP un pieauguma prognozi līdz 2050. gadam.

Pārējie rādītāji tik spīdoši nav. Lai trūkstošos parametrus uzlabotu, Ņina Kukuškina norāda, ka jāuzlabo ir valsts demogrāfiskie rādītāji, vienlaicīgi neļaujot aizplūst darbaspēkam. „Rādītājs, kurš tiek sasaistīts ar IKP, būtu jāapskata ļoti analītiski, jo tomēr Latvijā šobrīd notiek ļoti strauja ekonomiskā izaugsme. Ņemot vērā jau pašreizējo pensionāru finansiālo stāvokli, valsts atbalsts būtu jāpalielina,» norāda *Aon* pārstāve.²

Visas Eiropas valstis saskaras ar problēmu par attiecību starp pensionēšanas vecumā esošajiem un darbaspējas vecuma valsts iedzīvotājiem. Tādēļ nereti attīstītajās valstīs, kur dzīves ilgums ir augsts, parādās problēmas ar pensiju nodrošināšanu, ko atrisināt var pensijas vecuma paaugstināšana.

¹ Agnese Pauliņa. Laikraksts *Dienas Bizness*. 13.02.2007. Pensiju sistēma pieklibo. Avots apskatīts 27.04.2007.

² Agnese Pauliņa. Laikraksts *Dienas Bizness*. 13.02.2007. Pensiju sistēma pieklibo. Avots apskatīts 27.04.2007.

Visskaidrāk šīs problēmas ir redzamas Francijā – valstī ar visilgāko dzīves vecumu un vienu no zemākajiem pensionēšanas vecumiem. Šajā skatījumā – Baltijas valstis ir noteikti barometra reitingā priekšā – Latvijā un Igaunijā ir zems dzīves ilgums, tādējādi salīdzinoši viegli (nedārgi) nodrošināt pensijas.

Tuvākajā nākotnē attīstīto valstu pensionēšanas problēmas noteikti kļūs aktuālākas arī mums. Ņ. Kukuškina norāda, ka, Latvijai strauji attīstoties, rādītājs, kas tiek piesaistīts IKP, kļūs vēl neadekvātāks, un būtu vēlams uzlabot rādītājus par privātajām un uzņēmumu pensijām, kā arī pensijas apmēra rādītāju pret vidējo algu valstī. „Nepieciešams vairāk veicināt privāto pensiju uzkrājumu veidošanu gan no darba devēju puses, gan fiziskām personām, kā arī jāveicina nodokļu maksātāju – darbinieku neaizplūšana no Latvijas,” ieteikumus situācijas uzlabošanai min Ņ.Kukuškina. Viņa arī norāda, ka Latvijā pensionēšanas sistēmai problēmas rada augstais inflācijas līmenis, kuru nesasniedz neviens tirgū piedāvātais pensiju uzkrājuma produkta pieaugums, kā arī nepastāv nodokļu atvieglojumu sistēmas atšķirības ilgtermiņa pensiju uzkrājumiem un piecu gadu uzkrājuma produktiem. „Šobrīd Latvijā personām, kuras ir tuvāk pensionēšanas vecumam, ir salīdzinoši zemāki ienākumi, tādējādi arī pensiju uzkrājums veidojas mazāks. Savukārt strādājošie, kuriem ir lielāki ienākumi un kuriem būtu iespēja papildus veidot privātos pensiju uzkrājumus, vēl nesaredz vajadzību tik laicīgi nodrošināties vecumdienām, „ skaidro Ņina Kukuškina.

Pretēja situācija ir Dānijā, kas ierindojusies pirmajā vietā barometra mērījumos un izceļas ar to, ka 95% no Dānijas darbiniekiem ir nodrošināti ar privātajām pensijām (augstākais īpatsvars Eiropā), un vairāk kā 60% iedzīvotāju starp 55 un 64 gadiem joprojām dod ieguldījumu ekonomikā, nevis ņem no tās. Tas ir rezultāts 10 gadus Dānijā ilgušajām reformām.¹

Pašreiz Latvija neatpaliek no Dānijas, un arī pie mums pensiju sistēmu valsts var atļauties uzturēt, tikai iemesli šim faktam ir citi – augstais pensionēšanās vecums un salīdzinoši zemais dzīves ilgums pēc aiziešanas pensijā. Tiesa, pētījuma veicēji uzsver, ka pārmaiņas demogrāfiskajā situācijā (dzīves ilguma palielināšanās, pensijas vecuma pazemināšanās) var šo stāvokli vērst citādu.

Lai risinātu Eiropas t.sk. arī Latvijas pensiju sistēmas problēmas, valdībām ir jāstimulē vēlāka pensionēšanās un jānodrošina privāto pensiju uzkrājumu pieaugums, brīdina *Aon Consulting*.

Vairākas valstis jau ir veikušas izmaiņas, lai paplašinātu pakalpojumu sniegšanu privāto pensiju sektorā, un tas ir galvenais iemesls, kāpēc tām ir labi rādītāji.

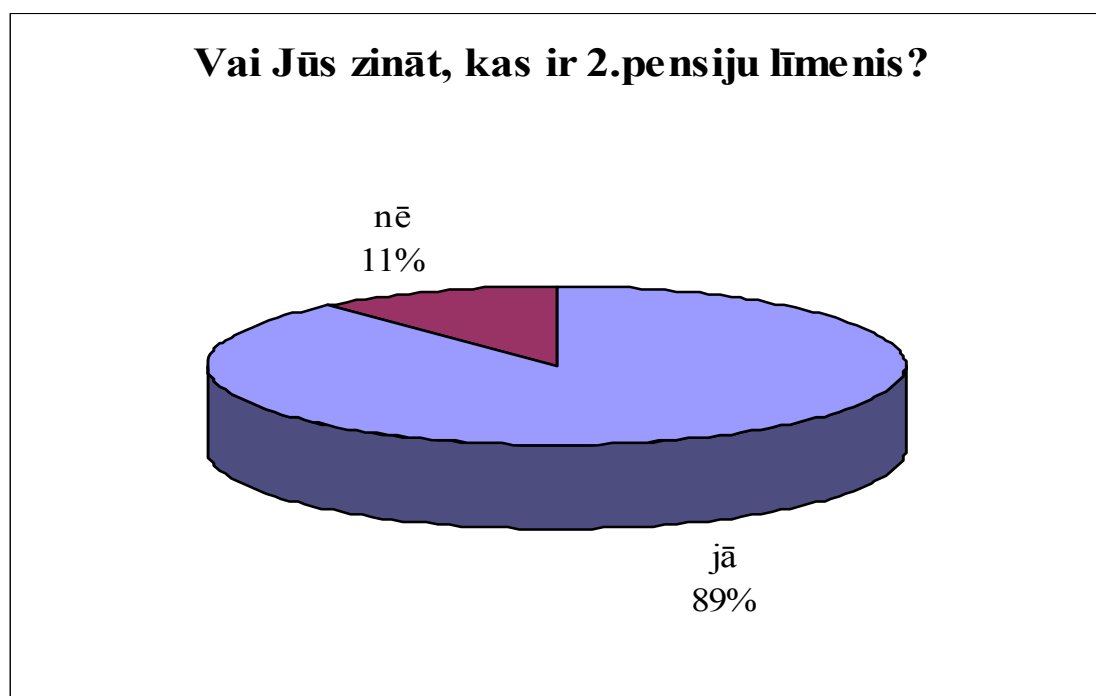
Arī Latvijai privātajiem un uzņēmumu pensiju uzkrājumiem ir jābūt kā vienam no pensiju sistēmu atbalstošajiem faktoriem. „Salīdzinoši pastāvošā nodokļu atvieglojumu sistēma

¹ Agnese Pauliņa. Laikraksts Dienas Bizness. 13.02.2007. Pensiju sistēma pieklibo. Avots apskatīts 27.04.2007.

gan fiziskām, gan juridiskām personām ir pozitīvs apstāklis, bet tomēr no darba devēju puses ir maza interese par papildu investīcijām darbinieku labā, ko arī veicina inflācijas rādītāji. Tomēr arvien populārāk šo motivācijas veidu sāk izmantot darba devēji kā darbinieku ilgtermiņa piesaistes instrumentu, labāk apmaksātām darba vietām/ amatiem,» skaidro *Aon* pārstāve *Ņina Kukuškina*.¹

Lai veiksmīgāk darbotos pensiju sistēma ir jāievēro tāds faktors, kā iedzīvotājs, kuram ir jābūt pietiekami informētam un drošam par savu nākotni. Lai veiksmīgāk izpētītu, cik lielā mērā ir informēti un zinoši iedzīvotāji tika veikta aptauja, kurā piedalījās 192 Latvijas iedzīvotāji, strādājoši gan valsts, gan privātajā sektorā, kā arī ar dažādiem ienākumu līmeņiem.

Tālāk tiek piedāvāts aplūkot anketēšanas rezultātus. Katra attēla virsrakstā ir norādīts jautājums, uz kuru bija lūgts atbildēt uz konkrēto jautājumu. Visos attēlos ir aprēķināts procentuālais rādījums attiecībā pret visiem respondentiem.

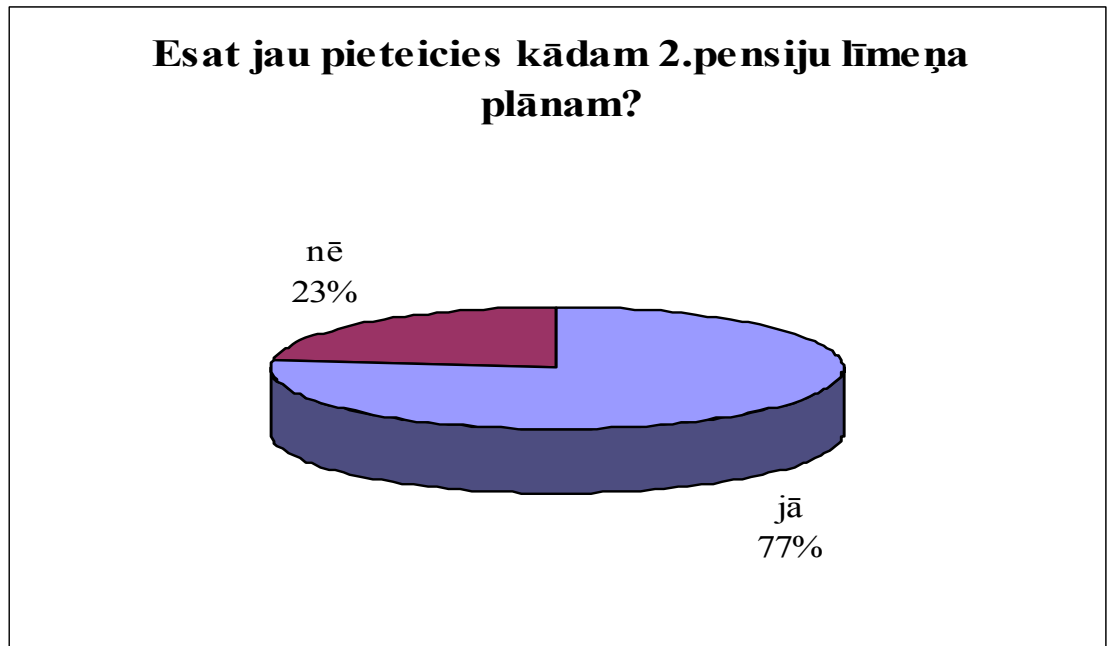

3.1.1. attēls. Respondentu skaits, kuri ir informēti par otro pensiju līmeni.

Aptaujas rezultāti rāda, lielākais vairākums – 89 % respondentu ir labi informēti par otro pensiju līmeni, tikai 11% no aptaujātajiem neko par to nezina.

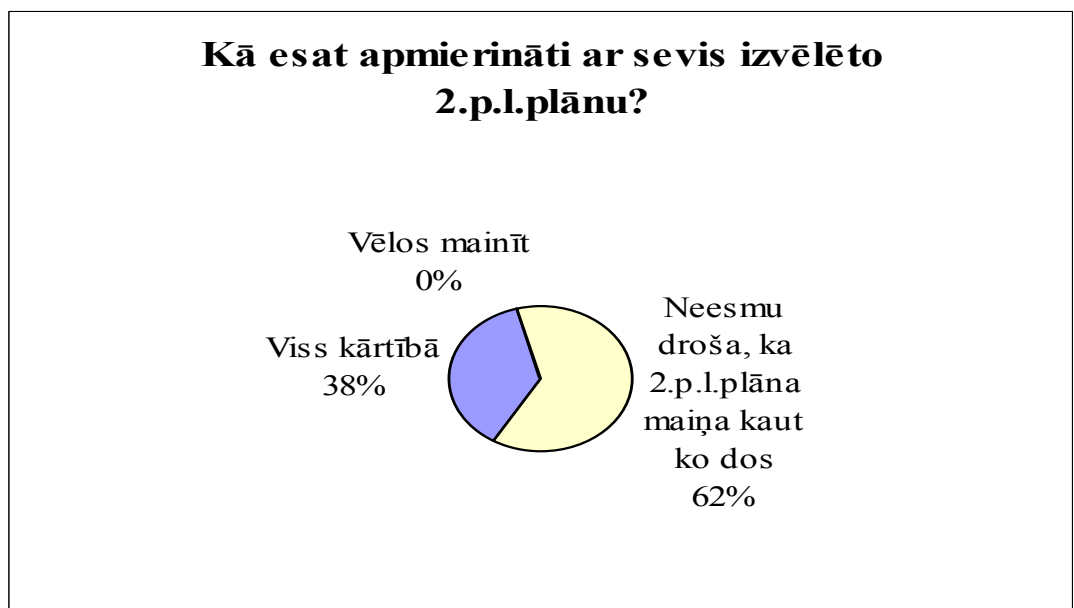
Uz jautājumu: Vai esat jau pieteicies kādam otrā pensiju līmeņa plānam?, atbildes sadalās sekojoši:

¹ Agnese Pauliņa. Laikraksts *Dienas Bizness*. 13.02.2007. Pensiju sistēma pieklibo.

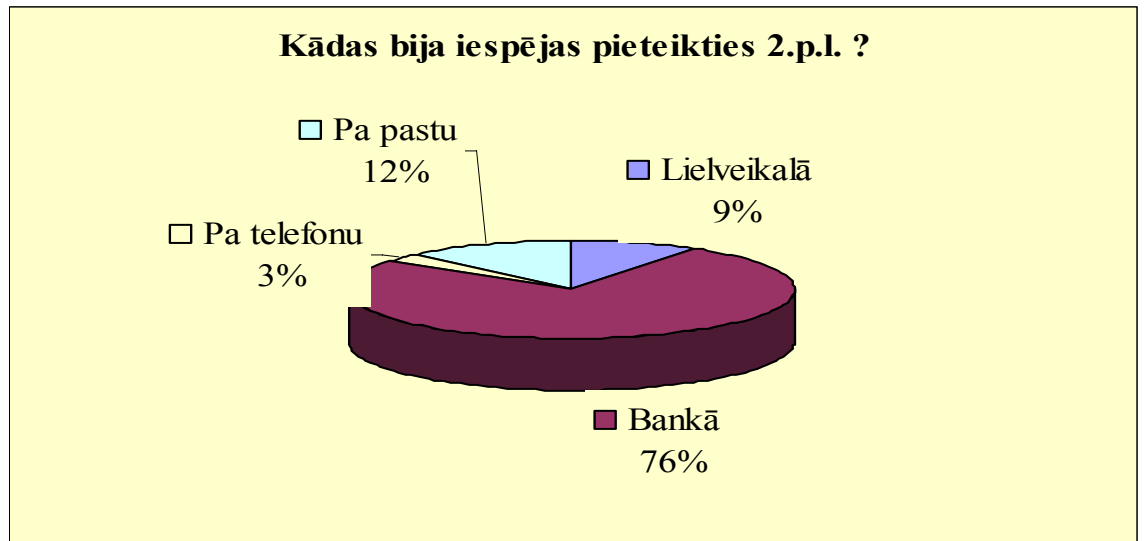
3.1.2. attēls. Respondentu sadalījums pa pieteikušos skaita kādam pensiju shēmas līmenim. %

Uzdodot doto jautājumu respondentiem autors vēlējās noskaidrot, cik iedzīvotāju ir jau piesaistīti kādam ieguldījumu plānam. Rezultāts bija sliktāks, kā bija gaidīts, jo 23% respondentu atbildēja, ka nekur nav pieteikušies. Tieši šie 23% ir tā iedzīvotāju grupa, uz kuru šobrīd tiek mērķēta ieguldījumu fondu reklāma un piedāvājumi, par iespēju pieteikties tiešu viņu piedāvātajā pensiju plānā.

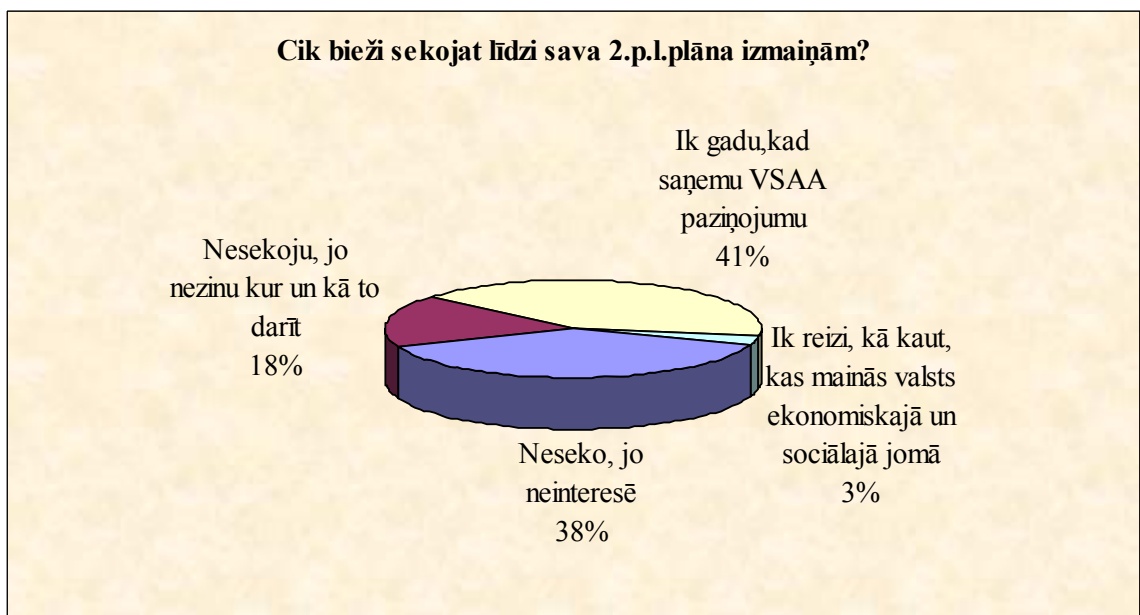
3.1.3. attēls. Resondentu sadalījums, izvērtējot apmierinātību ar izvēlēto pensiju plānu. %

Uzdodot jautājumu par iedzīvotāju apmierinātību ar izvēlēto pensiju plānu, autore vēlējās noskaidrot respondentu attieksmi pret otro pensiju līmeni. Aptaujas rezultāti parādīja, lielākā daļa respondentu, kas ir 62%, ir vienaldzīgi pret otrā pensiju līmeņa plāniem.

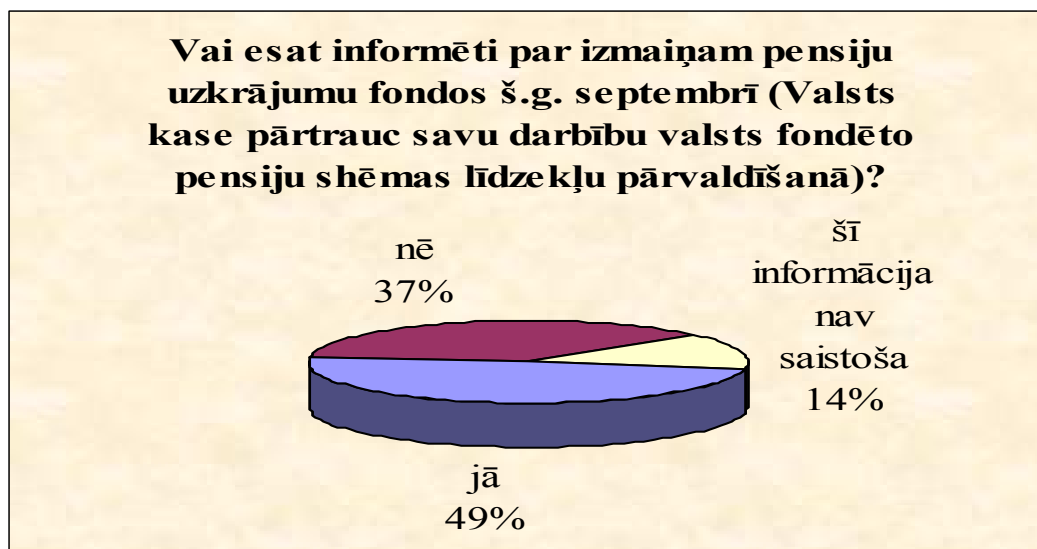
3.1.4. attēls. Respondentu sadalījums %, apskatot iedzīvotāju iespēju pieteikties otram pensiju līmenim.

Kā rāda aptaujāto rezultāti, tad lielākā daļa respondentu, 76%, otram pensiju līmenim ir pieteikusies tieši finanšu iestādē, t.i. bankās. Pārsteidzoši bija, ka 9% respondentu atbildēja par iespēju pieteikties lielveikalā. Svarīgi ir tas, ka iedzīvotājiem ir plašas iespējas pieteikties sevis izvēlētam pensiju plānam.

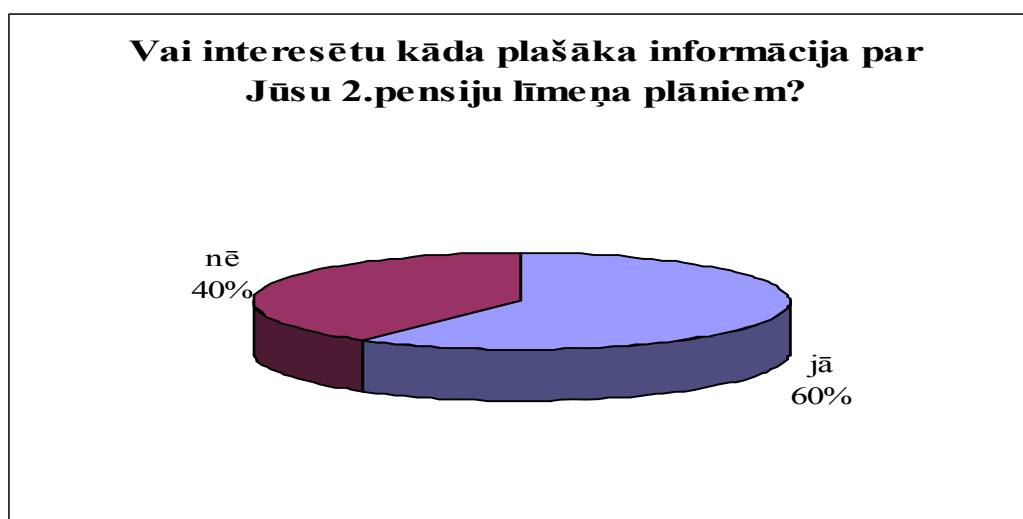
3.1.5. attēls. Respondentu sadalījums procentos, izvērtējot interesi sekot līdzī izmaiņām pensiju plānos.

Veicot datu apkopojumu šim jautājumam, nācās secināt, ka tomēr liels pārsvars ir tai iedzīvotāju grupai, kas neinteresējas par savu ieguldījuma plānu un pat nav informēti, ka to ir iespējams darīt. Pozitīvi ir tas, ka 41% no respondentiem vismaz vienu reizi gadā apskata savu ieguldījumu plānu, saņemot VSAA paziņojumu.

3.1.6. attēls. Respondentu skaits procentos, apskatot informētību par izmaiņām fondēto pensiju shēmas līdzekļu pārvaldīšanā.

Kā jau darbā tika minēts ar 2007.gada 28.septembri Valsts kase pārtrauc savu darbību valsts fondēto pensiju shēmas uzkrājumu veidošanā. Aptaujātie respondenti sniedza savas atbildes un gandrīz puse, t.i. 49%, atbildēja apstiprinoši, par to, ka ir informēti par izmaiņām. 14% respondentu bija vienaldzīgi pret šīm izmaiņām. 37% procentu respondentu norādīja, ka nav bijuši informēti par izmaiņām.

3.1.7. attēls. Respondentu skaits procentos, noskaidrojot interesētību par plašāku informāciju saistībā ar otro pensiju līmeni.

Uzdodot respondentiem šo jautājumu, autore vēlējas noskaidrot, vai iedzīvotāji vēlētos saņemt kādu plašāku informācijas klāstu par otro pensiju līmeni, par tā attīstības dinamiku, pensiju plānu ienesīgumiem.

60% respondentu apstiprināja, ka vēlētos plašāku informāciju, tātad valstij un fondu turētājiem vajadzētu piedāvāt saviem klientiem un pensiju plānu turētājiem informācijas materiālu par ienākumiem, tendencēm, dinamiku salīdzinot ar citiem plāniem.

Apskatot anketēšanas rezultātus, radās secinājumi:

1. Lielākā daļa iedzīvotāju zina par otro pensiju līmeni;
2. Iedzīvotāji labprāt saņemtu vairāk informācijas par pensiju plānu dinamiku un izmaiņām;
3. Akciju un reklāmu norišu laikā iedzīvotājiem rodas lielākas iespējas plašāk uzzināt par otrā pensiju plānu iespējām;
4. Lielākā daļa iedzīvotāju jau ir izvēlējušies sev piemērotu pensiju ieguldījumu plānu;
5. Liela daļa respondentu nav pārliecināti par otrā pensiju līmeņa ieguldījumu plānu efektivitāti.

Anketēšana ir lieliska iespēja parādīt otrā pensiju līmeņa vājās puses, lai veiksmīgāk tās varētu novērst. Protams, arī statistiskie dati ir ne mazums svarīgi pilnīga priekšmeta iegūšanai.

Tātad, lai otrais pensiju līmenis varētu darboties veiksmīgāk un ienesīguma līmenis varētu būt lielāks, uzraudzības institūcijām vajadzētu mainīt nosacījumus ieguldījumu veidošanā.

Labs piemērs ir 2006.gada oktobrī pieņemtās izmaiņas likumā „Par valsts pensijām”, kas paredz, ka atbilstoši grozījumiem turpmāk Valsts fondēto pensiju shēmas līdzekļus būs iespējams ieguldīt riska kapitāla tirgū, nosakot ierobežojumus 5 % apmērā no ieguldījumu plāna aktīviem, kā arī ieguldījumu fondos, ko pārvalda pats valsts fondēto pensijas shēmas līdzekļu pārvaldītājs (ar 10 % ierobežojumu).

Savukārt ieguldot valsts un pašvaldību vērtspapīros, kurus emitējušas valstis, kas nav Eiropas Ekonomikas zonā vai Ekonomiskās sadarbības un attīstības organizācijā, ja šie vērtspapīri ir iekļauti Eiropas Ekonomikas zonas valstī reģistrētā regulētajā tirgū, noteiks 10 % ierobežojumu no ieguldījuma plāna aktīviem.

Tāpat grozījumi paredz iespēju palielināt pieļaujamos valsts fondēto pensiju shēmas līdzekļu ieguldījumu limitus kapitāla un tiem pielīdzināmos vērtspapīros no 30 līdz 50 %, bet no 5 līdz 15 % tiek palielināti atļautie ieguldījumi ar fondēto pensiju shēmas līdzekļu pārvaldītāju vienā grupā esošu komercsabiedrību emitētajos finanšu instrumentos.

Saskaņā ar izmaiņām Fondēto pensiju shēmas līdzekļu pārvaldītājam būs iespēja nodot tā pārvaldīto ieguldījumu plānu citam fondēto pensiju shēmas līdzekļu pārvaldītājam, kas vismaz gadu ir pārvaldījis valsts fondēto pensiju shēmas līdzekļus.

Ja līdzekļu pārvaldītājs gada laikā pēc nodotā ieguldījumu plāna pārņemšanas groza ieguldījumu plāna ieguldījumu politiku vai palielina darījumu ar ieguldījumu plānu līdzekļiem un ieguldījumu pārvaldīšanas izmaksas vai atlīdzības, šādi grozījumi stāsies spēkā ne ātrāk kā sešus mēnešus pēc attiecīgo līguma grozījumu noslēgšanas.

Protams, veiksmīgākai darbībai ir svarīgi arī iedzīvotāju informētības līmenis. VSAA jau ir izdevusi šādu informatīvo bukletu 150 000 lielā tirāžā, kas ir pieejams aģentūras centros. Lai gan efektīvāk būtu tos izsūtīt kopā ar ikgadējiem pārskatiem.

Arī tas, ka Valsts kase beidz savu darbību, sola asu cīņu par iedzīvotāju naudu starp ieguldījumu plānu turētājiem, jo plānu maiņas notiek diezgan bieži, kas arī ir rādītājs iedzīvotāju nezināšanai par otro pensiju līmeni.

Kā var redzēt tabulā, tad lielākā migrācija notika uz Hansa pensiju ieguldījumu plānu „Dinamika”, Parex Aktīvais pensiju plāns un SEB aktīvais plāns, kas ir tirgus līderi finansu nozarē. Šie trīs fondi arī būs tie, kas centīsies pārņemt lielāko iedzīvotāju daļu no Valsts kases ieguldījuma plāna.

3.1.1.tabula

Dalībnieku kustība pa ieguldījumu plāniem 2006.gadā.¹

IP nosaukums	KOPĀ klāt nākušo dalībnieku skaits
Aktīvais ieguldījumu plāns "DnB NORD 3"	8 337
Astra Krājfondi pensiju plāns "EKSTRA"	4 950
Astra Krājfondi pensiju plāns "EKSTRA PLUS"	7 552
Astra Krājfondi pensiju plāns "KLASIKA"	3 704
Astra Krājfondi pensiju plāns "KOMFORTS"	276
Baltikums konservatīvais ieguldījumu plāns	441
Baltikums universālais ieguldījumu plāns	249
BTB Aktīvais plāns	1 002
BTB Konservatīvais plāns	220
Hansa pensiju ieguldījumu plāns "Dinamika"	62 944
Hansa pensiju ieguldījumu plāns "Stabilitāte"	4 645
Konservatīvais ieguldījumu plāns "DnB NORD 1"	403
LVA ieguldījumu plāns "Daugava"	697

¹ Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūras mājas lapa. - http://www.vsaa.gov.lv/vsaa/images/modules/documents/document_1018_dalibn%20kust%202006.xls. Avots apskatīts 12.01.2007.

LVA ieguldījumu plāns "Gauja"	3 956
LVA ieguldījumu plāns "Venta"	1 835
Parex Aktīvais pensiju plāns	34 854
Parex Universālais pensiju plāns	5 552
Sabalansētais ieguldījumu plāns "DnB NORD 2"	4 462
SEB aktīvais plāns	33 939
SEB Eiropas plāns	638
SEB Latvijas plāns	55
SEB sabalansētais plāns	2 264
Suprema/EVLI ieguldījumu plāns "Jūrmala"	4
Suprema/EVLI ieguldījumu plāns "Rivjēra"	57
Suprema/EVLI ieguldījumu plāns "Safari"	114
Valsts kases ieguldījumu plāns	16
KOPĀ prom aizgājušo dalībnieku skaits	183 166

Autore piedāvā apskatīt preses viedokli par izmaiņām pensiju fondu turētāju sastāvā, norādot tautas viedokli dotajā situācijā.

„Tagad, izvērtējot praktiski visu banku rezultātus pensiju 2. līmeņa līdzekļu pārvaldījumā, ir jāsecina, ka pensiju nauda lielos vilcienos tiek „pasvilpta”.

Ja pilnīgi konservatīvs cilvēks savus ietaupījumus varētu ieguldīt pats un izvietotu ietaupījumus tikai drošos ieguldījumos (banku ilgtermiņa depozītos un Eiropas valstu valdību parādzīmēs), tad rezultāti būtu labāki, salīdzinot ar jebkura komercbankas pensiju 2. līmeņa fondu menedžeru manipulācijām. Tieši tā rīkojās Valsts kase, kurai valdība atņēma tiesības pārvaldīt pensiju 2. līmeni. Valsts kase naudu ieguldīja drošos vērtspapīros – valsts parādzīmēs vai ilgtermiņa depozītos – un nekādas citas manipulācijas ar šo naudu neveica, bet pensiju nauda vairojās uz procentu rēķina. Savukārt banku profesionāļi, kas ar naudu veica kaut kādas manipulācijas, demonstrē pilnīgu izpratnes trūkumu, kā pārvaldīt līdzekļus. Naudas ienesīgums pieaug ievērojami mazāk par inflāciju. Principā tagad 2. pensiju līmenī nauda nevis uzkrājas, bet gan zūd. Pateicoties komercbanku banku menedžeriem, pensiju kapitāla pirktspēja dramatiski samazinās.

Nav jau tā, ka Latvijas komercbankas neprastu pārvaldīt jebkurus līdzekļus. Īpašnieku kapitālu Latvijas komercbanku vadība spēj vairot fantastiski. 2. pensiju līmeņa neveiksmīgo ienākumu stratēģija ir pilnīgā pretrunā ar komercbanku peļņas rādītājiem. Jo lielākā tintē ir pensiju fondu rezultāti, jo lielāka ir peļņa attiecīgajām komercbankām. Komercbanku peļņa šaujas debesīs kā raķete ar kosmisko ātrumu, bet 2. līmeņa pensiju rezultāti grimst dziļā bezdibenī. Kaut kas neiet kopā – bankas menedžments savu īpašnieku naudu spēj pārvaldīt, bet valsts nākotnes pensiju naudu – ne! Pensiju fondu naudu nespēj izvietot tā, lai kompensētu inflācijas zudumus.

Bet varbūt ir vērts atjaunot Valsts kases pārvaldīto pensiju plānu, un tas liks komercbankām drusku pierauties? Citādi tagad komercbankas notrallina mūsu nākotnes pensijas.”¹

Protams, tikko apskatītais raksts ir viens no daudzajiem kritiskajiem viedokļiem, bet noteikti ir jāņem vērā, ka šodienas situācija otro pensiju līmeņu ieguldījumu plānos ir atkarīga arī no ekonomiskās situācijas valstī. Patreizējais inflācijas līmenis ir pārsteidzoši augsts un jebkurš ieguldījums Latvijas vērtspapīros vai ieguldījumu fondos var izrādīties zaudējumu nesošs.

Noteikti ir jāatgādina, ka pensiju līmeņi savu patieso ienesīgumu var sākt rādīt tikai pēc vairākiem gadiem, jo šobrīd fondu turētāji vēl eksperimentē ar ieguldījumu veidiem un iespējām, mēģinot panākt optimālāku rezultātu un lielāku peļņu.

3.2. Finanšu aprēķins, izvērtējot otrā pensiju plānu attīstību

Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūra sākusi pensiju 2. līmeņa konta izrakstu izsūtīšanu klientiem. Tos pa pastu vai internetbankā saņems 825 567 fondēto pensiju shēmas jeb pensiju 2. līmeņa dalībnieki. Konta izraksts ir pārskats par 2006. gadā veiktajiem darījumiem ar pensiju 2. līmeņa kapitālu, kā arī par ieguldītās naudas papildus nopelnīto.²

Tomēr daļa no dalībniekiem, aptuveni 150 000, šogad paziņojumā neredzēs peļņas pieaugumu vai peļņu vispār, jo vairākiem ieguldījumu plāniem pērnā gada darbības rezultāti ir bijuši negatīvi. 2006. gada otrajā ceturksnī finanšu tirgus piedzīvoja strauju kritumu, kura rezultātā ienesīguma rādītāji samazinājās visiem pensiju 2.līmeņa ieguldījumu plāniem. Lai gan trešajā ceturksnī situācija normalizējās, un lielākā daļa ieguldījumu plānu atsāka pelnīt, tomēr daži ieguldījumu plāni visa gada garumā vairs nespēja strādāt ar pozitīviem rezultātiem.

Konta izrakstos šī situācija atspoguļosies šādi: ja pensiju 2.līmenī dalībnieks iesaistījies ilgāk par gadu, tad, iespējams, pērnā gada laikā peļņa, salīdzinot ar gada sākumu, ir nevis pieaugusi, bet samazinājusies. Ja pensiju 2.līmenī dalībnieks iesaistījies tikai pērnā gada laikā un uzreiz kļuvis par tāda ieguldījumu plāna dalībnieku, kura darbība nav bijusi veiksmīga, iespējams, ka ieguldījumi ne tikai nav nesuši peļņu, bet pat samazinājušies. Tas nozīmē, ka konta izraksta ailē Kapitāla pieaugums gada beigās varētu būt negatīva summa.

No šādas situācijas katram ir iespēja izvairīties, regulāri sekojot līdzi izvēlētajā ieguldījumu plāna darbības rezultātiem un izvēloties ieguldījumu plānu, kura darbības rezultāti konkrēto dalībnieku apmierina. VSAA aicina rūpīgāk sekot līdzi informācijai par ieguldījumu plānu

¹ Juris Paiders. Pensiju fondi tiek notrallināti. - <http://www.financenet.lv/comments/comments/article.php?id=157014>. Avots apskatīts 27.04.2007.

² <http://www.vsaa.lv/vsaa/content/?lng=lv&id=6067&cat=643>. Avots apskatīts 27.04.2007.

darbības rezultātiem un, pamatojoties uz tiem, izmantot savas tiesības mainīt līdzekļu pārvaldītājus un ieguldījumu plānus. Nevajadzētu nekritiski pieņemt katru bankas piedāvājumu, rūpīgi to neizskatot un neizvērtējot, ar ko tas labāks par citiem.¹

Informāciju par pensiju 2. līmeņa un līdzekļu pārvaldītāju un ieguldījumu plānu darbības rezultātiem var iegūt arī personīgi ierodoties VSAA apkalpošanas centros.

Tiek piedāvāts apskatīt piemēru, kā pelna otrais pensiju līmenis.

Piemērs ir sastādīts uz izdomātiem datiem, lai būtu vieglāk un pārskatāmāk izprast tā būtību, parādot pašu aprēķināšanas veidu. Vienkāršotais piemērs, kurā ir apskatīts viens ieguldījumu plāns ar 3 dalībniekiem un ieguldījumiem tikai trīs ieguldījumu objektos. Tiek pieņemts, ka visi dalībnieki ir veikuši iemaksas tikai vienu reizi un pārvaldītājs gada laikā nav mainījis savu ieguldījumu struktūru.²

3.2.1. grafiks

Otrā pensiju līmeņa kapitāla aprēķins.

1) VSAA reģistrē iemaksas dalībnieku individuālajos kontos:

Dalībnieki	Iemaksas 2. līmenī
Bērziņš	10.00 Ls
Ivanovs	15.00 Ls
Liepiņa	20.00 Ls
Kopā	45.00 Ls

2) VSAA pārskaita Ieguldījuma plāna kontā turētāj bankā 45.00 Ls

3) VSAA pārskaita Ieguldījuma plāna kontā turētāj bankā 45.00 Ls Pārvaldītājs paziņo vienas daļas vērtību 1.0000 Ls un daļu skaitu 45 daļas.

4) VSAA sadala aprēķinātās daļas pa individuālajiem kontiem:

¹ <http://www.manapensija.lv/news/127.php>

² <http://www.manapensija.lv/iz7.php>

Dalībnieki	Daļas vērtība (Ls)	Daļu skaits
Bērziņš	1.0000	10
Ivanovs	1.0000	15
Liepiņa	1.0000	20
Kopā		45

5) Pārvaldītājs saņemto naudu iegulda vērtspapīros:

Vērtspapīri	Skaits	Cena (Ls)	Summa (Ls)
Akcijas A	30	0.50	15.00
Akcijas B	10	1.100	11.00
Akcijas C	20	0.95	19.00
Kopā			45.00

6) Katru dienu pārvaldītājs veic ieguldījumu pārvērtēšanu, nosaka ieguldījumu vērtību, aprēķina vienas daļas vērtību un paziņo to VSAA.

7) Piemēram, pēc 12 mēnešiem iegādātajām akcijām ir šādas cenas:

Vērtspapīri	Skaits	Cena (Ls)	Summa (Ls)
		0.60	
Akcijas A	30		18.00
Akcijas B	10	1.050	10.50
Akcijas C	20	1.090	21.80
Kopā			50.30

8) Vienas ieguldījumu plāna daļas vērtība tiek aprēķināta pēc formulas:

$$\text{daļas vērtība} = \text{aktīvu vērtība} / \text{daļu skaits}$$

Tātad mūsu piemērā: $50.30\text{Ls} / 45 = 1.1177778 \text{ Ls}$

- 9) Katram dalībniekam šajā dienā ir šāds fondētās pensijas kapitāls. Zinot iemaksas, mēs varam aprēķināt arī ieguldījumu ienesīgumu:

Dalībnieki	Iemaksa	Daļu skaits	Daļas vērtība (Ls)
Bērziņš	10.00 Ls	10	1.1177778
Ivanovs	15.00 Ls	15	1.1177779
Liepiņa	20.00 Ls	20	1.1177780
Kopā	45.00 Ls	45	1.1177781

Dalībnieki	Kapitāls (Ls)	Ienesīgums
Bērziņš	11.177778	11.78%
Ivanovs	16.76667	11.78%
Liepiņa	22.35556	11.78%
Kopā	50.30	11.78%

Apskatot doto aprēķinu, nākas secināt, ka ienesīgums ir atkarīgs no iegādāto vērtspapīru peļņas, ko savukārt ietekmē valsts ekonomiskā situācija un ieguldītāju spēja objektīvi paredzēt vērtspapīru attīstību. Protams, liela nozīme ir arī tam, cik daudz naudas līdzekļu nonāk pie pensiju pārvaldītājiem. Tādējādi šeit būtu svarīgi norādīt, ka iedzīvotājs var veidot uzkrājumu un pelnīt, ja tiek maksāti nodokļi, tātad tiek izslēgta ēnu ekonomika ar aploksņu algām, un ja iedzīvotājs prātīgi un apdomāti izvēlas sev piemērotu pensiju plānu.

Ik gadu katrs fondēto pensiju shēmas dalībnieks saņem paziņojumu par pensiju ieguldījumu plāna darbību ar ieguldītiem līdzekļiem par iepriekšējo periodu. Tiek piedāvāts apskatei viens šāds paziņojums, kuru var aplūkot kā 1.pielikumu. Šis paziņojums satur informāciju par Hansa ieguldījumu plānu „Stabilitāte”.

Apskatot piedāvāto pensiju shēmas dalībnieka konta izrakstu, nākas secināt vairākas lietas. Pirmkārt, pensiju plāns gada laikā nav nesis pieaugumu, tātad iedzīvotājs noslēdzot gadu ir zaudētājs, salīdzinot ar kapitāla pieaugumu uz gada sākumu. Otrkārt, tā kā ieguldījumu plāns „Stabilitāte” ir konservatīvais ieguldījumu plāns, tad arī lielu ienākuma līmeni sagaidīt ir grūti.

Katram iedzīvotājam izpētot savu paziņojumu ar konta izrakstu, vajadzētu secināt par izvēlēta fonda pareizo izvēli, par tā veiksmīgu attīstību un pozitīvu darbību.

Ikvienu pensiju ieguldījuma sabiedrība parāda, kā ieguldījumi ir veikti un kur. Objektīvus datus var iegūt ieguldījumu sabiedrības gada pārskatos, kā arī īpaši pensijām izveidotā mājas lapā.

Izvērtējot otrā pensiju līmeņa attīstību, autore paredz, ka nostabilizējoties valsts ekonomiskajai situācijai, normalizēsies arī ieguldījumi, tādējādi radot vienmērīgu kāpumu peļņai, kas savukārt palielinās ienesīgumu arī pensiju fondiem. Tādējādi ir svarīgi, lai ekonomiskais cikls darbotos pareizi, nerastos draudi ekonomikas pārkaršanai vai krīzei.

Jau šobrīd vērojot pensiju plānu ienesīgumu dinamikā, nākas secināt, ka pieaugums, lai arī svārstīgs un nestabils, tomēr ir.

Secinājumi un priekšlikumi

Izpētot doto tēmu darba autore sniedz sekojošus secinājumus:

1. Pensiju sistēmas pirmais līmenis ir valsts obligātā nefondētā jeb neuzkrājošā pensiju shēma, kurā iesaistās visi iedzīvotāji, kas paši veic vai par kuriem tiek veiktas sociālās apdrošināšanas iemaksas;

2. Latvijā pastāv trīs līmeņu pensiju shēma, kas nodrošina pensiju izmaksu šā brīža pensionāriem, kā arī veic uzkrājumu nākotnes pensijai;

3. Pensionāriem pensijas tiek izmaksātas no iemaksām, ko veic pašlaik strādājošie. Latvijā paaudžu solidaritātes shēmas ietvaros ir ieviesta pensijas kapitāla reģistrēšana individuālajā kontā, kurā glabājas informācija, kas kļūst nozīmīga brīdī, kad persona pieprasa pensiju;

4. Pensiju sistēmas 2.līmenis dod iespēju daļu no sociālajām iemaksām pensiju pārvaldītājiem vecuma pensijai ieguldīt, iegādājoties uzņēmumu akcijas, citus vērtspapīrus, nekustamos īpašumus ne tikai Latvijā, bet arī ārvalstīs, vai glabāt naudu banku depozītos, ar valsts fondēto līdzekļu pārvaldītāja starpniecību;

5. Iemaksu procentuālais sadalījums starp 1. un 2. pensijas līmeni tiek pamazām mainīts un līdz 2010.gadam tas izlīdzināsies un būs pirmajam līmenim 10% un otrajam 10%;

6. Pensiju sistēmas trešais līmenis ir iespēja brīvprātīgi veidot papildu uzkrājumus savai nākotnes pensijai. Tas nozīmē, ka papildus pensiju sistēmas pirmajam un otrajam līmenim iedzīvotājs individuāli vai ar sava darba devēja starpniecību daļu savu ienākumu var brīvprātīgi ieguldīt kādā no privātajiem pensiju fondiem;

7. Ja cilvēks reģistrēts kā pensiju sistēmas 2. līmeņa dalībnieks, cilvēka kontā esošie līdzekļi automātiski turpinās pelnīt, lai arī kādu laiku nestrādā algotu darbu un sociālās iemaksas nepapildina naudas daudzumu 2. līmenī, jo uzkrātā nauda pieaugs uz ieguldījuma peļņas procentu rēķina;

8. Pēc dalībnieku skaita šobrīd Latvijā lielākie valsts fondēto līdzekļu pārvaldītāji ir Hansa fondi, Parex ieguldījumu fondi un SEB fondi;

9. Ieguldījumu struktūra konservatīvajiem plāniem lielākā daļa ir depozītos un valsts vērtspapīros, toties aktīvajos plānos iedalījums ir jau dažādāks un sadrumstalotāks, bet galvenie ir depozīti, obligācijas, akcijas un ieguldījumu fondi, kā arī valsts vērtspapīri;

10. Palielinoties dalībnieku skaitam un lielākam iemaksu apjomam rodas iespēja pārvaldniekam un ieguldītājam nopelnīt, līdz ar to arī attīstās valsts labklājībai kopumā;

11. Latvija bija viena no pirmajām Centrāl- un Austrumeiropas valstīm, kas ieviesa vairāklīmeņu pensiju sistēmu un pirmā valsts pasaulē, kam bija valsts obligātās nefondētās pensijas shēma, kas tika bāzēta uz kapitāla uzkrāšanās principa;

12. Jo ilgāk apdrošinātā persona veiks algotu darbu un nepieprasīs pensiju, jo lielāks veidosies reģistrētais pensijas kapitāls un jo mazākam laika posmam tiks plānota pensijas izmaksa;

13. Valsts fondēto pensiju likumā nav iestrādātas valsts garantijas iedzīvotājiem fondēto pensiju shēmu neveiksmju gadījumā. Galvenā garantija ir šo fondu uzraudzībā. Likums nepieļauj situāciju, ka šie fondi varētu bankrotēt. Valsts garantijas nepastāv, toties valsts aizsardzības princips bāzēts uz to, ka valsts institūcijām ir jāgarantē, ka šie fondi tiks uzraudzīti;

14. Daudzi no iedzīvotājiem, kas ir otrā līmeņa obligātie dalībnieki, nav informēti, ka viņiem ir iespēja pašiem izvēlēties, kurā no līdzekļu pārvaldītāju – valsts vai privāto – ieguldījumu plāniem ieguldīt savu 2.līmeņa pensijas kapitālu vai arī nezticas privātiem līdzekļu pārvaldītājiem;

15. 2007. gada 1. novembrī Valsts kase izbeigs savu darbību valsts fondēto pensiju shēmas līdzekļu pārvaldīšanā. Līdz ar to tiks slēgts Valsts kases ieguldījumu plāns. Aicinām līdz 2007. gada 28. septembrim Valsts kases ieguldījumu plāna dalībniekus izvēlēties citu valsts fondēto pensiju shēmas līdzekļu pārvaldītāju un ieguldījumu plānu.

16. Ja darba produktivitāte nepieaug un katra nākamā paaudze būs mazāka par iepriekšējo, nefondēto pensiju sistēma var kļūst neizdevīga – izmaksas veiks salīdzinoši mazāk cilvēku, nekā saņems pensijas- pārstās darboties paaudžu solidaritāte;

17. Ik gadu katrs fondēto pensiju shēmas dalībnieks saņem paziņojumu par pensiju ieguldījumu plāna darbību ar ieguldītiem līdzekļiem par iepriekšējo periodu;

18. Noteikti ir jāatgādina, ka pensiju līmeņi savu patieso ienesīguma var sākt rādīt tikai pēc vairākiem gadiem, jo šobrīd fondu turētāji vēl eksperimentē ar ieguldījumu veidiem un iespējām, mēģinot panākt optimālāku rezultātu un lielāku peļņu;

19. Tiesības brīvprātīgi uzsākt dalību pensiju 2. līmenī līdz 2006. gada 31. decembrim izmantojuši 374,5 tūkstoši personu, t.i., par 70 tūkstošiem vairāk nekā 2005. gada 31. decembrī;

20. Valsts Sociālās apdrošināšanas aģentūra aprēķina un nodrošina 1.līmeņa vecuma pensiju izmaksu. Pašlaik sociālā iemaksa ir 33,09% no katra strādājošā aprēķinātās algas, un pensijas kapitālā tiek reģistrēti 20%. Katram iedzīvotājam ir atvērts personīgais konts, kurā reģistrē veiktās iemaksas;

21. Otrā līmeņa uzkrājumi veicinās arī valsts tautsaimniecības attīstību, nodrošinot investīcijas ilgtermiņa projektiem. Tātad paralēli savam pamatuzdevumam - nodrošināt pensiju kapitāla pieaugumu, 2. pensiju shēmas ieviešana veicinās arī Latvijas kapitāla tirgus attīstību.

22. Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūra nodrošina, ka fondētās pensijas kapitālu, kas izteikts ieguldījumu plāna daļās, jebkurā brīdī var izteikt latos. Fondētās pensijas kapitāla vērtību latos aprēķina kā shēmas dalībnieka kontā reģistrēto ieguldījumu plāna daļu skaita reizinājumu ar ieguldījumu plāna daļas vērtību attiecīgajā aprēķina periodā.

23. Latvijā otrā pensiju plānu pārvaldītāji piedāvā trīs dažādus ieguldījumu plānus – aktīvie, sabalansētie un konservatīvie, tādējādi katrs iedzīvotājs var izvēlēties sev piemērotu ieguldījumu plānu.

Pamatojoties uz maģistra darbā veiktajiem pētījumiem un izdarītajiem secinājumiem, darba autore izvirza sekojošus priekšlikumus:

1. Ieguldījumu plānu pārvaldītājiem būtu svarīgi informējot sabiedrību par ienesības procentu lielumu norādīt arī par procentu, kas tiek aprēķināts un iekasēts kā maksimālā atlīdzība par plāna pārvaldīšanu;

2. Labklājības ministrijai ir jācenšas panākt pozitīvas izmaiņas demogrāfiskajos procesos – dzimstības, labklājības un veselības aprūpes veicināšanā, izstrādājot jaunus noteikumus pabalstu saņemšanā, māmiņu algu izmaksām;

3. Valsts ieņēmumu dienestam vajadzētu pielikt maksimālās pūles, lai būtiski uzlabotu nodokļu savlaicīgu samaksu gan attiecībā uz uzņēmumiem, gan arī strādājošiem, veikt kontroli, apsekojot uzņēmumus un pārliecinoties par to, ka par visiem darbiniekiem tiek maksāti nodokļi;

4. Saziņas līdzekļiem vajadzētu informēt iedzīvotājus par problēmām, kas var rasties katram nodokļu maksātājam un Latvijas ekonomikai kopumā, ja turpinās pastāvēt “ēnu” ekonomika valstī;

5. Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūrai vajadzētu sniegt informāciju iedzīvotājiem par katra pensiju ieguldījumu plānu izmaiņām ieguldījumu struktūrā;

6. Izmantojot presi un citus saziņas līdzekļus radīt interesi iedzīvotājiem par privātajiem uzkrājumu fondiem;

7. Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūrai vajadzētu sniegt iedzīvotājiem konsultācijas un pārskatus par tieši viņam piemērota pensiju plāna izvēli, neļaujot ietekmēties no reklāmām un akcijām.

Literatūras saraksts

1. Latvijas Republikas likums „Par valsts pensijām”
2. Latvijas Republikas likums „Par privātajiem pensiju fondiem”
3. Latvijas Republikas likums „Valsts fondēto pensiju likums”
4. Ministru kabineta noteikumi nr.272. „Noteikumi par valsts fondēto pensiju shēmas darbību”
5. Jānis Punculs „Privātie pensiju fondi” – Rīga: Turība 1999.-9.-12.lpp
6. Alberts Auziņš „Mana pensija: Kā gribu, tā krāju!”-žurnāls Kapitāls nr.2 2000.
7. Vittas Dimitri „Vienkāršā pensiju plāna algebra”-Rīga, 1998.
8. Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūra „Pensijas sistēma Latvijā” 2000.
9. Centrālā statistikas pārvalde – “Latvijas statistikas gadagrāmata 2005” – Rīga,2005.– 259. lpp.
10. Irina Arhipova, Signe Bāliņa – „Statistika ekonomikā” – Rīga: Datorzinību centrs, 2003.
11. Dennis E., Jack S. – „Managing pension plans” – Boston: Harvard Business School Press, 2004.
12. Valdes-Prieto, Salvador – „The economics of pensions” – Cambridge: Cambridge University Press, 2003
13. Edward Elgar – „Ageing and pension reform around the world” – Shinkawa, Toshimitsu, 2004.
14. I. Vanovska. Demogrāfiskie draudi pensiju sistēmai. Apaļā galda diskusijas materiāli. 2000. – 31.oktobris. – 4.lpp.
15. J. Punculis. Kāpēc dalība privātajos pensiju fondos ir objektīvi nepieciešama. – <http://www.apollo.lv/portal/articles/15422>. Avots apskatīts 27.04.2007.
16. Elīna Lidere. Inflācija noēd pensiju kapitālu. – <http://www.apollo.lv/portal/articles/30122>. Avots apskatīts 27.04.2007.
17. AS Parexss bankas interneta mājas lapa: <http://www.parex.lv>. Avots apskatīts 10.01.2007.
18. AS SEB Unibankas interneta mājas lapa: <http://www.seb.lv>. Avots apskatīts 10.01.2007.
19. AS Hansabanka interneta mājas lapa: <http://www.hansabanka.lv>. Avots apskatīts 10.01.2007.
20. AS Baltic trust bank interneta mājas lapa: <http://www.btb.lv>. Avots apskatīts 10.01.2007.
21. LVA Ieguldījumu sabiedrības interneta mājas lapa: <http://www.lva.lv>. Avots apskatīts 12.01.2007.

22. AS Baltikums bankas interneta mājas lapa: <http://www.baltikums.lv>. Avots apskatīts 10.01.2007.
23. Finanšu ministrijas mājas lapa: <http://www.fm.gov.lv>. Avots apskatīts 13.01.2007.
24. Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūras interneta mājas lapa: <http://www.vsaa.lv>. Avots apskatīts 12.01.2007.
25. Finanšu un kapitāla tirgus komisijas interneta mājas lapa: <http://www.fktk.lv>. Avots apskatīts 13.02.2007.
26. Labklājības ministrijas interneta mājas lapa: <http://www.lm.gov.lv>. Avots apskatīts 06.01.2007.
27. Centrālās statistikas pārvaldes interneta mājas lapa: <http://www.csb.lv>. Avots apskatīts 10.01.2007.
28. Ziņu portāls Apollo.: <http://www.apollo.lv>. Avots apskatīts 27.04.2007.
29. Laikraksta „Diena” mājas lapa: <http://www.diena.lv>. Avots apskatīts 27.04.2007.
30. Latvijas Centrālais depozitācijs: <http://www.lv.omxgroup.com/>. Avots apskatīts 07.01.2007.
31. Laikraksta „Dienas Bizness” mājas lapa: <http://www.db.lv>. Avots apskatīts 27.04.2007.
32. Baltikums Asset Management: <http://asset.baltikums.lv>. Avots apskatīts 13.02.2007.
33. Lursoft laikrakstu bibliotēkas NEWS.lv mājas lapa.- <http://www.news.lv/>. Avots apskatīts 27.04.2007.
34. [Http://www.manapensija.lv](http://www.manapensija.lv). Avots apskatīts 10.01.2007.

Maģistra darbs „Pensiju sistēma un otrā pensiju līmeņa analīze Latvijā” izstrādāts LU Ekonomikas un vadības fakultātē.

Ar savu parakstu apliecinu, ka pētījums veikts patstāvīgi, izmantoti tikai tajā norādītie informācijas avoti un iesniegtā darba elektroniskā kopija atbilst izdrukai.

Autors: Viktorija Dirina _____

(paraksts, datums)

Rekomendēju darbu aizstāvēšanai

Vadītāja: Dr. Oec., profesore Veronika Bikse _____

(paraksts, datums)

Recenzents: Dr.oec., profesors Elmārs Zelgalvis _____

(paraksts, datums)

Darbs iesniegts Finanšu institūtā _____

Lietvede: Ilze Mozule _____

Darbs aizstāvēts maģistra gala pārbaudījuma komisijas sēdē

_____ Prot. Nr. _____ vērtējums _____

Komisijas sekretāre: _____

Pielikumi

1.pielikums.

Xxxxxx Yyyyyy
 XXXX iela 15,dz. 89
 Rīga
 LV-xyyy

Pārskata periods	01.01.2006. - 31.12.2006.
Dalības sākums shēmā	15.06.2002
Iemaksu likme valsts fondēto pensiju shēmā periodā	
15.06.2002.-31.12.2006	2.0% no iemaksu objekta
Administratīvo izdevumu likme periodā	
01.01.2006.-31.12.2006.	1.25% no aprēķinātām iemaksām

Valsts fondēto pensiju shēmas dalībnieka konta izraksts

Rīgā

Personas kods: 111111-11111

Konta stāvoklis	01.01.2006	31.12.2006
Līdzekļu pārvaldītāja nosaukums	AS IPS "Hansa Fondi"	AS IPS "Hansa Fondi"
Ieguldījumu plāna nosaukums	Hansa pensiju ieguldījumu plāns "Stabilitāte"	Hansa pensiju ieguldījumu plāns "Stabilitāte"
Ieguldītā summa	Ls 142.57	Ls 266.63
Fondētās pensijas kapitāls	Ls 148.87	Ls 271.72
Kapitāla pieaugums	Ls 6.30	Ls 5.09

Informācija par darījumiem kontā

Darījuma datums	Aprēķinātās iemaksas valsts fondēto pensiju shēmā, Ls	Administratīvās izmaksas, Ls	Ieguldītā/dzestā summa, Ls	Ieguldījumu plāna daļas vērtība, Ls	Ieguldījumu plāna daļu skaits	Uzkrātais kapitāls, Ls
Fondētās pensijas kapitāls perioda sākumā 01.01.2006.				1.1081543	134.3444	148.87
Ieguldījumu plāns - Hansa pensiju ieguldījumu plāns "Stabilitāte"						
Iemaksu ieguldīšana						
19.01.2006.	10.040	0.13	9.91	1.1118625	143.2574	159.28
08.03.2006.	8.63	0.10	8.53	1.1061537	150.9688	166.99
28.03.2006.	14.20	0.18	14.020	1.1036967	163.6715	180.64
25.04.2006.	8.67	0.11	8.56	1.0986317	171.4630	188.37
30.05.2006.	10.79	0.13	10.66	1.0974068	181.1768	198.82
20.06.2006.	14.94	0.19	14.75	1.0934136	194.6667	212.85

24.07.2006.	8.99	0.11	8.88	1.0980815	202.7535	222.64
29.08.2006.	9.92	0.13	9.79	1.1009260	211.6460	233.01
26.09.2006.	16.61	0.20	16.41	1.1011562	226.5485	249.47
24.10.2006.	11.44	0.15	11.290	1.0977755	236.8329	259.99
21.11.2006.	11.40	0.14	11.260	1.0986496	247.0819	271.46
Perioda iemaksu kopsumma						
	125.63	1.57	124.06			
Fondētās pensijas kapitāls perioda beigās 31.12.2006.				1.0997155	247.0819	271.72

2.pielikums.

Pārskats par valsts fondēto pensiju shēmas ieguldījumu plāniem Latvijā 2007.gada 27. aprīlī.

Ieguldījumu plāni pēc kategorijām	Darbības sākums	Šīs dienas daļas vērtība LVL	Ienesīgums, %							Šīs dienas NETO aktīvu vērtība LVL	Šīs dienas dalībnieku skaits
			Kopš gada sākuma	Pēdējos 3.mēn.	Pēdējos 6.mēn.	Pēdējā 1 gada	Pēdējos 2 gados	Pēdējos 3 gados	Kopš darbības sākuma		
Konservatīvie plāni											
Valsts kases ieguldījumu plāns	07.Sep.01	1,2230436	-1,68	-1,80	-1,57	-1,58	0,15	2,03	3,64	12 085 982,99	100 149
Astra Krājfondi IP "KLASIKA"	19.Aug.04	1,1203240	0,70	0,50	1,49	3,15	2,89	-	4,32	2 052 169,99	19 125
Baltikums konservatīvais IP	21.Jan.03	1,1438080	0,20	0,07	0,70	1,40	1,61	2,54	3,20	234 117,19	1 907
BTB konservatīvais IP	30.Jūn.06	1,0272873	0,81	0,61	1,58	-	-	-	3,32	65 139,88	780
Hansa pensiju IP "Stabilitāte"	07.Jan.03	1,0756057	-2,19	-2,18	-2,05	-2,10	-0,54	0,96	1,71	8 485 081,01	50 083
NORVIK IPS plāns "Daugava"	21.Mar.03	1,1946692	-0,54	-0,81	-0,07	0,98	2,33	3,64	4,26	1 100 537,68	7 790

"DnB NORD 1" Konservatīvais IP	02.Mar.05	1,0422279	-0,82	-0,97	-0,34	0,20	1,47	-	1,94	196 808,24	1 351
Parex Universālais pensiju plāns	07.Jan.03	1,1817016	-0,19	-0,38	0,43	1,60	2,01	3,33	3,96	4 492 641,97	29 423
SEB Latvijas plāns ***	07.Jan.03	1,1490256	0,28	0,10	0,98	2,06	-	-	3,28	565 348,66	2 334
Suprema/EVLI IP "Jūrmala"	09.Jan.04	1,0129263	-0,15	0,07	0,25	-0,06	0,12	0,38	0,39	12 983,54	35
Sabalansētie plāni											
Astra Krājfondi IP "KOMFORTS"	12.Jul.06	1,0520181	2,48	1,99	4,24	-	-	-	7,56	62 222,69	627
NORVIK IPS plāns "Venta"	25.Nov.03	1,2089807	-0,17	-0,89	1,92	3,61	4,61	6,28	5,71	659 039,65	6 310
"DnB NORD 2" Sabalansētais IP	01.Mar.05	1,0708857	0,30	-0,05	1,25	2,03	3,14	-	3,23	1 733 343,03	11 510
SEB sabalansētais plāns	07.Jan.03	1,2145998	1,20	0,86	2,10	2,86	4,30	4,80	4,62	4 802 279,09	22 744
Aktīvie plāni											

Astra Krājfondi IP "EKSTRA"	19.Aug.04	1,1722071	1,45	0,23	3,76	4,32	5,27	-	6,10	1 750 443,11	13 171
Astra Krājfondi IP "EKSTRA PLUS"	12.Jul.06	1,0456664	1,59	1,17	3,34	-	-	-	6,63	1 965 836,73	17 394
Baltikums universālais IP	07.Jan.03	1,2189973	1,11	0,16	2,77	1,72	2,95	4,55	4,71	244 856,26	1 390
BTB aktīvais IP	15.Jūn.06	1,0419261	1,09	-0,37	3,36	-	-	-	4,88	363 078,3	3 640
Hansa pensiju IP "Dinamika"	07.Jan.03	1,2830720	0,34	-0,38	2,18	2,31	6,00	6,41	5,97	58 074 450,73	302 417
NORVIK IPS plāns "Gauja"	05.Nov.03	1,2520000	0,50	-0,50	3,34	5,25	6,03	7,52	6,68	1 236 882,53	10 175
"DnB NORD 3" Aktīvais IP	01.Mar.05	1,0901384	0,70	0,25	2,20	3,50	4,10	-	4,09	3 375 399,34	18 902
SEB aktīvais plāns	07.Jan.03	1,2706409	1,96	1,58	3,06	3,67	6,00	6,12	5,73	24 166 332,1	141 895
SEB Eiropas plāns	07.Jan.03	1,2485689	1,98	1,52	2,96	3,41	5,28	5,59	5,30	3 324 092,33	15 244

Parex Aktīvais pensiju plāns	07.Jan.03	1,3633865	2,59	0,75	5,14	6,88	8,11	7,74	7,47	22 655 289,91	150 226
Suprema/EVLI IP "Rivjera"	25.Jūn.03	1,0711202	1,08	0,60	1,87	1,63	1,76	2,01	1,81	80 418,32	221
Suprema/EVLI IP "Safari"	19.Jūn.03	1,3724989	2,64	0,62	7,34	8,39	8,66	8,86	8,56	176 990,25	303
KOPĀ visi plāni	----	----	----	----	----	----	----	----	----	153 961 765,52	929 146

Ieguldījumu plāni pēc kategorijām	Darbības sākums	Šīs dienas daļas vērtība LVL	Ienesīgums, %							Kopš darbības sākuma	Šīs dienas NETO aktīvu vērtība LVL	Šīs dienas dalībnieku skaits
			Kopš gada sākuma	Pēdējos 3.mēn.	Pēdējos 6.mēn.	Pēdējā 1.gada	Pēdējos 2.gados	Pēdējos 3.gados				
Konservatīvie plāni												
Valsts kases ieguldījumu plāns	07.Sep.01	1,2230436	-1,68	-1,80	-1,57	-1,58	0,15	2,03	3,64	12 085 982,99	100 149	
Astra Krājfondi IP "KLASIKA"	19.Aug.04	1,1203240	0,70	0,50	1,49	3,15	2,89	-	4,32	2 052 169,99	19 125	
Baltikums konservatīvais IP	21.Jan.03	1,1438080	0,20	0,07	0,70	1,40	1,61	2,54	3,20	234 117,19	1 907	
BTB konservatīvais IP	30.Jūn.06	1,0272873	0,81	0,61	1,58	-	-	-	3,32	65 139,88	780	
Hansa pensiju IP "Stabilitāte"	07.Jan.03	1,0756057	-2,19	-2,18	-2,05	-2,10	-0,54	0,96	1,71	8 485 081,01	50 083	
NORVIK IPS plāns "Daugava"	21.Mar.03	1,1946692	-0,54	-0,81	-0,07	0,98	2,33	3,64	4,26	1 100 537,68	7 790	
"DnB NORD 1" Konservatīvais IP	02.Mar.05	1,0422279	-0,82	-0,97	-0,34	0,20	1,47	-	1,94	196 808,24	1 351	
Parex Universālais pensiju plāns	07.Jan.03	1,1817016	-0,19	-0,38	0,43	1,60	2,01	3,33	3,96	4 492 641,97	29 423	
SEB Latvijas plāns ***	07.Jan.03	1,1490256	0,28	0,10	0,98	2,06	-	-	3,28	565 348,66	2 334	

Suprema/EV LI IP "Jūrmala"	09.Jan.04	1,0129263	-0,15	0,07	0,25	-0,06	0,12	0,38	0,39	12 983,54	35
Sabalansētie plāni											
Astra Krājfondi IP "KOMFORT S"	12.Jul.06	1,0520181	2,48	1,99	4,24	-	-	-	7,56	62 222,69	627
NORVIK IPS plāns "Venta"	25.Nov.03	1,2089807	-0,17	-0,89	1,92	3,61	4,61	6,28	5,71	659 039,65	6 310
"DnB NORD 2" Sabalansētai s IP	01.Mar.05	1,0708857	0,30	-0,05	1,25	2,03	3,14	-	3,23	1 733 343,03	11 510
SEB sabalansētai s plāns	07.Jan.03	1,2145998	1,20	0,86	2,10	2,86	4,30	4,80	4,62	4 802 279,09	22 744
Aktīvie plāni											
Astra Krājfondi IP "EKSTRA"	19.Aug.04	1,1722071	1,45	0,23	3,76	4,32	5,27	-	6,10	1 750 443,11	13 171
Astra Krājfondi IP "EKSTRA PLUS"	12.Jul.06	1,0456664	1,59	1,17	3,34	-	-	-	6,63	1 965 836,73	17 394
Baltikums universālais IP	07.Jan.03	1,2189973	1,11	0,16	2,77	1,72	2,95	4,55	4,71	244 856,26	1 390
BTB aktīvais IP	15.Jūn.06	1,0419261	1,09	-0,37	3,36	-	-	-	4,88	363 078,3	3 640
Hansa pensiju IP "Dinamika"	07.Jan.03	1,2830720	0,34	-0,38	2,18	2,31	6,00	6,41	5,97	58 074 450,7 3	302 417
NORVIK IPS plāns	05.Nov.03	1,2520000	0,50	-0,50	3,34	5,25	6,03	7,52	6,68	1 236 882,53	10 175

"Gauja"											
"DnB NORD 3" Aktīvais IP	01.Mar.05	1,0901384	0,70	0,25	2,20	3,50	4,10	-	4,09	3 375 399,34	18 902
SEB aktīvais plāns	07.Jan.03	1,2706409	1,96	1,58	3,06	3,67	6,00	6,12	5,73	24 166 332,1	141 895
SEB Eiropas plāns	07.Jan.03	1,2485689	1,98	1,52	2,96	3,41	5,28	5,59	5,30	3 324 092,33	15 244
Parex Aktīvais pensiju plāns	07.Jan.03	1,3633865	2,59	0,75	5,14	6,88	8,11	7,74	7,47	22 655 289,9 1	150 226
Suprema/EV LI IP "Rivjera"	25.Jūn.03	1,0711202	1,08	0,60	1,87	1,63	1,76	2,01	1,81	80 418,32	221
Suprema/EV LI IP "Safari"	19.Jūn.03	1,3724989	2,64	0,62	7,34	8,39	8,66	8,86	8,56	176 990,25	303
KOPĀ visi plāni	----	----	----	----	----	----	----	----	----	153 961 765, 52	929 146

